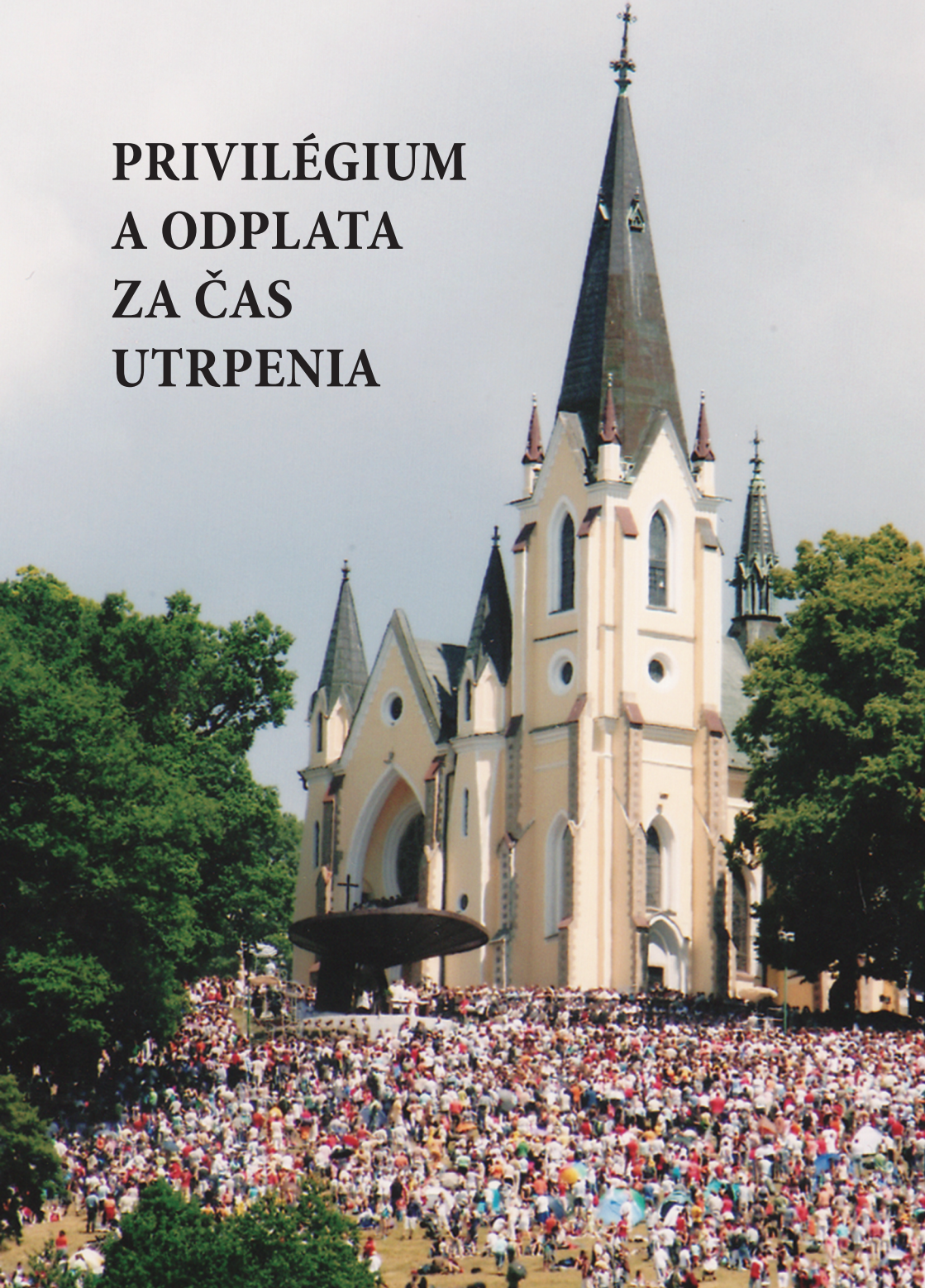
PRIVILÉGIUM A ODPLATA ZA ČAS UTRPENIA

Zostavil
František Dlugoš

PRIVILÉGIUM A ODPLATA ZA ČAS UTRPENIA

Zborník z vedeckého kolokvia organizovaného
pri príležitosti 40. výročia udelenia titulu
Bazilika menšia chrámu
Navštívenia Panny Márie v Levoči
a titulu konkatedrála chrámu
Sedembolestnej Panny Márie v Poprade

Zostavil
František Dlugoš

PRIVILÉGIUM A ODPLATA ZA ČAS UTRPENIA

Zborník z vedeckého kolokvia organizovaného
pri príležitosti 40. výročia udelenia titulu
Bazilika menšia chrámu
Navštívenia Panny Márie v Levoči
a titulu konkatedrála chrámu
Sedembolestnej Panny Márie v Poprade

MTM
LEVOČA 2024

© Mons. prof. ThDr. ICDr. PaedDr. PhDr. František Dlugoš, PhD.
(zostavovateľ)
© Doc. ThDr. PaedDr. Róbert Sarka, PhD.
© Doc. ThDr. Branislav Kľuska, PhD.
© PaedDr. Katarína Russinová, PhD.

Recenzovali: Prof. ThDr. PaedDr. PhDr. Ľubomír Pekarčík, PhD.
Doc. PaedDr. Mgr. art. Miroslav Kopnický, PhD.
PhDr. Jozef Lapšanský, PhD.

Za jazykovú úpravu zodpovedajú autori.

Vydalo: © MTM Levoča

Rok vydania: 2024

ISBN 978–80–8215–049-3

OBSAH

ÚVOD 10

KOSTOL – SYMFÓNIA VÝZNAMOV. STRUČNÝ ÚVOD DO TEOLÓGIE POSVÄTNÉHO PRIESTORU 13

Doc. ThDr. PaedDr. Róbert Sarka, PhD.
docent na Katolíckej univerzite v Ružomberku

Úvod 14
Kostol ako symbol prítomnosti božej 16
Kostol ako pamäť 19
Kostol ako program 23
Záver 27
Použitá literatúra 30

BAZILIKA AKO ZNAK JEDNOTY: K 40. VÝROČIU UDELENIU TITULU BAZILIKA MENŠIA CHRÁMU NAVŠTÍVENIA PANNY MÁRIE V LEVOČI 31

Mons. prof. ThDr. ICDr. PaedDr. PhDr. František Dlugoš. PhD., *profesor na Katolíckej univerzite v Ružomberku*

Úvod 33
Predchodcovia baziliky na Mariánskej hore 34
Perzekúcie pútí a pútnikov 37
Levočská Hora pod normalizačným tlakom 39
Povýšenie pútnického kostola 41
„Odtajené“ breve 43
Apoštolská návšteva sv. Jána Pavla II. v Levoči 48
Medzi európskymi mariánskymi svätyňami 50
Duchovný most levočskej Hory s bazilikou Santa Maria Maggiore 54
Štafetová modlitba za kňazov 55
Záver 57
Použitá literatúra 59

POSOLSTVO ROZPRÁVANIA O NAVŠTÍVENÍ PANNY MÁRIE U ALŽBETY (Lk 1,39-45)

THE MESSAGE OF THE NARRATIVE OF THE VISITATION OF THE VIRGIN MARY (LUKE 1:39-45) 61

Doc. ThDr. Branislav Kľuska, PhD.
docent na Katolíckej univerzite v Ružomberku

Úvod 63
Funkcia rozprávania o Navštívení Márie v evanjeliovej narácii 66
Priebeh stretnutia Márie s Alžbetou 77
Záver 89
Zoznam citovanej literatúry 90

NEOBYČAJNÝ PRÍBEH KONKATEDRÁLY SEDEMBOLESTNEJ PANNY MÁRIE V POPRADE 95

PaedDr. Katarína Russinová. PhD.
odborný asistent na Katolíckej univerzite v Ružomberku

Úvod 96
Farský kostol v Poprade 98
Snahy o prenesenie biskupského sídla 103
Význam titulu „konkatedrála“ 111
Reakcia predstaviteľov diecézneho kléru 116
Záver 124
Zoznam použitej literatúry 127

ÚVOD

Chrám zmeškať neslobodno. Slovo Božie
človek viac potrebuje ako zbožie,
aj pieseň mystickú, tú o večnosti.

Nedeľa je deň citu. Pripravme sa.
Načo sa nad domami týči veža,
načo chrám otvára sa do námestia?
Kto nejde, slepotou sám seba trestá.

(Ján Smrek)

Kaplnky, pustovne, kostoly, chrámy, baziliky, katedrály a konkatedrály zohrávali od raných prvopočiatkov kresťanstva nezastupiteľnú rolu. Dnes nadobudli sakrálne stavby, mnohé z nich unikátne, nielen duchovnú, evanjelizačnú, lež i nevyčísliteľnú kultúrno-historickú hodnotu.

Autori štyroch štúdií uverejnených v tejto publikácii si za tému svojich príspevkov zvolili práve kostoly v rôznych dejinných, spirituálnych kontextoch.

Róbert Sarka rozdelil svoju historiograficky ladenú esej do troch tematicky vzájomne usúvzťažnených kapitol. V prvej, o kostole ako symbolu Božej prítomnosti, pripomína spirituálne posolstvo od čias proroka Ezechiela, Moj-

žiša a starozákonnej archy. Analyzuje taktiež novozákonnú teológiu Ježiša Krista.

Témou druhej kapitoly štúdie Róberta Sarku je pamäťový potenciál kostola.

Autor v obšírnom exkurze zachádza až do dôb židovských sakrálnych priestorov stánku na púšti, Jeruzalemského chrámu i židovských synagóg. Pokračuje opisom architektonických aj stavebných slohov v jednotlivých etapách dejín. Pripomína, že kostol je pamäťou miesta, na ktorom stojí a varuje pred vedomou či nevedomou stratou tejto pamäti.

Tretia kapitola úvodného príspevku je vyhradená téme kostola ako časopriestoru, v ktorom sa uskutočňuje cesta k hlbšej ľudskej dimenzii. , duchovná dimenzia dostane šancu, keď modlitba bude spojená s tichom, s meditáciou nad Slovom, keď sa posvätí voľný čas, ktorý patrí Bohu (nedeľa a prikázané sviatky).

Levočská mariánska svätyňa si v januári pripomenula štyridsať rokov od povýšenia pútnického kostola na Mariánskej hore na Baziliku Navštívenia Panny Márie. Rozhodnutie pápeža sv. Jána Pavla II. o vyznačení tohto milostiplného miesta ozrejmuje vo svojej štúdii František Dlugoš, emeritný farár, dekan a rektor levočských bazilík.

Púte na levočskú Horu v čase vlády režimu štátostrany boli volaním státisícov slovenských kresťanov po slobode vierovyznania. Autor ozrejmuje zákulisné rozhovory vtedajšieho diecézneho vikára Štefana Garaja so zástupcom Vatikánu Luigim Pogim aj samotný, značne dramatický priebeh prečítania apoštolského breve počas púte 8. júla 1984.

Príspevok Branislava Kľusku tematicky súvisí s esejou Františka Dlugoša, pokiaľ ide o *ipsa die* sviatku Navštívenia Baziliky Panny Márie na Mariánskej hore v Levoči. V súčasnosti pretrváva verzia, že druhý júl – sviatok Navštívenia Panny Márie – zaviedol vo svojej františkánskej reholi Sv. Bonaventúra. Ako záväzný sviatok pre celú Cirkev bol známy od roku 1389. Nový liturgický kalendár určil sviatok Navštívenia Panny Márie na 31. mája. Slovensko a Levoča však majú už od 16. storočia výnimku a môžu tento sviatok sláviť 2. júla. Branislav Kľuska vo svojej štúdii uvádza viacero alternatívnych historických prameňov, podľa ktorých bol sviatok Návštevy či Navštívenia Panny Márie ustanovený v iných okolnostiach i čase.

Dnešná konkatedrála Sedembolestnej Panny Márie v Poprade je témou príspevku Kataríny Russinovej.

Autorka okrem genézy vzniku tohto bohostánku pod Tatrami uvádza veľmi interesantné fakty o snahách premiestniť sídlo biskupstva zo Spišskej Kapituly do Popradu. Katarína Russinová precízne skúmala dokumenty súvisiace s pokusom zmeniť sídlo biskupskej kúrie.

PhDr. Jozef LAPŠANSKÝ, PhD.

KOSTOL – SYMFÓNIA VÝZNAMOV. STRUČNÝ ÚVOD DO TEOLÓGIE POSVÄTNÉHO PRIESTORU

Doc. ThDr. PaedDr. Róbert Sarka, PhD.
docent na Katolíckej univerzite v Ružomberku

ABSTRAKT

Autor vo svojej štúdii analyzuje dejinnú genézu kostola. Začína fenoménom genius loci, pokračuje spiritualitou, v ktorej je chrám časopriestorom Božej prítomnosti. Svoje závery opiera o knihy Starého zákona, kráľa Šalamúna a prorokov. V kapitole kostol ako pamäť píše o súvislosti tradície, historickej pamäti ako uholného kameňa viery. S vierou úzko súvisí program, ktorý sa prostredníctvom liturgie uskutočňuje taktiež v priestoroch kostola. V závere svojej eseje autor akcentuje súčasné funkcie kostola, ktorý má byť azylom, prostredím dorozumievania ľudí rozličných rás i sociálneho statusu na báze duchovnej spriaznenosti.

Kľúčové slová:
Boh, Duch Svätý, chrám, kostol, posolstvo, prorok, symbol, staviteľ.

ABSTRACT

In his study, the author analyzes the historical genesis of the church. It begins with the phenomenon of genius loci, and continues with spirituality, in which the temple is the space-time of God‘s presence. He bases his conclusions on the books of the Old Testament, King Solomon and the prophets. In the chapter the church as memory, he writes about the connection of tradition, historical memory as the cornerstone of faith. Faith is closely related to the program, which takes place through the liturgy also in the premises of the church. At the end of his essay, the author emphasizes the current functions of the church, which is supposed to be an asylum, an environment for understanding people of different races and social status on the basis of spiritual kinship.

Keywords:
God, Holy Spirit, temple, church, message, prophet, symbol, builder.

Úvod

Čím je kostol pre mesto, obec? Chrám dáva charakter krajine - *genius loci*, miesto ducha v ktorom je často prítomné niečo zo svojrázu, osobitosti práve tohto miesta. Pohľad na chrám vyťahuje človeka z jeho každodenností, aby neprepadol tlaku sveta a zabudol na to, že je aj duch. Chrám je akoby vyčnievajúcim bralom, keď sa človeku zdá, že ho búrky života pohlcujú, a nenachádza žiadnu istotu, len úto-

čište v kostolnom tichu. Kostol je predovšetkým symbolom prítomnosti božej, symbolom, že Immanuel – Boh je uprostred nás. Boh, ktorý neopúšťa človeka, ani vtedy, keď sa tomuto zdá, že je na svete úplne sám a musí čeliť vitálnym a proti božským silám. Prebúdza človeka a nemo svedčí, že okrem reality, ktorú vidíme, vnímame, sú tu iné dimenzie, neviditeľné, ale skryto prítomné. Chrám je symbolickým portálom medzi rôznymi dimenziami. Symbol plní funkciu komunikácie a informácie. V spirituálnom zmysle upozorňuje na niečo, čo ešte nie je vnímateľne prítomné, ale už je blízko. Symbol nevzniká voľbou, plánom či programom, ale sa znenazdania vynorí, spontánne z nejakej udalosti, z osobného či kolektívneho zážitku, ktorý spôsobuje trvalý dojem.[1] Symbol ukazuje nový rozmer, nové súvislosti. Má schopnosť spájať viditeľné s neviditeľným, zviditeľniť neviditeľné, vyslovovať nevysloviteľné, spodobovať nespodobiteľné. Cez symbol môžeme vstúpiť do duchovného sveta, prežiť a pochopiť niečo z jeho skrytej reality. Symbol odkazuje na nezrejmé, v tomto prípade sa kostol stáva *odkazom na prítomnosť posvätného*.[2] Na symbol sa obyčajne nezabúda, preto môže byť kostol v kontexte symbolu chápaný ako *pamäť*. Symbol sa zmocňuje celého nášho bytia a ostáva v ňom vtlačený, z tohto pohľadu môže mať kostol v štruktúre, interiéri

---

[1] Porov. HANUS, L.: *Kostol ako symbol*, Bratislava: Lúč 1995, s. 27.

[2] „Zvláštnosť kostola /je / v tom, že kostol je znamením...je znakom čohosi duchovného, posvätného...znamená to, že on niečo naznačuje, že jeho zmyslom a poslaním je upozorňovať...Kostol nám chce niečo povedať, niečo zvestovať. Nemá sa teda okolo kostola prechádzať ľahostajne, akoby sme prechádzali okolo celkom ľahostajného predmetu“. HANUS, L.: *Kostol ako symbol*, s. 16.

aj spirituálne *programové posolstvo*. Prítomnosť posvätného, pamäť a program budú aspoň niektoré významy, ktorými sa budeme v našej prednáške zaoberať.

Kostol ako symbol prítomnosti božej

Príslovia hovoria, že pre Boha je slasťou prebývať medzi ľuďmi (porov. Pr 8, 31). Boh si nevyvolil anjelov, alebo nejakú inú formu života. On si vyvolil za miesto svojej blízkosti a prítomnosti ľudstvo, a to zvláštnou voľbou najprv v židovskom národe. Chcel mu byť blízko a to aj prostredníctvom nejakého priestorového znamenia ako symbolu. Prvým takýmto materiálnym symbolom jeho prítomnosti bola archa zmluvy (porov. Ex 29, 42 – 43): zlatá truhlica s dvoma anjelmi, predstavujúca Jahveho trón. Archa bola počas putovania na púšti a potom až do postavenia prvého Chrámu v Palestíne uložená v stánku. Stan s archou bol prvým symbolom božej prítomnosti.

Nemala však ostať v stánku. Boh inšpiroval Mojžiša na vrchu Sínaj s projektom budúceho kamenného chrámu. Tento projekt zrealizoval Šalamún stavbou chrámu v Jeruzaleme. Tak sa Jeruzalemský chrám stáva symbolom príbytku naplneného božou prítomnosťou (porov. 1 Kr. 8, 10 – 11).

Skrze Ezechiela a ďalších prorokov prišlo pozoruhodné proroctvo, že raz budú božím príbytkom čisté ľudské srdcia (porov. Ez 36, 26 –28), že Boh bude prebývať uprostred

svojho ľudu,[3] v duchovnom chráme. Stan s archou, chrám a nakoniec predpoveď o duchovnom chráme v ľudskom srdci, to sú tri symboly ako chcel Boh postupne prebývať medzi ľuďmi. Prvé dve symbolické prítomnosti sa zrealizovali v Starom Zákone, avšak predpoveď prorokov musela počkať na realizáciu v Novom Zákone.

Na túto starozákonnú teológiu symbolickej prítomnosti božej naviazali novozákonné teológie, ktoré ju prepojili s osobou Ježiša Krista. On sám zrealizoval predchádzajúce symboly, aby ich dovŕšil v duchovnom prebývaní Boha medzi ľuďmi.

Prvý symbol zo Starého Zákona – stánok s archou, je postrehnuteľný v prológu Evanjelia podľa Jána (1, 14), kde je prítomnosť Krista zachytená slovami a Slovo „*...prebývalo* uprostred nás", alebo ako uvádza literárny Roháčkov preklad – *stánovilo*, čo je narážka na – gr. e*skenosen* – a znamená *postaviť stan.* Doslova by to bolo „*..a Slovo si postavilo stan uprostred nás*". Nejde len o krásnu básnickú figúru, ale je to narážka práve na prvý príbytok boží uprostred svojho ľudu na púšti.[4]

Tak ako symbolicky naznačoval stánok so zmluvou prebývanie Boha uprostred svojho ľudu, tak sa Slovo Božie rozhodlo prebývať medzi ľuďmi. V slove eskenosen nájdeme ešte narážku na šekinu (škn) – múdrosť či slávu božiu, ktorá je prítomná uprostred ľudu vo Vtelenom Slove. Slovesom

---

[3] O teológii prítomnosti božej porov. CASTELLANO CERVERA J.: *Liturgia e vita spirituale, questione scelte,* Roma: Teresianum 1997, s. 79 – 80.

[4] Porov. LEON – DUFOUR, X.: *Lettura del vangelo secondo Giovanni, (Capitoli 1 – 4)*, Torino: Edizione Paoline 1990, s. 170 –171.

šakan – bývať, prebývať, bola starými rabínmi označovaná božia šekina, čo možno preložiť ako prítomnosť.[5]

Ježiš hovoril k nám podobenstvami a prirovnaniami, a tak prirovnal sám seba k chrámu, keď obraznou rečou povedal: *„Zborte tento chrám a za tri dni ho postavím"*(Jn 2, 19. 21 –22).

Toto prirovnanie Ježiša korešponduje s druhým symbolickým prebývaním Boha uprostred svojho ľudu, teda s obdobím Jeruzalemského chrámu. Slovo prebývajúce uprostred nás ako v stánku, Slovo – Druhá božská osoba prebývajúca v tele ako chráme sú dve starozákonné symbolické prebývania Boha uprostred ľudu.

Ježiš však ohlasuje aj naplnenie tretieho spôsobu prítomnosti božej medzi ľuďmi, ktoré starozákonný ľud ako celok nepoznal. Ohlasuje, že to, čo predpovedal Ezechiel a iní proroci sa v ňom, v Kristovi naplní, keď hovorí, že kde sú dvaja alebo traja v jeho mene, tam je On sám prítomný (porov. Mt 18, 19 –20).[6]

V kresťanskom chráme osobitne, ale nie len tam, sa dovršuje symbolická prítomnosť Boha aj zhromaždením jeho ľudu v Ježišovom mene. Zhromaždenie v duchovnom chráme budovanom zo živých kameňov. Ako píše autor Prvého Petrovho listu: *„..keď ste okúsili, aký dobrý je Pán, prichádzajte k nemu, k živému kameňu, ktorý ľudia síce zavrhli, ale pred Bohom je vyvolený a vzácny a dajte sa vbudovať aj vy*

---

[5] Porov. LEON – DUFOUR, X.: *Lettura del vangelo secondo Giovanni, (Capitoli 1 – 4)*, s. 171.

[6] CASTELLANO CERVERA J.: *Liturgia e vita spirituale, questione scelte,* s. 80 –81.

ako živé kamene do duchovného domu, do svätého kňazstva, aby ste prinášali duchovné obety príjemné Bohu skrze Ježiša Krista“ (1 Pt 2, 3 – 5).

V Prvom liste Korinťanom: *„Neviete, že ste Boží chrám a že vo vás prebýva Boží Duch?“* (1 Kor 3, 16).

Dovŕšením a zmyslom premeny materiálneho na sakrálne má byť transformácia na spirituálne budovanie vzťahov medzi bratmi a sestrami v Ježišovom mene v duchu a pravde (porov. Jn 4, 24).

Kostol ako pamäť

Kresťanský kostol istým spôsobom nadväzuje a zároveň prekonáva židovské sakrálne priestory stánku na púšti, Jeruzalemského chrámu i židovských synagóg. Žido-kresťanské komunity v Jeruzaleme sa na začiatku zúčastňovali chrámového kultu, zároveň sa však začínajú stretávať aj po domoch. Prvé bohoslužobné stretnutia sa tak diali *v privátnych budovách*. V 3. storočí sa vďaka zastaveniu prenasledovania kresťanov a misijnej expanzii kresťanstva začali budovať *tzv. domy modlitieb*.

V tomto období začína druhá generácia kresťanských kultických miest. V roku 268 pohan Porfirios spomína dlhé sály kresťanov, kde sa schádzajú na modlitby. Z týchto miest stretnutí sa časom vykryštalizovali stabilné domy modlitieb. Jedno zo zachovalých miest bolo kresťanské bohoslužobné miesto asi z roku 230 v Dura Europos v Sýrii. Niet tu ešte ani náznaku o slávení eucharistie ako vrcholu kresťanskej bohoslužby. V centre domu modlitby sa nachádza baptistérium.

Steny sú vyzdobené výjavmi z Biblie, medzi ktorými je aj freska Dobrého pastiera.

V 4. až 6. storočí začína obdobie bazilík pochádzajúcich pôvodne z kráľovských palácov s dlhými audienčnými aulami – basileus. Tieto sály boli prispôsobené pre kult. Typické pre ne boli dlhé auly, viac lodí podopieraných stĺpmi. Avšak aj v kresťanských kostoloch ostalo akési echo po Jeruzalemskom chráme. Jeruzalemský chrám mal v interiéri tri posvätné priestory: predsieň, svätyňu a svätyňu svätých. V starých kostoloch vidieť náznak tejto štruktúry: akúsi maličkú predsieň pri vchode do kostola, svätyňu kde sa zhromažďuje ľud boží a oltár s bohostánkom. Tento priestor bol v minulosti oddelený malým múrikom, alebo mrežou kde ľudia pokľačiačky prijímali Telo Pána.

Na vznik a vývoj interiéru kresťanského kostola mala so svojím interiérom viac ako Jeruzalemský chrám vplyv aj synagóga. Pre synagógy boli charakteristické tri skutočnosti: Mojžišova katedra s Tórou, archa a Jeruzalem. Synagógy boli orientované smerom k centrálnemu chrámu v Jeruzaleme.[7] V prvých kresťanských chrámoch v Sýrii, Mojžišovu katedru nahradila biskupská katedra; namiesto archy sa stal druhým centrom – oltár. Starozákonná obeta bola nahradená posvätnou hostinou. Kresťanský kostol sa neorientoval viac na Svätyňu svätých Jeruzalemského chrámu, ale na východ odkiaľ vychádza slnko. Pozemský Jeruzalemský chrám tak stratil význam pre kresťanov, pre ktorých sa stal určujúcim

[7] Porov. BOYER, L.: *Architettura e liturgia*, Ed. Qiqajon Comunitá di Bose, 1994, s. 17 – 18.

Nebeský Jeruzalem.[8] Kresťanský kostol tak má zakomponovanú pamäť na predchádzajúce posvätné miesta, ale zároveň aj vlastnú symboliku.

Jeden z autorov Fulcanelli, ktorého identita nie je do dnes istá, tvrdil vo svojej knihe Tajomstvá katedrál, že gotické katedrály stavali murárske cechy, ktoré vraj zakódovali v ich reliéfoch a sochách tajomné posolstvo. Záhadný Fulcanelli tvrdí, že symboly niektorých gotických katedrál (Paríž, Amien, Bourges)[9] odkazujú na alchýmiu. Nejde však len o chemickú ale aj o spirituálnu alchýmiu, pri ktorej má človek prejsť duchovnou premenou. Ťažko povedať nakoľko je Fulcanelliho prístup pravdivý, v každom prípade sa s kostolom spojil život kresťana vo všetkých jeho časových obdobiach. Rytmus dňa sa riadil kedysi podľa zvonenia. Čas na veži stále aj v čase digitálnych hodín ukazuje rozdelenie času. Rok sa riadi /v našom pásme/ podľa kresťanského kalendára, ktorý nás vťahuje do tajomstva Kristovho života. Boží ľud duchovne prežíva Kristovo narodenie, verejné účinkovanie, smrť a vzkriesenie. „Podľa kostola žije /v istom zmysle ešte stále/ rytmus práce a sviatku, pracovného dňa a nedele...Všedné dni sa odohrávajú v domácnostiach a na pracoviskách, každý...na svojom okruhu.

V nedeľu sa v kostole schádza celá farnosť, veľká spoločná rodina, boží ľud, účasťou na Obete, účasťou na slove Božom...posvätný kruh Božieho času spája a púta život kresťana, rodiny, celého farského spoločenstva. Je to život

---

[8] Porov. BOYER, L.: *Architettura e liturgia*, s. 24 – 27.

[9] FULCANELLI: *Tajemství katedrál a esoterický výklad hermetických symbolů Velkého Díla,* Trigon 1992.

v rukách božích, nikdy nie mimo nich, mimo tohto kruhu. Možno povedať: dom, kde sme sa narodili, je náš malý domov, u nás doma, a kostol je náš veľký spoločný domov“.[10] S kostolom je spojený nový príchod života.

S kostolom je spojená rozlúčka so zosnulými. Kostol je symbolom živého organizmu Cirkvi, lebo pojíma do seba život veriacich, liturgický kalendár, sakrálnu akciu spojenú s tradíciou, teda s niečím na čo sa v jeho priestoroch rozpamätúva, ako je odpust, založenie mesta, obce, spomienku na významné osobnosti ap. V štruktúre chrámu sa prejavuje pluralizmus vyjadrený často rozličnými štýlmi, ktoré poznačujú jeho architektúru. Zároveň je tu jednota, ktorá všetky tieto štýly zastrešuje napr. od gotických oblúkov, cez stopy klasicizmu až po moderné úpravy. Na budovaní kostola pracovali predkovia miesta, kde kostol stojí, ich pot zmiešaný s maltou a omietkou sa podieľal na jeho výstavbe. Naši predkovia vyzdobovali kostol, v ňom sa radovali, hľadali útechu, napĺňali ho svojimi meditáciami, načúvaním svojho svedomia. Jeho múry, stopy meniacej sa architektúry sú ako závity kamennej pamäti. Kostol je pamäťou miesta kde stojí. Nemý strážiaci svedok toho, že dané miesto stavalo život na kresťanskej tradícii, na viere v Krista. Zanechať túto tradíciu znamená stratiť pamäť, stratiť kontakt s predchádzajúcimi generáciami, so svojimi príbuznými, so svojimi kultúrnymi génmi. Opustiť vieru, opustiť vlastnú kultúru, znamená odsúdiť sa na zánik, znamená „za babku“ predať vlastné pole, otcovský dom, za šošovicu vymeniť večný život.

---

[10] HANUS, L.: *Kostol ako symbol*, s. 14.

Kostol ako program

Duchovná spisovateľka Jo Croissant hľadá paralelu medzi štruktúrou jeruzalemského chrámu a človekom. Je pravdepodobné, že sa inspirovala alegóriou starovekej alexandrijskej katechetickej školy. Chrámové nádvorie bolo rozdelené na niekoľko pod nádvorí: nádvorie pre kňazov, pre Židov a pre pohanov. Podľa nej „...nádvorie zodpovedá nášmu telu ako miestu komunikácie medzi vonkajším a vnútorným svetom.“[11]

Tak ako sa v predsieni židia očisťovali, tak má aj kresťan očisťovať svoje „telo“ pri kontakte so svetom. Croissant predstavuje rozličné cvičenia na očistenie, ovládanie zmyslov ako brán do duše. Odstránenie všetkého, čo zabraňuje na ceste do svätyne svätých. V druhej časti – vo svätyni sa v jeruzalemskom chráme diali obety najrozličnejšieho typu (dobrovoľné obety, celopalné obety, vďakyvzdania, obety zmierenia, obety za hriech a viny). Táto časť chrámu by mala byť symbolom dimenzie duše, psyché: sídla našich emócií, rodovej identity, sexuality, plodnosti. Vo svätyni sa veriaci človek učí žiť pre obetu, sebaobetovanie Pánu Bohu zrieknutím sa niečoho dovoleného, alebo obľúbeného; učiť sa odovzdať Bohu nejakú spletitú situáciu; dávať prednosť duchovnému svetu pred časným; žiť presvedčením, že všetko je od Boha a skrze neho a pre neho, že všetko môže byť premenené vďakou, že „Boh môže svojou prítomnosťou a láskou všetko pretvoriť.“[12]

---

[11] CROISSANT, J.: *Tělo, chrám, krása.* Karmelitanské nakladatelství 2002, s. 52.
[12] CROISSANT, J.: *Tělo, chrám, krása*, s. 101.

Tretia dimenzia človeka je duchovná a zodpovedá svätyni svätých, autorka ju navrhuje aktivizovať chválami, prežívaním radosti (duchovným spevom, mystickým tancom, úsmevom) a vstúpiť do nej skrze vieru, ticho, rozjímaním Božieho slova.

Tento prístup, vidieť v chráme človeka chrám Ducha Svätého, udržuje veriaceho v bdelosti, že neexistuje len jedna materiálna dimenzia života, ktorá má byť preferovaná. Dnes vidíme toto pokušenie starať sa len o telo zdravou výživou. Máme dietologických guruov, fitnes centrá, reklamy s krásnymi telami mužov a žien. Všetko toto môže viesť k tomu, že človek uviazne len v spleti uspokojenia svojich biologických potrieb. Iným pokušením je vymeniť spiritualitu za psychológiu: sústrediť sa na riešenie komplexov, emotívnych zranení, rozvoj prostredníctvom motivačných kurzov, pozitívnym myslením, jógou ap. Je to iste vyšší stupeň, ale ak človek rozloží svoj dom v tejto dimenzii, hrozí mu, že môže prepadnúť veľmi subtílnemu egocentrizmu.

Duch sa prejavuje všade tam, kde veriaci odovzdá svoj život Bohu. Potom sa telesné cvičenia, námaha a radosť zo športu môžu stať obetou Bohu, držanie životosprávy spojené s pôstom formou askézy. Ako bolo uvedené Kostol svojou štruktúrou: vstupom, loďou a presbytériom s bohostánkom ukazuje na to, že existuje cesta k hlbšej dimenzii v človeku, ktorá vo vzťahu s Bohom ozmyselňuje všetky dimenzie našej existencie. Je určite dôležité nájsť svoju duchovnú cestu, ktorá vedie k naplneniu zmyslu života. , duchovná dimenzia dostane šancu, keď modlitba bude spojená s tichom, s meditáciou nad Slovom, keď sa posvätí voľný čas, ktorý patrí Bohu (nedeľa a prikázané sviatky).

Dnešný svet rozbitý na najrozličnejšie presvedčenia a poznačený individualizmom je však výzvou pre kresťanov, aby neupadli do individualizmu, ale aby tiež boli znamením jednoty. Aby sa nebojovalo len za práva, sny a túžby jednotlivca, ale aby tu bolo aj čosi, čo ľudí spája, čo ich ochráni pred ľudožravým kapitalizmom, ktorý človeka poháňa za materiálnymi hodnotami, oberá ho o čas, nedá mu dýchať, nedovolí mu tešiť sa aj z maličkostí života.

Kostol zvlášť v dnešnom multikultúrnom svete je znamením jednoty. Takto môže vytvárať kostol jednotu v národnostne zmiešaných regiónoch, čo môže spojiť ľudí jedného miesta, mesta, dediny, ľudí možno rôznych národností, politických názorov a vkusu. Je to predovšetkým patrón chrámu, ktorý nesie určitú tradíciu, obľúbenú spiritualitu, ktorá sa v tom ktorom prostredí udomácnila. Patrón chrámu akoby naznačoval duchovný program, ktorý by mal spájať veriacich, ktorí sa v ňom stretávajú. Programovo sa jednota prejavuje v spoločných aktivitách farnosti.

Popradský kostol je Zasvätený Sedembolestnej Panne Márii. V symbolických invokáciách Loretánskych litánií sú naznačené Podivuhodná ľudová intuícia, quasi *consensus fidei,* ktorá zachytila túto pravdu aj v invokáciách *Loretánskych litánií*, rozličné prebývania Božie v dejinách spásy ako sme to naznačili na začiatku, len sú v inverznom poradí: Príbytok Ducha Svätého, dom zlatý a archa zmluvy.[13]

---

[13] Bližšie k biblicko – mystickej mariánskej architektúre viď. J. KÚTNIK – ŠMALOV, *Litánie Loretánske*, Lúč Bratislava 1998, s. 232 – 239.

Evanjelista Lukáš vysvetľujúcou poznámkou anjela, naráža na skutočnosť, že Mária sa stane spirituálnym chrámom Najvyššieho, keď píše *„...moc Najvyššieho ťa zatieni"*, teda, že v Márii bude Boh prítomný novým spôsobom. *Dom zlatý* je odkaz na Jeruzalemský chrám, ktorý kráľ Šalamún vyzdobil množstvom zlata a tým aj na druhý spôsob symbolickej prítomnosti Božej. Prvou v poradí je archa zmluvy. Príbytok Ducha Svätého je duchovná prítomnosť Boha, ktorá skrze Pannu Máriu zjednocuje veriacich v modlitbe, že kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v Ježišom mene pri jeho Matke, tam je aj On prítomný. Jeden z výkladov Domu zlatého je odkaz na Máriine cnosti. Vďaka Božiemu pôsobeniu v Márii sa ona stala krajšou ako jaganie pozlátených stien jeruzalemského chrámu.[14]

Starozákonná archa bola znamením prítomnosti Božej.[15] Invokácia „Archa zmluvy" naznačuje, že vtelený Boh vstúpil a prebýval v tele Panny Márie. V náznakoch spomínaných titulov je zachytená excelentná prítomnosť Boha v Matke Božej. Prehodené poradie príbytkov božích nie je náhodou, ale pozoruhodnou intuíciou. Panna Mária bola najprv príbytok Ducha Svätého. On Duch Boží z nej, omilostenej, milosti plnej urobil, Dom zlatý, skôr ako došlo ku Vteleniu, kým sa stala archou zmluvy.

„Hlavným obsahom tzv. *mariánskych dogiem* je tajomstvo Božích darov Márii: Nepoškvrnené počatie je rýdzi dar; ustavičné panenstvo je opäť dar; Božské materstvo spôsobil

---

[14] Porov. MORICOVÁ, J.: *Loretánske litánie,* Košice: Dominikánske mariánske centrum 2023, s. 147.

[15] Porov. MORICOVÁ, J.: *Loretánske litánie*, s. 151.

v Panne Duch Svätý a ona len súhlasila, aby sa tak stalo; Nanebovzatie je opäť číry dar. Aby sme použili termín, drahý reformovanej tradícii, môžeme povedať, že v Márii sa najdokonalejšie prejavila *sola gratia*, „nezaslúžená milosť".[16] Mária nie je tak vzdialená nášmu životu, Ona nie je nejaká bohyňa, ale vzor viery, vzor tej, ktorá kráčala v poslušnosti. Duchovný program popradskej konkatedrály je naznačený eminentným vzorom jeho patrónky. Ona je kľúčom k pochopeniu človeka. Nie hriech je normálny stav človeka, ale pozvanie k svätosti a to pod jej príkladom obety ako spolupracovníčky na vykúpení, svojou empatiou, súcitom, obetou. Nepodľahnúť zúfalstvu v utrpení, ale v nádeji veriť v Božie požehnanie. To nám môže potvrdiť naša vlastná skúsenosť. Keď sa modlíme a snažíme sa viesť duchovný život, potom máme sklon byť láskavejší k druhým ľuďom,[17] a s božou pomocou vydržať.

Záver

Kostol by mal byť symbolom bezpečia domova. Židia si pripomínali veľké skutky, ktoré urobil Boh, keď ich vyviedol z Egypta; mali doma sláviť rodinný sviatok, nemali vychádzať z domu. Dom bol pre nich miestom spásy a útulku v temnej noci, keď prechádzal anjel smrti egyptskou krajinou. Tá noc bola obrazom síl smrti, ničenia a zmätku, ktoré

---

[16] O´DONNELL, CH.: *Slávime s Marií. Matka boží v liturgii*, Karmelitánské nakl. Kostelní Vydří 1996, s. 90.
[17] O´DONNELL, CH.: *Slávime s Marií. Matka boží v liturgii*, s. 199.

povstávajú z hĺbok sveta a človeka a hrozia, že premenia celý svet na púšť, na niečo neobývateľné. Dom a rodina sa potom stala miestom ochrany pred silami chaosu, ktoré svet neustále ohrozujú. Aj v časoch Ježiša sa po hlavnej obeti slávila Veľká noc po domoch. Počas sviatkov sa nesmelo vychádzať z mesta Jeruzalem. Mesto bolo považované za miesto ochrany pred nocou chaosu. Izrael sa musel každý rok na Veľkú noc vydať na púť do tohto mesta, aby sa vrátil ku svojim koreňom, aby nestratil svoju identitu, aby znovu prijal jeho spásu, oslobodenie. Ježiš tento zvyk zobral na vedomie a slávil Veľkú noc podľa predpisov: v dome, so svojou rodinou, ktorá s ním prechádza cestou evanjelia cez krajinu dejín. Ním založená Cirkev sa stala novým mestom, novou rodinou. Jej viera je múrom proti silám zmätku, ktoré by zničili svet.[18] Kostol sa stáva symbolom tohto domu a mal by byť aj domovom. Tak veľmi potrebuje súčasný človek domov. Zo všetkých strán sme ohrozovaní bezdomovstvom, odcudzením od druhých, ba aj od nás samých. Nemôžeme žiť bez prístrešia. Cítime ako nás ohrozuje *psychické bezdomovstvo*.[19] Práve kostol by sa popri prirodzenej rodine, mal stať týmto útočišťom, vzorom spoločného života medzi rozličnými národmi, národnosťami a etnikami, ako aj inšpiráciou pre dialóg medzi konfesiami, vzájomnú pomoc a solidaritu. Ale je tu ešte niečo viac. V katolíckych a pravoslávnych kostoloch sa prináša obeta. Nie obeta zvierat, tie

---

[18] RATZINGER, J.: *Cesta veľkonočným tajomstvom*, SSV Trnava 2003, s. 83 – 84.

[19] ZULEHNER P.M.: *Církev: přístřeší duše. Situace a perspektivy dnešní církve*, Portál Praha 1997, s. 21

boli ňou zrušené. Nie barbarské ľudské obete, ktoré boli zakázané, ale Obeta nekrvavá, ktorá prináša vykúpenie sveta. Pre túto obetu, nech by bol kostol akokoľvek malým, je nekonečne väčším ako Šalamúnov chrám v celej svojej kráse.

Použitá literatúra:

BOYER, L.: *Architettura e liturgia*, Ed. Qiqajon Comunitá di Bose, 1994.

CASTELLANO CERVERA J.: *Liturgia e vita spirituale, questione scelte,* Roma: Teresianum 1997.

CROISSANT, J.: *Tělo, chrám, krása.* Karmelitanské nakladatelství 2002.

FULCANELLI: *Tajemství katedrál a esoterický výklad hermetických symbolů Velkého Díla,* Trigon 1992.

HANUS, L.: *Kostol ako symbol*, Bratislava: Lúč 1995.

KÚTNIK – ŠMALOV, J: *Litánie Loretánske*, Lúč Bratislava 1998.

LEON – DUFOUR, X.: *Lettura del vangelo secondo Giovanni, (Capitoli 1 – 4)*, Torino: Edizione Paoline 1990.

MORICOVÁ, J.: *Loretánske litánie,* Košice: Dominikánske mariánske centrum 2023.

O´DONNELL, CH.: *Slávime s Marií. Matka boží v liturgii*, Karmelitánské nakl. Kostelní Vydří 1996.

RATZINGER, J.: *Cesta veľkonočným tajomstvom*, SSV Trnava 2003.

ZULEHNER P.M.: *Církev: přístřeší duše. Situace a perspektivy dnešní církve*, Portál Praha 1997.

BAZILIKA AKO ZNAK JEDNOTY: K 40. VÝROČIU UDELENIU TITULU BAZILIKA MENŠIA CHRÁMU NAVŠTÍVENIA PANNY MÁRIE V LEVOČI

Mons. prof. ThDr. ICDr. PaedDr. PhDr. František Dlugoš. PhD.
profesor na Katolíckej univerzite v Ružomberku

ABSTRAKT

Povýšenie pútnického kostola na Mariánskej hore v Levoči a erigovanie Baziliky Navštívenia Panny Márie na tomto milostiplnom mieste bolo významným historickým rozhodnutím pápeža sv. Jána Pavla II. Tento pápež mal veľmi pekný vzťah k Slovensku a k Levoči. Autor tejto štúdie poznal Svätého Otca osobne a bol jedným z hlavných organizátorov apoštolskej návštevy Jána Pavla II. na Mariánskej hore 3. júla 1995. Osobne však poznal a bol spolupracovníkom vikára Spišskej diecézy Mons. Štefana Garaja, ktorý sa rozhodujúcou mierou zaslúžil o povýšenie kostola na Levočskej hore na baziliku menšiu. Témou tejto štúdie sú okolnosti, za akých boli pápežské dokumenty o Bazilike Navštívenia

Panny Márie zverejnené, predovšetkým *Apoštolské breve* posvätného ofícia

Kľúčové slová:
Administrátor, bazilika, breve, kázeň, kostol, pápež, púť, vikár.

ABSTRACT

The elevation of the pilgrim church on Marianská hora in Levoča and the celebration on the Basilica of the Visitation of the Virgin Mary in this gracious place was an important historical decision of Pope St. John Paul II. This pope had a very nice relationship with Slovakia and Levoča. The author of this study knew the Holy Father personally and was one of the main organizers of the apostolic visit of John Paul II. on Mariánská hora on July 3, 1995. However, he personally knew and was a colleague of the vicar of the Spiš diocese, Mons. Štefan Garaj, who played a decisive role in the elevation of the church on Levoca mountin to a minor basilica. The subject of this study is the circumstances under which papal documents about the Basilica of the Visitation of the Virgin Mary were published, primarily the Apostolic Breve of the Holy Office

Keywords:
Administrator, basilica, breve, sermon, church, pope, pilgrimage, vicar.

Úvod

Náboženské legendy majú svoj dominantný duchovný základ a rozmer, ale v uplynulých stáročiach nadobudli aj svoj nespochybniteľný kultúrno-estetický a hlavne morálny, či mraný význam. Dávnoveké biblické príbehy vstupovali a podnes vstupujú do sféry národných kultúr. Najstarším pútnickým miestom východného Slovenska je Levoča. Korene mariánskeho kultu na tomto milostiplnom mieste siahajú až do 13. storočia.

Mariánska hora síce nemá historicky preskúmanú či dokázanú legendu o nadprirodzenom zjavení Bohorodičky, má však oveľa väčšie bohatstvo. Neprišlo odrazu v podobe zázračného daru, ale sa utváralo celé storočia. Duchovný rozmer i kresťanský fundament levočskej svätyne začali budovať prví pútnici od 15. storočia.

Historik Rudolf Jurík uvádza: „Roku 1673 spišský prepošt, veľkovaradínsky biskup Juraj Bársony vyhlásil, že podľa starodávnej tradície sa na Mariánskej hore Panna Mária v svätožiare zjavila pastierom. Bársony údajne legendu overil a môže dokázať jej vierohodnosť. Nijaký bádateľ však doposiaľ túto verziu nadprirodzenej udalosti na levočskej hore nepotvrdil.“[1]

Práve s Mariánskou horou teda žiadne mystérium bezprostredne nesúvisí. Pravdepo-dobnejšou sa zdá súvislosť vzniku pútnického miesta nad Levočou s tatárskymi vpádmi a začiatok pútí na Mariánsku horu sa historicky podmienil

---

[1] JURÍK, R.: *Mariánska hora v Levoči.* Levoča, 1948, s. 11.

príchodom minoritov do mesta. Táto rehoľa začala pestovať a rozširovať kult Panny Márie.[2]

Podľa niektorých prameňov prví minoriti prišli na územie dnešného Slovenska už počas života zakladateľa rehole sv. Františka z Asissi. Jedna z kroník uvádza, že v roku 1219 bola vyslaná do Uhorska skupina Menších bratov pod vedením brata Jána z Penny.

Vlastné archívy minoritov priznávajú neúspech tejto prvej misie. Bratia nepoznali reč, nemali so sebou žiadne odporúčanie, a preto ich ľudia považovali za samozvaných kazateľov evanjeliovej chudoby, ktorých v tej dobe nebolo málo. V roku 1221 generálny minister brat Eliáš rozhodol o novej výprave bratov do Uhorska, ale pod vedením brata Cézara zo Speieru. Ich príchod je začiatkom usídlenia a rozvoja rádu v našej krajine. Vierohodnejší je príchod týchto rehoľníkov do Levoče v období tatárskej pohromy.[3]

Predchodcovia baziliky na Mariánskej hore

Prvý kostolík sa spomína v kronikách už v roku 1247, teda o dva roky potom, čo vznikla nová Levoča. Vtedy, podľa kroniky Lányiho, z ktorej ešte čerpal P. Still, postavili Levočania kostolík, či kaplnku na dnešnej Olivovej hore. Lányiho kronika sa ale nezachovala.

---

[2] KLUBERT, Š.: *Pútnická Levoča.* In *Pútnik svätovojtešský, kalendár Spolku sv. Vojtecha.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1970, s. 98.

[3] ŠPIRKO, J.: *Mons Sancti Martini, zborník z príležitosti sedemdesiatky J.E. Msgr. Ján Vojtaššáka, biskupa spišského,* Spišská Kapitula 1947, s. 13

Ďalší kronikár mesta Štefan Meyer však vo svojich rukopisoch potvrdzuje Lányiho domnienku: roku 1247 postavili Levočania na Olivovej hore kostolík, ktorý zasvätili Duchu Svätému. Aj v zázname o kanonických vizitáciách sa píše: roku 1247 bola na Hore postavená kaplnka.

Druhý kostol z druhej polovici 15. storočia. Keďže kostolík v doterajšom svojom rozsahu už nestačil, nakoľko pútnikov stále pribúdalo. Okrem toho ukázala sa vážna potreba urobiť rázne opatrenia, aby sa tento kostolík nezrútil. A tak levočský farár Servác použil vtedajšie bohaté dôchodky levočskej fary na prestavbu toho kostola. Roku 1470 ho zväčšil a čiastočne prestavil.

Počas reformácie sa nikto nestaral o udržanie pútnického kostola, preto bola oprava kostola veľmi nutná. V roku 1698 prevzal túto úlohu farár Štefan Györffy. Opravil a rozšíril pútnický kostol. Preto dostal po smrti zvláštnu úctu. V roku 1710 bol pochovaný v pútnickom kostole na Mariánskej hore.

Roku 1710 generál Löffelholz vrátil katolíkom farský kostol a zároveň ožila aj Mariánska hora. Keďže kostol na mariánskom vrchu bol vystavený poveternostným vplyvom, postupne schátral a z bezpečnostných dôvodov ho museli zbúrať.

Základný kameň nového bohostánku položil farár Martin Engelbert 13. mája 1766. Kostol bol postavený v tom istom roku. Levočský farár Ján Ehrnsperger v roku 1819 pristúpil k úplnej prestavbe kostola. Prebudoval ho od základov. Posviacka sa konala 2. júla 1820.

Druhý júl 1903 sa stal medzníkom v dejinách Mariánskej hory. Spišský kanonik Ignác Zimmermann posvätil základný kameň. Kostol je neogotická krížová stavba, postavené podľa projektu staviteľa Antona Müllera. Pozdĺžna loď je široká 27 metrov, krížna 16 metrov. Kostol je dlhý 42,5 metra.

Biskup Ján Vojtaššák krátko po svojej konsekrácii, na sviatok Navštívenia Panny Márie 2. júla 1922, slávnostne posvätil Mariánsku svätyňu na levočskej Hore. Okrem levočskej Zlatej knihy sa v archívnych fondoch zachovali faksimile rukopisov dvoch homílií biskupa J. Vojtaššáka: *Navštívenie Panny Márie v Levoči, 2. júla 1904* (Kráľovná patriarchov, prorokov, apoštolov, oroduj za nás) a *Predvečer Navštívenia Panny Marie (Na hore levočskej).* (Maria, potešenie zarmútených: oroduj za nás).

Milostivá socha Panny Márie na hlavnom oltári v chráme na Mariánskej hore je perlou a klenotom, ktorý dosvedčuje hlboké korene mariánskej úcty v slovenskom národe. Kanonik Vojtas s biskupom Vojtaššákom zamýšľali postaviť nový priestranný kostol pre 10 000 ľudí. V tomto novom bohostánku chcel byť biskup Vojtaššák pochovaný. Terajší kostol, po vý-stavbe nového, chceli odovzdať gréckokatolíkom. Okrem týchto projektov mal kanonik Vojtas spracovaný predbežný plán cesty na Mariánsku horu rovno od Levoče. Cesta mala byť odspodu až po vrch vydláždená pieskovcovým kameňom. V jej strmších častiach mali byť kamenné schody.

Perzekúcie pútí a pútnikov

Tieto veľkorysé plány prekazili 50. roky 20. storočia, prenasledovanie a útlak Cirkvi. Spišského biskupa, levočského farára a ďalších uväznili, a tak zostalo iba pri plánoch a na ďalších generáciách, čo oni urobia s Mariánskou horou a ako sa bude toto pútnické miesto vyvíjať.

Po Februári 1948 sa všetka politická moc sústredila do Ústredného výboru Komunistickej strany Československa. Národné zhromaždenie prijalo zákon č. 217/49 Zb. o zriadení štátneho dozoru nad cirkvami a zákon č. 219/49 Zb. o štátnych súhlasoch. Kňaz smel vykonávať duchovnú činnosť jedine na základe štátneho súhlasu. Okrem žiadosti o štátny súhlas s účin-kovaním kňazov na mariánskych púťach v Levoči – či už pre kazateľa, celebranta alebo spovedníkov, levočský farár musel každoročne predložiť aj podrobný program púte.

Komunistický administratívny tlak na cirkvi pokračoval s cieľom ďalej oslabiť a podlomiť ich činnosť. Napriek všetkým prekážkam, o ktorých píše obšírna správa odboru školstva a kultúry KNV v Košiciach 16. júla 1959, pútnikov značne pribudlo. V správe sa uvádzajú opatrenia, ktoré majú pracovníci pre veci cirkevné odboru školstva a kultúry vykonať, najmä vo farnostiach jednotlivých okresov Košického kraja, z ktorých najviac prichádza procesií na levočskú púť. Ide predovšetkým o to, aby sa v budúcnosti znižovali počty procesií a aby sa hromadne neorganizovali. Mariánska úcta aj v tých najťažších časoch po roku 1950 bola vždy oporou kresťanstva a katolíckej Cirkvi.

Rok 1968 bol obdobím veľkých nádejí aj pre kresťanov v celej niekdajšej ČSSR. V marci zanikla Správa tlačového dozoru a s ňou bola oficiálne zrušená aj cenzúra tlače. Dubčekovské vedenie začalo reformný proces pražskej jari, nazývanej aj socializmus s ľudskou tvárou. Podstatnou súčasťou týchto zmien bolo aspoň čiastočné odstránenie krívd z čias kultu osobnosti.

V atmosfére politického uvoľňovania dalo sa dúfať, že levočská púť v roku 1968 vyznie mohutnejšie. Správca farnosti mal po prvýkrát možnosť zvoliť si a vybrať slávnostného kazateľa i celebranta na hlavnú svätú omšu. Farský úrad dal natlačiť plagáty s celým progra-mom púte. Katolícke noviny po prvýkrát uverejnili dátum púte ešte pred jej začiatkom.

Napriek náznakom náboženskej slobody zostali v platnosti proticirkevné zákony a nariadenia z rokov 1949 a 1950. Neboli zrušené ani cirkevné úrady na krajských a okresných národných výboroch. Stále pôsobili cirkevní tajomníci, ktorí aj naďalej rozhodovali o udelení alebo neudelení štátneho súhlasu k vykonávaniu duchovenskej činnosti.

Aj napriek tomu, že sa písal rok 1968 – teda rok politického odmäku, miestny farár musel predložiť na Krajský národný výbor v Košiciach, odbor kultúry – cirkevné oddelenie aj program celej púte 6. a 7. júla. Na vytlačenie plagátu o púti bol potrebný súhlas ONV – odboru vnútra, o ktorý požiadal miestny farár. Napriek všetkým obštrukciám mala vtedajšia spoločenská a politická klíma v ČSSR, a najmä na Slovensku, viaceré pozitívne črty.[4]

---

[4] DLUGOŠ, F.: *Mariánska hora včera a dnes.* Levoča : MTM, 2021, s. 35.

Systematické prenasledovanie náboženstva malo u nás dve etapy. Prvú zahrňujúcu obdobie rokov 1948 – 1968 a druhú, normalizátorskú trvajúcu od roku 1969 po november 1989. Obidve éry trvali zhodne dve desaťročia, ale bolo medzi nimi dosť podstatných rozdielov. Prvá epocha perzekvovania cirkví, duchovného života a rozličných konfesií sa vyznačovala brutalitou politických a bezpečnostných inštitúcií, najmä v Čechách.

Levočská Hora pod normalizačným tlakom

Husákovské vedenie zvolilo po svojom nástupe v apríli 1969 rafinovanejšiu taktiku boja proti cirkvám a náboženstvu. Súčasťou kádrových straníckych previerok, ale tiež bežných pracovných pohovorov bola odpoveď na otázku: ste vysporiadaný s náboženskou otázkou? Táto formulácia, okrem toho, že hrubo porušovala právo občana na súkromie, bola vo svojej prapodstate nezmyselná, lebo výklad pojmu „vysporiadaný“ umožňoval viacero, dokonca absolútne protichodných vysvetlení. Byť „vysporiadaný“ napríklad mohlo znamenať aj veriť, vyznávať určité náboženstvo.

Ibaže normalizátorské vedenie strany a štátu nepripúšťalo žiadne alternatívy: odpovedať kladne: som vysporiadaný s náboženskou otázkou sa všeobecne považovalo za prihlásenie sa k ateistickému svetonázoru alebo prinajmenej k nepraktizovaniu kresťanského duchovného života. V tisícoch slovenských rodín vznikala latentná schizofrénia: doma deti videli babku a dedka s modlitebnou knižkou, v predškolskom veku chodievali aspoň na výročité sviatky do kostola,

no len čo nastúpili do školy, počúvali niečo iné od učiteľov, čosi úplne proti-chodné od starých rodičov a veľmi ťažko chápali vlastných otcov i mamky, ktorí im prikazovali nehovoriť o Bohu, o Ježiškovi medzi spolužiakmi.

Situácia okolo pútí a verejného zhromažďovania veriacich sa po rokoch 1968–1969 zhoršovala. Keďže ani v uplynulých dvoch rokoch neboli odstránené štátne súhlasy k účinkovaniu v duchovnej pastoračnej službe a tým aj pri vonkajších liturgických slávnostiach, najmä pri púťach a odpustoch, nedalo sa očakávať, žeby sa také čosi udialo v rokoch, keď sa moci ujalo nové vedenie.

Každoročne bol problém s prísunom pútnikov. Nedovolili zájazdové, podnikové, druž-stevné autobusy. Riadne linkové autobusy nesmeli zobrať cestujúcich, ktorí pýtali cestovný lístok do Levoče. Osobné autá nesmeli ísť priamo do Levoče. V Spišskom Štvrtku ich odklo-nili smerom na Spišskú Novú Ves a od Spišského Podhradia v obci Klčov tiež na Spišskú Novú Ves.

Procesie, ktoré išli peši, boli ohrozované autami, v ktorých často sedeli príslušníci Štátnej bezpečnosti. V meste neboli nijaké stánky s občerstvením a navyše zastavovali vodu, aby si pútnici nemohli zobrať do fliaš a vyniesť na Mariánsku horu, kde tiež nebol zdroj pitnej vody ani sociálne zariadenie.

Na Mariánsku horu viedli iba poľné a lesné cesty; aj tie boli počas púte zatarasené stromami, ktoré deň či dva pred konaním púte zrezali, aby ani traktor, jediný možný dopravný prostriedok, neprešiel.

Počas pútí nesmeli účinkovať žiadne spevokoly, ani mládežnícke, ani dospelých, dychovky a hudobné telesá.

Povýšenie pútnického kostola

Od udelenia titulu *basilica minor* Kostolu Návštevy Panny Márie na Mariánskej hore v Levoči 26. januára uplynulo štyridsať rokov. Stalo sa tak počas totality, mariánska svätyňa s touto poctou získala nové privilégiá i povinnosti

Bratislavský prológ

Po novembri 1989 bolo na Slovensku viacero kostolov povýšených na baziliky menšie. Získanie takej pocty si vždy vyžaduje diplomatickú obratnosť a dôkladnú argumentáciu v rokovaní so Svätou stolicou. Málokto, najmä z mladej generácie veriacich, si však uvedomuje, akú krížovú cestu museli prejsť odvážni cirkevní hodnostári Spišskej diecézy pri obhajovaní baziliky minor na Mariánskej hore.

Prológom zdĺhavého procesu povýšenia pútnického kostola nad Levočou bolo rokovanie zástupcu Vatikánu arcibiskupa Luigiho Pogiho s vtedajšími slovenskými vládnymi predstaviteľmi na sklonku novembra 1982. Témou diskusie bolo napríklad obsadzovanie uprázdnených biskupských stolcov, vyučovanie náboženstva, problémy s náboženskou periodickou tlačou a literatúrou.

Luigi Pogi zotrval v asi hodinovom rozhovore s ordinárom Spišskej diecézy Štefanom Garajom. Vatikánsky diplomat sa spýtal spišského ordinára, ako, v čom by mohla pápežská kúria pomôcť, najmä v púťach na Mariánsku horu.

Štefan Garaj zareagoval okamžite: *„Povýšiť pútnický kostol na Mariánskej hore, kde prichádzajú v ťažkých podmienkach státisíce ľudí, na baziliku.“*[5]

Luigi Pogi predložil návrh či požiadavku ordinára Štefana Garaja pápežovi, sv. Jánovi Pavlovi II. Začiatkom januára nasledujúceho roku dostal Biskupský úrad v Spišskom Podhradí-Spišskej Kapitule formulár žiadosti o vyhlásení pútnického kostola na levočskej Hore za baziliku. Ordinár mal zodpovedať niekoľko otázok: historicitu pútnického miesta, priemernú ročnú účasť veriacich a duchovné aktivity uskutočňované na Mariánskej hore. Vyplnený dotazník mal Štefan Garaj čo najskôr, podľa možnosti obratom, prostredníctvom kardinála Františka Tomáška zaslať Kongregácii pre sviatosti a Boží kult, čo sa udialo v máji 1983.[6]

Posvätná kongregácia zvážila všetky dôvody uvedené biskupským úradom a predložila žiadosť na podpis Svätému Otcovi Jánovi Pavlovi II.

S pojmom baziliky menšej sa spájajú aj niektoré privilégiá a povinnosti. Svätá Cirkev sa vždy usilovala o to, aby chrámy ako domy Božie vynikali svojou výzdobou a estetickou krásou. Rímski biskupi alebo pápeži udeľovali niektorým významným svätyniam zvláštne a mimoriadne výsady – titul bazilika menšia, čo úzko súvisí s titulom bazili-

[5] Zápis z osobného rozhovoru s ordinárom Spišskej diecézy Štefanom Garajom roku 1986. Osobný archív Františka Dlugoša.

[6] ARCHÍV BISKUPSKÉHO ÚRADU SPIŠSKÁ KAPITULA. *Vyplnenie dotazníka so žiadosťou o povýšenie pútnického kostola na Mariánskej hore na baziliku menšiu.* Spišská Kapitula, 1983, č. 518/1983, 7. 5. 1983.

ky väčšej (major). Tetnto titul začali v 18. storočí rímskym patriarchálnym kostolom. Posvätná kongregácia pre obrady po Druhom vatikánskom koncile rozhodla ponechať titul baziliky menšej, ale s rozšírenými privilégiami aj celkovým obsahom, čo malo vyjadriť užší vzťah kostola k Apoštolskému stolcu sv. Petra.[7]

„Odtajené“ breve

Tajomník Kongregácie pre sviatosti a Boží kult arcibiskup Vergilius Noe poslal vo februári 1984 spišskému kapitulnému vikárovi Štefanovi Garajovi list v tomto znení:

„Považujem si za milé poslať Ti dekrét posvätného dikastéria, ktorým sa verejnoprávne vyhlasuje, že kostol na temene Mariánskej hory nad mestom Levoča, zasvätený Navštíveniu preblahoslavenej Panny Márie, bol z vlastného popudu najvyššieho veľkňaza poctený titulom a hodnosťou baziliky menšej.“[8]

Onedlho kardinál Josephus Casoria, prefekt Kongregácie pre sviatosti a Boží kult, zaslal administrátorovi Spišskej diecézy Apoštolské breve Svätého otca Jána Pavla II. z 26. januára 1984, v ktorom sa uvádzalo: *„My z dôvodu staroby-*

---

[7] Pojem a dejinný vývoj baziliky menšej. Obežník Spišskej diecézy, 208, 1984, č. 4, s. 15.

[8] ARCHÍV BISKUPSKÉHO ÚRADU SPIŠSKÁ KAPITULA. *Dekrét posvätného dikastéria posvätnej Kongregácie pre sviatosti a Boží kult.* Rím, Prot. CD 811/81/83, 26. 1. 1984.

losti tohto svätého chrámu, ako aj pre jeho jedinečnú históriu a súčasne pre vzrast viery a náboženstva slovenského národa... Rozhodujeme teda, že kostol či Svätyňu Navštívenia blahoslavenej Panny Márie treba zahrnúť do počtu menších bazilík s právami a liturgickými povoleniami. Modlíme sa, aby tento akt slú-žil ako na svätosť pastierov, tak aj na úžitok ľudu.“

Povýšenie pútnického kostola na levočskej hore prinieslo niekoľko významných pri-vilégií, no aj povinností. Bazilika Navštívenia Panny Márie na Mariánskej hore má úzku spätosť s pontifikátom sv. Jána Pavla II., preto sa v nej majú konať bohoslužby okrem iných aj v tieto sviatky: na výročie zvolenia Svätého Otca Jána Pavla II. 16. októbra a začiatok veľkňazskej služby tohto pápeža 22. októbra.

Veriaci mohli pri návšteve Baziliky Navštívenia Panny Márie na levočskej hore získať po splnení zvyčajných podmienok plnomocné odpustky v presne určených dňoch: 29. júna – slávnosť sv. apoštolov Petra a Pavla; 2. júla – sviatok Navštívenia Panny Márie; v sobotu a nedeľu po 2. júli, kedy sa slávi toto tajomstvo navonok; 2. augusta na sviatok Porciunkuly a prvú nedeľu v októbri.[9]

Levočský farský úrad mal obstarať zhotovenie, umiestnenie erbu Apoštolského stolca a výrazné zverejnenie Apoštolského breve o erigovaní baziliky.

Splnenie týchto povinností voči Svätému Otcovi a vatikánskej kúrii však podliehalo oficiálnemu schváleniu odboru

[9] Povinnosti a výsady – privilégiá baziliky menšej vyplývajúce z menovania. Obežník Spišskej diecézy, 208, 1984, č. 4, s. 16.

cirkevných vecí ONV v Spišskej Novej Vsi. Bývalí straníci a štátni funkcionári ale z predpísaných sv. omší schválili jedinú (!) bohoslužbu ročne, v odpustovú nedeľu. Správca novo erigovanej baziliky minor, levočský dekan a farár Štefan Klubert napísal v apríli 1984 predsedovi ONV list, v ktorom sa slušne a logicky pýtal, ako má plniť podmienky, keď mu štátne inštitúcie vopred všetko zakazujú... Štefan Klubert dôvodil, okrem iného, aj poukázaním na neporovnateľne ústretovejšie postoje v Šaštíne, na Velehrade alebo v Hostýne, kde kňazi celebrujú sv. omše bez väčších prekážok a neprežívajú také obštrukcie ako v Levoči. Štátostranícka moc v Spišskej Novej Vsi mala priam panický strach z breve svätého Jána Pavla II.[10]

Dva dni pred levočskou púťou s vročením 1984 predvolali spišského ordinára Štefana Garaja na Krajský národný výbor do Košíc. „Akčná päťka“, zložená z troch krajských funkcionárov a dvoch príslušníkov Štb bezmála päť hodín „lámala“ sedemdesiat ročného starca, aby v žiadnom prípade ani nepomýšľal na prečítanie Apoštolského breve počas slávnostnej odpustovej sv. omše pripadajúcej na nedeľu 8. júla 1984. Štefan Garaj si vypočul spŕšku obvinení, vyhrážok a ultimát. Dostal na (ne) výber: buď pápežský dokument nezverejní, alebo ho prečíta, ale potom nech ráta so všetkými personálnymi následkami...[11]

---

[10] ARCHÍV FARSKÉHO ÚRADU V LEVOČI. KLUBERT, Š.: *Bazilika minor na Mariánskej hore – informácia a žiadosť o pomoc,* č. 92/84, 19. 4. 1984.

[11] PRIVÁTNY ARCHÍV ŠTEFANA GARAJA. *Ako ťažko sa rodila bazilika minor* – kázeň prednesená pri príležitosti desiateho výročia vyhlásenia baziliky minor na Mariánskej hore v nedeľu 26. 1. 1994.

Štefan Garaj však bez ohľadu na veľké riziká hneď v úvode, ako hlavný celebrant a ka-zateľ slávnostnej odpustovej sv. omše v nedeľu 8: júla 1984 o 10:00 oznámil radostnú zvesť o výnimočnej priazni Svätého Otca. Vzápätí vyzval vtedajšieho riaditeľa biskupského úradu Michala Klučara, aby Apoštolské breve s dekrétom pred mohutným zástupom pútnikov prečítal. Dekrét o povýšení baziliky odznel a Michal Klučar odovzdal listiny posvätného ofícia Štefanovi Garajovi a ordinár odovzdal dokumenty levočskému farárovi, dekanovi Štefanovi Klubertovi.

Štefan Garaj v homílii zdôraznil: *„Slávime prvý odpust najmladšej baziliky svätej Cirkvi. Sme dojatí náklonnosťou Svätého Otca Jána Pavla II. Vieme, že tento dar je odmenou pútnickému kostolu za významný zástoj pri udržiavaní viery a náboženstva slovenského ľudu a zároveň výzvou k plnšiemu úsiliu o kresťanský štýl života.*

Preto ťa chcem, milý mariánsky pútnik, na záver poprosiť – zver sa novým zasvätením materskej starostlivosti a ochrane Panny Márie, Matky Cirkvi i tvojej Matky. Zveľaďuj v sebe bohaté dedičstvo Cyrilometodského odkazu viery. Ži lásku a budeš majákom, čo nikdy nehasne, ako Mária.“[12]

Povýšenie pútnického kostola na Mariánskej hore na baziliku menšiu pripomína **drevený kríž a zasväcujúca modlitba:**

---

[12] MAGA, J.: *Príhovor ordinára na Mariánskej hore v Levoči 8. 7. 1984* pri príležitosti vyhlásenia baziliky menšej. In Mladník, Spišská kapitula 1986, samizdat s. 102 – 104.

„Ježišu Kriste, tvoje evanjelium a kríž nám hlásajú, že si vykupiteľ človeka. Vieme, že v kríži je spása a záchrana sveta, preto sa ti zasväcujeme v znamení kríža. Obetujeme ti svoje radosti a nádeje, sklamania a obavy. Prejav svoju moc a príď! Naplň svojou milosťou srdcia mládeže a rodín, starých, chorých a trpiacich ľudí. Nauč nás žiť a konať podľa tvojho príkazu lásky. Sme národom apoštolov Cyrila a Metoda, pomáhaj nám zachovať a zveľadiť dedičstvo viery. Ježišu Kriste, zasväcujeme sa ti pre dobro Cirkvi a sveta v blízkosti a pod ochranou tvojej a našej Matky Márie.“[13]

Pápež sv. Ján Pavol II. sa v tú nedeľu modlil v Ríme Anjel Pána a po nej predniesol zvyčajný pozdrav zhromaždeniu na Námestí sv. Petra. Na Mariánskej hore v Levoči sa vďaka technickej zručnosti obetavých usporiadateľov podarilo spojenie s éterom a pútnici si mohli vypočuť pozdrav, čo im Svätý Otec venoval:

„Dnes 8. júla sa koná na Slovensku púť do Levoče k Panne Márii. Jej zverujem všetkých kňazov, rehoľníkov a rehoľnice a všetkých veriacich tohto vznešeného národa, aby im vyprosila silu vždy vydávať jasné svedectvo o kresťanskej viere a tradícii otcov. Tento pozdrav Svätého Otca počuli všetci prostredníctvom rádia cez reproduktory ozvučenia.“[14]

---

[13] DLUGOŠ, F.: *Mariánska hora včera a dnes.* Levoča : MTM, 2021, s. 49 – 50.

[14] Uverejnil časopis Výber č. 4/1984 na základe rozhlasových relácií z článkov a časopisov Svedectvo viery u Poliakov, s. 38.

Apoštolská návšteva sv. Jána Pavla II. v Levoči

V nedeľu večer 2. júla 1995 pápež Ján Pavol II. so svojím sprievodom okolo pol ôsmej pricestoval autom z Prešova na Spišskú Kapitulu, sídlo diecézneho biskupa, ktorá je oddávna významným náboženským strediskom na východnom Slovensku.

Po príchode na Spišskú Kapitulu pápež povedal:

„Konečne viem, čo je Spišská Kapitula. Vedel som, čo je Spiš, čo je to kapitula, ale pre mňa to bolo stále legendou: nevedel som, čo je Spišská Kapitula. Konečne viem, čo je to Spišská Kapitula."

Poslednú noc štvordňovej pastoračnej návštevy na Slovensku pápež strávil v tunajšom Kňazskom seminári biskupa Jána Vojtaššáka. Cesta vzácneho pútnika na druhý deň ráno smerovala do starobylej spišskej katedrály a odtiaľ už priamo na jedno z najstarších a najznámejších európskych pútnickým miest, na Mariánsku horu v Levoči.

Niet pochýb, že Levoča v celej svojej 750-ročnej histórii neprivítala takého významného pútnika, akým bol práve pápež Ján Pavol II.[15]

Levoča – Mariánska hora

Púť v Levoči sa vlastne začala už v nedeľu. Tisíce pútnikov zo Slovenska i z okolitých krajín zapĺňali nádherný prírodný amfiteáter. Modlitby a náboženské piesne bolo počuť

[15] DLUGOŠ, F.: *Ján Pavol II. a Levoča.* Levoča : Polypress, 2001, s. 31.

do neskorej noci, a to aj napriek tomu, že brehy Mariánskej hory boli zaliate dažďom. Ba ani nočná búrka neodradila pútnikov od trpezlivého čakania na vzácneho mariánskeho ctiteľa pápeža Jána Pavla II. Ráno sa obloha vyjasnila, horúce slnko vysušilo mokrú zem i pútnikov, čo Svätý Otec na konci svojej návštevy v Levoči komentoval slovami: *„ ...pripravili ste veľmi dobre túto púť. I dobré počasie spolu s Božou Matkou…"*

Na túto svätú omšu na Mariánskej hore prišlo vyše 650 tisíc pútnikov. Najväčší počet zo všetkých stretnutí s pápežom, hoci bol pondelok 3. júla – pracovný deň. Medzi státisícami pútnikov boli aj pútnici z Poľska, najmä zo Zakopaného, z Ukrajiny, Čiech, Maďarska, ba i Slováci z Rumunska.

Krátko pred deviatou hodinou prišiel na oltárnu tribúnu Ján Pavol II. za zvukov slávnostných fanfár a po nich zaznela pútnikmi obľúbená pieseň *„Celá krásna si, Mária."*

Ňou všetkých prítomných pútnikov rozospieval osemstočlenný zbor, zložený z jedenástich spevokolov Spišskej, Rožňavskej a Banskobystrickej diecézy.

V sprievode Svätého Otca bol kardinál Angelo Sodano, štátny sekretár Vatikánu, kardinál Jozef Tomko, prefekt Kongregácie pre evanjelizáciu národov a ďalší kardináli a biskupi z domova i zahraničia, čestní hostia, preláti a monsignori, vyše 750 kňazov, mnoho bohoslovcov a miništrantov.

Na slávnosti boli prítomní aj najvyšší predstavitelia štátu na čele s prezidentom Slovenskej republiky Michalom Kováčom. Po príchode všetkých k oltáru pápež vybral

zo škatuľky pozlátený perleťový ruženec, ktorý s pomocou biskupa Tondru zavesil na ruku milostivej sochy Panny Márie.

Ján Pavol II. vyjadril svoju radosť, že spolu s prítomnými môže sláviť svätú omšu na tomto pútnickom mieste, ktoré bolo po stáročia pre veriacich miestom nádeje. Doslova povedal:

„Úprimne sa radujem, že spolu s vami môžem sláviť svätú omšu na tomto pútnickom mieste…Pri svojich cestách do Večného mesta Ríma ste mi veľakrát pripomínali: Svätý Otče, do Levoče! Teraz som tu a chcem spolu s vami ďakovať Bohu za dar našej Nebeskej Matky…"[16]

Medzi európskymi mariánskymi svätyňami

Biskupský vikár Mons. Ján Zentko a levočský farár, dekan – rektor Baziliky navštívenia Panny Márie na Mariánskej hore Mons. František Dlugoš navštívili 4. októbra 2005 maďarské mesto Máriapócz, v ktorom sa stretli predstavitelia najväčších pútnických miest Európy. Zástupcovia Spišskej diecézy si osobne vypočuli rozhodnutie *Secrétariat du Réseau Marial Européen,* ktorým sa Levoča a Mariánska hora uznáva za významné pútnické centrum porovnateľné s Lurdami, Fatimou, Czenstochowou a Mariazellom.

---

[16] KOŠIAR, J. – LABO, Š. – VRAGÁŠ, Š.: *Apoštol národov XX. storočia, druhá návšteva Jána Pavla II. na Slovensku.* Bratislava : Nové mesto, 1995, s. 112 – 113.

Veľké mariánske pútnické miesta sa spájajú do počítačovej siete a okrem informácií podporujú aj intenzívnu výmenu ideí a skúseností z pastorácie. Rozhodlo sa o tom na konferencii správcov pútnických svätýň v Lurdoch.

V Lurdoch založili európsku sieť pútnických miest *Réseau Marial Européen.* Na pozvanie biskupa z Lúrd Jacquesa Perriera prišli na ustanovujúce zhromaždenie predstavitelia pútnických miest: Altötting (Nemecko), Banneux (Belgicko), Brezje (Slovinsko), Čenstochová (Poľsko), Einsiedeln (Švajčiarsko), Fatima (Portugalsko), Knock (Írsko), Loreto (Taliansko), Lurdy (Francúzsko), Máriapócs (Maďarsko), Mariazell (Rakúsko), Vilnius (Litva), Walsingham (Veľká Británia), Zaragoza (Španielsko) a Zarvanica (Ukrajina).

Už päť rokov pred týmto zhromaždením sa spojili: Loreto, Čenstochová, Altötting, Fatima a Lurdy, aby spoločne hľadali riešenie duchovných, kultúrnych a hospodárskych problémov pútnických miest.

Nový zväzok má pomáhať, aby mariánske pútnické miesta lepšie a uvedomelejšie plnili svoje poslanie pri spoluvytváraní kresťanskej Európy. Prebieha výmena informácií o dôležitých rozhodnutiach a riešeniach na pútnických miestach, ako aj liturgických textov a pastoračných skúseností.

Ďalšie stretnutie správcov pútnických miest bolo roku 2004 vo Fatime. Účastníci sa zaoberali dôležitými kresťanskými výročiami súvisiacimi s Fatimou a Lurdami. Išlo o jubileum 150 rokov vyhlásenia dogmy o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie. Taktiež na tomto stretnutí sa rozhodlo o rozšírení európskej siete pútnických miest z vtedajších 15 na 20.

Zaradenie do siete mariánskych európskych svätýň je veľkým vyznamenaním a medzinárodným uznaním významu starobylej baziliky nad Levočou, veľkej návštevnosti pútnikov, najmä za čias komunizmu. Ide taktiež o prejav uznania významnému centru Slovenska, jeho podielu na duchovnej obnove predovšetkým mládeže prostredníctvom pútí, rôznych stretnutí, duchovných cvičení, či duchovných obnov. Medzinárodné ocenenie však zároveň zaväzuje k väčšej usilovnosti pri skvalitňovaní podujatí usporadúvaných na Mariánskej hore.

Levoča mala zastúpenie na doterajších štrnástich stretnutiach predstaviteľov európskej siete pútnických miest *Réseau Marial Européen.* Svätyne v Lurdoch, Gibraltare, Zaragoze, Czenstochowej a ďalšie plnia svoju dominantnú duchovnú misiu v uchovávaní aj rozvíjaní úcty k Panne Márii.

Zároveň sú však aj dôležitými národnými spoločensko-kultúrnymi centrami, v ktorých sa intenzívne diplomaticky pracuje na medzinárodnej úrovni – v záujme náboženských spoločenstiev, ale aj občianskej komunity. Samosprávy miest združených v mariánskej európskej sieti financujú všetky náklady súvisiace s rozvojom infraštruktúry pútnických areálov. Cirkevné správcovské inštitúcie týchto mariánskych svätýň zodpovedajú za úroveň liturgie a duchovných podujatí.

Rektori európskych mariánskych svätýň na stretnutí v britskom Walsinghame (september 2011) perspektívne odsúhlasili návrh, aby sa dejiskom stretnutia predstaviteľov v roku 2015 stala práve Levoča.

Tento predpokladaný termín stretnutia rektorov európskych bazilík sa však musel odsunúť, lebo v roku 2015 sa

uskutočnil celosvetový summit predstaviteľov mariánskych svätýň v Ríme. V nasledujúcich rokoch slávili svoje okrúhle jubileá mariánske pútnické miesta v Zarvanici na Ukrajine, vo Fatime sto rokov od prvých zjavení a napokon v slovinskom Brezje. Práve v tomto meste delegáti európskych mariánskych svätýň odsúhlasili návrh, aby dejiskom najbližšieho stretnutia bola od 17. do 20 septembra 2019 Levoča.

Práve na tomto významnom medzinárodnom summite môže veľmi výrazne participovať mesto Levoča. Škoda, že sa v nedávnom období nezaktivizovala diplomacia levočskej samosprávy pri návštevách tarbsko-lurdského biskupa Jacquesa Periéra, kardinálov Xaviera Barbarina, Christopha Schönborna, Franca Rodého, Stanisława Dziwisza a ďalších popredných reprezentantov európskej cirkevnej katolíckej hierarchie.

Jacques Perrier má veľkú zásluhu na tom, že sa Mariánska hora v Levoči dostala medzi dvadsať najväčších európskych pútnických centier. Ako predseda Le Réseau Marial Européen si považuje za milú povinnosť osobne navštíviť každé z dvadsiatich centier.

Práve pri príležitosti 760. výročia vzniku pútnického miesta na Mariánskej hore v Levoči osobne navštívil púť 7. – 8. júla 2007.

V sobotu dopoludnia slávil slávnostnú sv. omšu a po nej sa neoficiálne zoznámil s prostredím levočskej svätyne a jej okolia. Prítomných pútnikov zaujal svojím srdečným, skromným, ale veľmi ľudským prístupom, ktorým prekonal jazykovú bariéru.

Vo večerných hodinách sa osobne predmodlieval svätý ruženec spolu s pútnikmi na Mariánskej hore, ktorí boli duchovným mostom spojení s pútnikmi v ten večer v Lurdoch.

Pripomenul, že vždy povzbudzuje pútnikov v Lourdoch, aby sa modlili sv. ruženec za pútnikov na tom mieste, kde sa v tom čase práve koná púť.

V nedeľu 8. júla 2007 biskup Jacques Perrier koncelebroval slávnostnú odpustovú sv. omšu, ktorej predsedal kardinál Jozef Tomko.

V závere tejto sv. omše biskup Perrier vyjadril vďaku Pánu Bohu, že mohol na vlastné oči vidieť a poznať toto pútnické miesto a jeho atmosféru. Svoj príhovor zakončil pozvaním levočských a slovenských veriacich do Lúrd, kde si v roku 2008 mali pripomenúť 150. Výročie zjavenia Panny Márie.[17]

Duchovný most levočskej Hory s bazilikou Santa Maria Maggiore

Správca Baziliky Santa Maria Maggiore v Ríme Bernard Francis kardinál Law sa 1. Januára 2008 oficiálnym listom oznámil Konferencii biskupov Slovenska, že Apoštolská penitenciária udelila privilégium úplných odpustkov mariánskym svätyniam spojeným osobitným duchovným putom s pápežskou Bazilikou Santa Maria Maggiore. Pápež Benedikt XVI. schválil 25. marca 2009 dekrét adresovaný spišské-

[17] DLUGOŠ, F.: *Vzdávali úctu levočskej Panne Márii sv. Ján Pavol II. a kardináli.* Levoča : MTM, 2019, s. 23 – 26.

mu diecéznemu biskupovi Mons. Františkovi Tondrovi, aby pri príležitosti Baziliky Navštívenia Panny Márie na vrchu Mariánska hora nad mestom Levoča udelil v deň, ktorý slobodne vyberie, na úžitok veriacich, po ukončení najsvätejšej obety, všetkým prítomným veriacim, ktorí sa úplne vzdialia od záľuby k hriechu a zúčastnia sa na sv. omši, pápežské požehnanie spojené s úplnými odpustkami, ako sa získavajú za zvyčajných podmienok.

Slávnostné vyhlásenie oboch dekrétov Apoštolskej penitenciárie v Ríme sa udialo v závere slávnostnej odpustovej sv. omše 5. júla 2009, ktorú ako hlavný celebrant a kazateľ slávil Mons. Alojz Tkáč, košický arcibiskup a metropolita. Zahraničným hosťom tejto púte bol kardinál Philip Xavier Barbarin, lyonský arcibiskup a galský primas.[18]

Štafetová modlitba za kňazov

Sviatok Najsvätejšieho Srdca Ježišovho 7. júna 2013 bol zároveň Svetovým dňom Modlitby pre posvätenie kňazov Do výročnej celosvetovej štafetovej modlitby ruženca za kňazov sa zapojilo šesťdesiat svetových mariánskych svätýň, medzi ktoré bola prvý raz zaradená aj Bazilika Navštívenia Panny Márie na Mariánskej hore v Levoči.

---

[18] DLUGOŠ, F.: *Bazilika Navštívenia Panny Márie – Mariánska hora – Levoča.* Spišská Nová Ves : Bambow, 2017, s. 27.

Mariánski ctitelia sa v zaplnenej bazilike pomodlili slávnostný ruženec pod liturgickým vedením levočského dekana a farára Mons. Františka Dlugoša.

Slávnostnú sv. omši celebroval predniesol Mons. Andrej Imrich, spišský pomocný biskup. Vo svojej homílii zdôraznil význam milostiplnosti božského srdca Ježišovho. Zosúčasnil aj usúvzťažnil biblické podobenstvo zo starozákonnej Knihy proroka Izaiáša o nalomenej trstine a hasnúcom knôte so životom súčasných kresťanov. Veriaci človek má prinášať pokoj, dobro, a nie dym zhasínajúcej sviece.

Svetový deň modlitby svätého ruženca za kňazov zakončila eucharistická poklona zasväcujúca sa Božskému srdcu Ježišovmu. Celosvetovú štafetu ružencovej modlitby za kňazov prevzalo od Levoče maďarské pútnické miesto Máriapócs.

Ocenenie Levoče

Baziliku Navštívenia Panny Márie na Mariánskej hore v Levoči zaplnili v poslednú októbrovú nedeľu popoludní pútnici do posledného miestečka. V úvode slávnostnej sv. omše na záver tohtoročnej sezóny na levočskej hore si zhromaždenie veriacich vypočulo text dekrétu, ktorým medzinárodné pútnické združenie Worldpriest ocenilo levočskú mariánsku svätyňu za vynikajúcu prípravu a účasť na štvrtom ročníku celosvetovej štafety modlitby ruženca za kňazov.

Celebrant slávnostnej bohoslužby, rektor levočskej baziliky Mons. František Dlugoš vo svojej homílii poďakoval predovšetkým veriacim za modlitby a účasť na púťach.

Vyzval ich, aby vytvárali novodobú tradíciu slávenia Svetového dňa Modlitby za kňazské povolania. Poďakoval sa svetovému pútnickému združeniu Worldpriest za posilnenie medzinárodného kreditu levočskej mariánskej svätyne.[19]

Záver

Prvý slovanský námestník Krista na Petrovom stolci sv. Ján Pavol II. neukazoval kresťanstvo ako ideológiu, ale ako nový závan ducha, ktorý dnešný svet veľmi potrebuje. Prevratnosť jeho pontifikátu spočívala okrem iného aj v tom, že tak ako demaskoval všetky laické, totalitné a ateistické ideológie, rovnako aj Cirkev očisťoval z „ideologického nánosu“, z pokusov zneužiť vieru v politických programoch a aktivitách skupín, ktoré sa odvolávajú na kresťanstvo a Cirkev, a pritom obhajujú svoje súkromné záujmy. Ján Pavol II. bol v tomto mimoriadne dôsledný.

Jeho pontifikát bol odhaľovaním Krista v človeku. Ba čo viac, úlohou človeka je chrániť Krista, pretože akýkoľvek útok namierený proti človeku zasahuje aj Boha. Často hovoril aj písal: Človeka nemožno pochopiť bez Krista...“

Svojím rozhodnutím o povýšení levočského pútnického kostola na baziliku minor vlial celému Spišu živorodú miazgu odvahy a viery. Začal zároveň novú dejinnú etapu tohto milostiplného miesta patriaceho dnes do spoločenstva dvadsiatich najväčších európskych mariánskych svätýň.

---

[19] DLUGOŠ, F.: *Vzdávali úctu levočskej Panne Márii sv. Ján Pavol II. a kardináli.* Levoča : MTM, 2019, s. 23 – 26.

Slávnosť erigovania pútnického kostola na Mariánskej hore na baziliku minor však bola dielom viacerých obetavých i odvážnych osobností z radov diecéznych predstaviteľov, kňazov a dobrovoľníkov – laikov. Osobnú statočnosť v dramatických konfliktoch so súvekou štátostraníckou mocou prejavil v prvom rade ordinár Spišskej diecézy Štefan Garaj, pracovníci kancelárie biskupského úradu Michal Klučar a Anton Oparty. Bazilika Navštívenia Panny Márie nad Levočou znamenala splnenie jednej z najväčších celoživotných túžob levočského farára a dekana Štefana Kluberta. O prelomovú udalosť v dejinách levočskej mariánskej svätyne sa nemalou mierou zaslúžili bývalí kapláni a blízki spolupracovníci Jozef Jarab, Ján Maga, Jozef Škantár, Ondrej Palušák, Štefan Sečka, Peter Fidermak, František Dlugoš a ďalší.[20]

[20] DLUGOŠ, F.: *Mariánska hora včera a dnes.* Levoča : MTM, 2021, s. 52.

Použitá literatúra:

ARCHÍV BISKUPSKÉHO ÚRADU SPIŠSKÁ KAPITULA. *Vyplnenie dotazníka so žiadosťou o povýšenie pútnického kostola na Mariánskej hore na baziliku menšiu.* Spišská Kapitula, 1983, č. 518/1983, 7. 5. 1983.

ARCHÍV BISKUPSKÉHO ÚRADU SPIŠSKÁ KAPITULA. *Dekrét posvätného dikastéria posvätnej Kongregácie pre sviatosti a Boží kult.* Rím, Prot. CD 811/81/83, 26. 1. 1984.

ARCHÍV FARSKÉHO ÚRADU V LEVOČI. KLUBERT, Š.: *Bazilika minor na Mariánskej hore – informácia a žiadosť o pomoc,* č. 92/84, 19. 4. 1984.

PRIVÁTNY ARCHÍV ŠTEFANA GARAJA. *Ako ťažko sa rodila bazilika minor* – kázeň prednesená pri príležitosti desiateho výročia vyhlásenia baziliky minor na Mariánskej hore v nedeľu 26. 1. 1994.

Pojem a dejinný vývoj baziliky menšej. Obežník Spišskej diecézy, 208, 1984, č. 4, s. 15.

Povinnosti a výsady – privilégiá baziliky menšej vyplývajúce z menovania. Obežník Spišskej diecézy, 208, 1984, č. 4, s. 16.

Uverejnil časopis Výber č. 4/1984 na základe rozhlasových relácií z článkov a časopisov Svedectvo viery u Poliakov, s. 38.

Zápis z osobného rozhovoru s ordinárom Spišskej diecézy Štefanom Garajom roku 1986. Osobný archív Františka Dlugoša.

DLUGOŠ, F.: *Bazilika Navštívenia Panny Márie – Mariánska hora – Levoča.* Spišská Nová Ves : Bambow, 2017.

DLUGOŠ, F.: *Ján Pavol II. a Levoča.* Levoča : Polypress, 2001.

DLUGOŠ, F.: *Mariánska hora včera a dnes.* Levoča : MTM, 2021.

DLUGOŠ, F.: *Vzdávali úctu levočskej Panne Márii sv. Ján Pavol II. a kardináli.* Levoča : MTM, 2019.

JURÍK, R.: *Mariánska hora v Levoči.* Levoča, 1948.

KLUBERT, Š.: *Pútnická Levoča.* In: *Pútnik svätovojtešský, kalendár Spolku sv. Vojtecha.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1970, s. 98.

KOŠIAR, J. – LABO, Š. – VRAGÁŠ, Š.: *Apoštol národov XX. storočia, druhá návšteva Jána Pavla II. na Slovensku.* Bratislava : Nové mesto, 1995.

MAGA, J.: *Príhovor ordinára na Mariánskej hore v Levoči 8. 7. 1984* pri príležitosti vyhlásenia baziliky menšej. In Mladník, Spišská kapitula 1986, samizdat s. 102 – 104.

ŠPIRKO, J.: *Mons Sancti Martini, zborník z príležitosti sedemdesiatky J.E. Msgr. Ján Vojtaššáka, biskupa spišského,* Spišská Kapitula 1947.

POSOLSTVO ROZPRÁVANIA O NAVŠTÍVENÍ PANNY MÁRIE U ALŽBETY (Lk 1,39-45)

THE MESSAGE OF THE NARRATIVE OF THE VISITATION OF THE VIRGIN MARY (LUKE 1:39-45)

Doc. ThDr. Branislav Kľuska, PhD.
docent na Katolíckej univerzite v Ružomberku

ABSTRAKT

Cieľom príspevku je odkryť teologické posolstvo novozákonnej scény Navštívenia Panny Márie (Lk 1,39-45) ako biblického základu rovnomenného sviatku, ktorému je zasvätená bazilika na Mariánskej hore. Tomuto cieľu je podriadená literárna analýza perikopy a jej funkcie v narrácii Evanjelia podľa Lukáša a následne aj exegetická analýza. Rozprávanie o navštívení Panny Márie je súčasťou literárne a teologicky ucelenej jednotky nazývanej Evanjelium detstva (Lk 1 – 2), ktorá má podobu diptychu. V ňom autor evanjelia dáva do súvzťažnosti zvestovanie narodenia a opis narodenia Jána Krstiteľa a Ježiša Nazaretského. Scéna navštívenia je literárnym a teologickým pokračovaním schémy zvestovania. Predstavuje Máriinu hlbšiu snahu o uchopenie a vnímanie znaku, ktorý má potvrdiť Božiu moc. Tým znakom je teho-

tenstvo neplodnej a starej Alžbety, ktorá Mária navštevuje. Ako odkrýva narácia navštívenia, potvrdzujúcim znakom je však nielen neobyčajné počatie Jána Krstiteľa, ale aj prorocký hlas Alžbety naplnenej Duchom Svätým. Evanjelista tak zvýrazňuje dva prvky, a to po prvé, vieru Márie, ktorá nie je ľahkoverná, ale snaží sa pochopiť a fakt, že Mária vďaka tejto viere sa stáva znakom prítomnosti Boha, ktorého nosí po srdcom a je tak symbolicky znázornená ako archa zmluvy.

Kľúčové slová:
Navštívenie Panny Márie; Lk 1,39-45; exegéza; posolstvo; Alžbeta; Mária

ABSTRACT

The paper aims to reveal the theological message of the New Testament scene of the Visitation of the Virgin Mary (Luke 1:39-45) as the biblical basis of the feast of the same name, to which the Basilica on Marian Hill in Levoča is dedicated. This objective is subordinated to a literary analysis of the pericope and its function in the narrative of the Gospel according to Luke and subsequently to an exegetical analysis. The narrative of the Visitation of the Virgin Mary is part of a literary and theologically coherent unit called the Infancy narrative (Luke 1-2), which takes the form of a diptych. In it, the narrative of the Annunciation and the account of the birth of John the Baptist and Jesus of Nazareth are juxtaposed by the author of the Gospel. The visitation scene is a literary and theological continuation of the annunciation

scheme. It represents Mary‘s more profound effort to grasp and perceive the sign to confirm God‘s power. That sign is the pregnancy of the barren and aged Elizabeth, whom Mary visits. As the narrative of the visitation reveals, however, the confirming sign is not only the extraordinary conception of John the Baptist but also the prophetic voice of Elizabeth filled with the Holy Spirit. The Evangelist thus highlights two elements, namely, first, the faith of Mary, which is not gullible but seeks to understand, and the fact that Mary, through this faith, becomes a sign of the presence of God, whom she carries around her heart and is thus symbolically represented as the Ark of the Covenant.

Keywords:
Visitation of the Virgin Mary; Lk 1:39-45; exegesis; message; Elizabeth; Mary

Úvod

Bazilika *minor* na Mariánskej hore v Levoči je významným miestom Mariánskeho kultu na Slovensku, ktorého počiatky siahajú pravdepodobne až do 13. storočia, keď bol na vrchu nad Levočou postavený prvý kostolík.[1]

[1] Počiatky mariánskeho kultu v Levoči sú pravdepodobne spojené s príchodom minoritov do Levoče. Prvý kostolík (kaplnka) na hore nad Levočou bol síce pravdepodobne zasvätený Duchu Svätému, ale neskôr bolo toto miesto kultu zasvätené Panne Márie a od 15. stor. bolo spojené s patrocíniom Navštívenia Panny Márie. Porov. DLUGOŠ, F. *Mariánska hora včera a dnes*. Levoča: MTM Levoča, 2021, s. 15-16.

Púte, ktoré sa tam od pradávna uskutočňovali[2], začali byť postupne spájané so sviatkom Navštívenia Panny Márie. Je to jeden z najmladších Mariánskych sviatkov, ktorý bol ustanovený pápežom Urbanom VI. v r. 1389[3], na popud

[2] K dejinám pútí na Mariánskej hore porov. najmä publikácie prof. Františka Dlugoša: DLUGOŠ, F. *Mariánska hora v Levoči 1247–2013*. Levoča: MTM Levoča, 2013; DLUGOŠ, F. *Pútnické miesto Mariánska hora v Levoči 1247-1950*. Levoča: Polypress, 2000; DLUGOŠ, F. *Dejiny Mariánskej hory v Levoči 1247-1995*. Levoča: Polypress, 2000; DLUGOŠ, Mariánska hora včera a dnes, s. 15-177.

[3] V odbornej literatúre sú predstavované tri hypotézy vzniku a ustanovenia sviatku Navštívenia Panny Márie. Prvá teória hovorí o vzniku tohto sviatku v rímskej cirkvi pod vplyvom východného kresťanstva. Dňa 2. júla v sa Pravoslávnej cirkvi približne od. 7. stor. slávi mariánsky sviatok Položenia rúcha Presvätej Bohorodičky vo Vlacherni, počas ktorého sa číta fragment z Evanjelia podľa Lukáša o navštívení Panny Márie (Lk 1,39-56). Proti takémuto vplyvu však hovorí to, že v Pravoslávnom kresťanstve neexistuje samostatný sviatok navštívenia Panny Márie a vplyv východného kresťanstva na ustanovení tohto sviatku v Západnom kresťanstve nie je dostatočne vysvetlený. Spojitosťou je len zhoda dátumov (v celej Rímsko-katolíckej cirkvi sa do liturgickej reformy v r. 1969 slávil sviatok navštívenia práve 2. júla, po liturgickej reforme sa slávi 31. mája okrem Čiech a Slovenska, kde zostal z historických dôvodov dátum 2. júla). Druhá, rozšírenejšia, teória hovorí o vzniku a rozšíreniu tohto sviatku vo františkánskej reholi, v ktorej počas generálnej kapituly sv. Bonaventúra, zaviedol tento sviatok, ktorý bol neskôr pre celú Cirkev potvrdený pápežom Urbanom VI. S touto teóriou nesúhlasí Jaroslav Polc, ktorý zrealizoval najrozsiahlejšie a najdetailnejšie výskumy týkajúce sa tohto sviatku a hovorí, že k rozšíreniu mylného františkánskeho pôvodu sviatku prispel L. Wadding, ktorý zle interpretoval rukopis františkánskych *Annales* a spojil informácie z kapituly v r. 1263 s informáciami dodanými do rukopisu neskôr. Treťou a najlepšie podloženou teóriou je, že tento sviatok bol zavedený na popud pražského arcibiskupa Jána z Jenštejna. Duchovný bol presvedčený, že jednota v schizmou rozdelenej Cirkvi môže byť znovunastolená len prostredníctvom duchovnej obnovy, ktorá môže nastať len vďaka orodovaniu Matky Božej. Tú prosil, aby navštívila rozdelenú Cirkev, tak ako navštívila svoju príbuznú.

pražského arcibiskupa Ján Jenštejna[4]. Ten v časoch veľkej schizmy nadobudol presvedčenie, že jednota môže byť v Cirkvi znovunastolená len prostredníctvom mariánsky ukotvenej duchovnej obnovy. Chcel ustanovením sviatku Navštívenia Panny Márie pozvať Božiu Matku, aby navštívila Cirkev rozdelenú schizmou, podobne ako kedysi svoju príbuznú Alžbetu.

Viera v mimoriadne postavenie a moc Márie, Matky Ježiša, ktorá pomáha Božiemu ľudu v časoch krízy, sa nepochybne opiera o evanjeliový obraz Panny Márie a najmä o jej predstavenie v rozprávaní evanjelistu Lukáša o návšteve Márie v dome Zachariáša (Lk 1,39-46). Každý z katolíckych liturgických sviatkov pripomína tajomstvo spásy, realizované v rozmanitých udalostiach dejín-spásy. Obyčajne nejaká konkrétna udalosť predstavuje biblicko-teologické fundamenty daného sviatku. Sviatok Navštívenia Panny Márie priamo nadväzuje na epizódu z evanjelia Je-

---

Pápež Urban VI. si osvojil túto teologickú argumentáciu a na konzistóriu kardinálov dňa 8. apríla 1389 ohlásil sviatok, ktorý mal byť prvý krát všeobecne slávený v Cirkvi počas vtedy vyhláseného svätého roka 1390. Porov. LEWIŃSKI, J. Historia święta Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. In: *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie*. 2010, č. 15, s. 173-187.; POLC, J.V. La festa della Visitazione e il giubileo del 1390. In: *Rivista di storia della Chiesa in Italia*. 1975, č. 29, s. 149-172.

[4] K biografii arcibiskupa Jána z Jenštejna porov. HOLINKA, R. *Církevní politika arcibiskupa Jana z Jenštejna za pontifikátu Urbana VI : studie z dějin velikého schismatu západního*. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského v Bratislave, 1933; POLC, J.V. Giovanni di Jenstejn. In: *Bollettino dell'Istituto Storico Ceco di Roma*. 2002, roč. 3, s. 3-20. K obdobiu pontifikátu pápeža Urbana VI. porov.: DLUGOŠ, F. *Historia ecclesiae Christi 2 : stredovek*. Levoča: MTM Levoča, 2007, s. 463-464.

žišovho detstva (Lk 1 – 2), ktorým evanjelista otvára svoje evanjeliové posolstvo. Rozprávanie o návšteve Matky Ježiša u svojej príbuznej Alžbety patrí k veľmi pôsobivým a teologicky bohatým textom. V tomto príspevku sa chcem zamerať na interpretáciu jeho posolstva a zároveň ponúknuť teologicko-spirituálne impulzy, ktoré môžu pomôcť pri budovaní pravej, katolíckej, biblicky založenej mariánskej úcty a zároveň prispeje k autentickému prežívaniu sviatku Navštívenia Panny Márie. Sústredím sa pritom výlučne na v. 39-45 prvej kapitoly, ktoré priamo predstavujú priebeh navštívenia. I keď text Máriinho chválospevu (Lk 1,46-55) je spätý s návštevou Márie u Alžbety (porov. jej zakončenie v Lk 1,56), vzhľadom na jeho literárnu a teologickú odlišnosť a zároveň aj textový rozsah a teologickú hĺbku, ktoré si zasluhujú samostatnú štúdiu a presahujú rozsah tohto príspevku, nebudem sa ním aktuálne zaoberať. V tejto štúdii sa teda sústredím najskôr na miesto a funkciu rozprávania o navštívení Panny Márie (Lk 1,39-45.56) v evanjeliovej narácii, najmä v tzv. Evanjeliu detstva (Lk 1 – 2). Následne sa sústredím na priebeh tohto stretnutia, exegeticky analyzujúc evanjeliový text. Cieľom tejto analýzy bude interpretovanie teologického posolstva tejto biblickej epizódy.

Funkcia rozprávania o Navštívení Márie v evanjeliovej narácii

Rozprávanie o návšteve Márie v dome Zachariáša a stretnutí s príbuznou (Lk 1,39-45.56) je súčasťou väčšieho rozprávania Lk 1 – 2 známeho ako Evanjelium detstva

(ang. *Infancy Narrative*).[5] Prvé dve kapitoly Evanjelia podľa Lukáša tvoria myšlienkovo a naratívne ucelenú jednotu. Sú rámcovým textom evanjelia a ako také sú pre čitateľa vstupnou bránou do evanjeliového príbehu a jeho posolstva.[6] Keďže sa zameriavajú na otázku pôvodu, narodenia a prvých rokov života Ježiša z Nazaretu, ktorý prichádza na svet ako „Spasiteľ, Kristus, Pán" (Lk 2,12)[7], predstavujú rozhodujúci hermeneutický kľúč k pochopeniu identity a osudu Mesiáša.

Narácia Evanjelia detstva sa vyznačuje premyslenou, priam majstrovsky skonštruovanou kompozíciou. Prvým výrazným štrukturálnym a delimitačným prvkom je zarámovanie tejto časti zmienkou Jeruzalema a Jeruzalemského chrámu na jej začiatku (porov. zvestovanie narodenia Jána Krstiteľa Lk 1,5-25) a konci (porov. dvanásťročný Ježiš

---

[5] Evanjelium detstva je konvenčné, hoci nie celkom presné, pomenovanie evanjeliových rozprávaní o Ježišovom pôvode, počatí, narodení a živote pred verejným vystúpením, ktoré sa zo štyroch kanonických evanjelií nachádzajú jedine v Evanjeliu podľa Mátuša a Evanjeliu podľa Lukáša. Nepresným je toto pomenovanie kvôli tomu, že v obidvoch týchto evanjeliách veľká časť evanjelií detstva je venovaných obdobiu pred Ježišovým narodením a záver Lukášovho evanjelia detstva rozpráva o dvanásťročnom Ježišovi, čo podľa židovských konvencií už nemôžeme ponímať ako obdobie detstva. Porov. BROWN, R.E. *The Birth of the Messiah: A Commentary on the Infancy Narratives in the Gospels of Matthew and Luke*. New York: Doubleday, 1999, s. 25-26.

[6] K rôznym druhom introduktívnych textov, najmä v Evanjeliu podľa Lukáša, ako i k ponímaniu Lk 1,5 – 2,52 ako rámcovému úvodnému textu, porov.: TYSON, J.B. The birth narratives and the beginning of Luke's Gospel. In: *Semeia*. 1990, č. 52, s. 103-120.

[7] Tieto tri pomenovania sú hlavné mesiášske tituly v Evanjeliu podľa Lukáša. Ich nezvyčajné nahromadenie v jednom verši má zvýrazniť mesiášsku a božskú hodnosť dieťaťa prichádzajúceho na svet.

v chráme Lk 2,41-51).[8] Zvýrazňuje sa tak úloha Ježiša vo vzťahu k Jeruzalemu ako centrálnemu miestu kultu a spásy. Vykúpenie, ktoré prináša Ježiš, sa uskutočnilo v Jeruzaleme, ktoré sa nachádza v štrukturálnom i dejovom centre celého Lukášovho dvojdiela.[9] Ďalším dôležitým prvkom pre štruktúru tohto rozprávania je rozoznanie paralelných častí v rozprávaniach týkajúcich sa Jána Krstiteľa a Ježiša. Už od čias Martina Dibelia[10] odborníci identifikujú v narácii diptych predstavujúci na jednej strane zvestovanie a narodenie Jána Krstiteľa, na druhej zvestovanie a narodenie Ježiša Krista. Tento princíp dvoj-obrazu je základným východiskom pre opísanie štruktúry Evanjelia detstva Lk 1 – 2. Napriek nespochybniteľnej súbežnosti však autori nie sú zhodní čo do usporiadania štruktúry prvých dvoch kapitol

---

[8] K funkcii chrámu v narácii Evanjelia podľa Lukáša, porov.: KĽUSKA, B. Vzťah Ježiša k chrámu v evanjeliových rozprávaniach. In: DLUGOŠ, F. ed. *Oltár - liturgické srdce Baziliky sv. Jakuba v Levoči*. Levoča: MTM Levoča, 2017, s. 99-125.

[9] Massimo Grilli poukazuje na to, že dvojdielo Lukáša z geografického pohľadu vytvára koncentrickú štruktúru, v centra ktorej je Jeruzalem. Udalosťami v Jeruzaleme sa končí Evanjelium podľa Lukáša a začínajú Skutky apoštolov. Porov.: GRILLI, M. *Evanjelium pocestného : Lukášovo dielo 1*. Ružomberok: Katolícke biblické dielo, s. 19-20. K teologickému ponímaniu mesta Jeruzalem v Lukášom diele porov.: MIELCAREK, K. *Ieroysalem Ierosolyma : starotestamentowe i hellenistyczne korzenie Łukaszowego obrazu świętego miasta w świetle onomastyki greckiej*. Lublin: KUL, 2008.

[10] Svoju štúdiu vydal najskôr v r. 1935 a neskôr zostala vydaná v jeho súbornom diele. Porov. DIBELIUS, M. Jungfrauensohn und Krippenkind: Untersuchungen zur Geburtsgeschichte Jesu im Lukas-Evangelium. In: BORNKAMM, G. ed. *Botschaft und Geschichte. Gesammelte Aufsätze von Martin Dibelius: Erster Band, Zur Evangelienforschung*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1953, s. 1-78.

Evanjelia podľa Lukáša,[11] pretože paralelizmy nie sú úplne totožné, čo mohlo byť zapríčinené okrem iného čerpaním evanjelistu z ústnych či písomných prameňov, ktoré mal k dispozícii (porov. Lk 1,1-2).[12]

Zdá sa mi, že práve štruktúra navrhnutá Martinom Dibeliom[13] poskytuje najvýstižnejšiu pomôcku k sledovaniu plynutia narácie evanjelia detstva a zároveň rozoznáva fakt, že slabšia paralelná časť štruktúry v druhej a tretej časti Evanjelia detstva je zapríčinená postupne čoraz väčším dôrazom položeným na Ježiša.

I.	Zvestovanie narodenia Jána Krstiteľa anjelom Gabrielom (1,5-25)	Zvestovanie narodenia Ježiša anjelom Gabrielom (1,26-38)
Paralelné pozdravenie sa dvoch matiek (hymnus *Magnificat*) (1,39-56)		
II.	Narodenie, obrezania a pomenovanie Jána, ktoré sprevádzajú nezvyčajné znaky (1,57-66)	Narodenie, obrezania a pomenovanie Ježiša, ktoré sprevádzajú nezvyčajné znaky (2,1-21)
III.	Pozdravenie Jána Zachariášom (hymnus Benedictus), rast dieťaťa (1,67-80)	Pozdravenie Ježiša Simeonom a Annou (hymnus *Nunc Dimittis),* rast dieťaťa (2,22-40)
Nezvyčajné správanie sa Ježiša v chráme (2,41-52)		

[11] Rozmanité návrhy štruktúry Lk 1 – 2 predstavuje: BROWN, The Birth of the Messiah, s. 292-298. Z novších návrhov štruktúry porov. napr.: BOVON, F. 1938-2013. *Das Evangelium nach Lukas : Lk 1,1 - 9,50*. Zürich: Benziger, 1989, s. 46-47. WOLTER, M. *The Gospel according to Luke: Volume I, (Luke 1:1-9:50)*. Waco: Baylor University Press, 2018, s. 55-56. ŠTRBA, B. *Lukáš a Skutky apoštolov: Úvod do štúdia Lukášovho diela a vybraných statí*. Badín: Univerzita Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2015, s. 38-39.

[12] Porov. BOVON, Das Evangelium nach Lukas : Lk 1,1 - 9,50, s. 46.

[13] DIBELIUS, Jungfrauensohn und Krippenkind, s. 67. Veľmi podobnú štruktúru

V predstavenom návrhu štruktúry narácie Lk 1 – 2 je dôraz položený na paralely medzi Jánom Krstiteľom a Ježišom Kristom. Tieto paralely majú svoj literárny základ a teologickú implikáciu. Na literárnej úrovni viacerí autori poukazujú na fakt, že vytvorenie paralel mohlo byť ovplyvnené nasledovaním modelu súbežného predstavenia dvoch biografií, ktoré nachádzame aj v diele Plutarcha v jeho príznačne nazvanom diele *Paralelné životy* (gr. *Bioi Parallēloi*).[14] Paralely Jána Krstiteľa Ježiša Krista sú prerušené dvomi samostatnými epizódami – príchodmi:

1) Príchodom matky Spasiteľa k matke proroka;
2) Príchodom Ježiša učiteľa Novej zmluvy do chrámu, kde stretáva učiteľov Starej zmluvy. Ako však ukazuje Massimo Grilli[15] aj v scéne navštívenia môžeme vidieť spojitosť medzi Jánom Krstiteľom a Ježišom. V časti opisujúcej navštívenie hovorí Alžbeta – matka Jána Krstiteľa (1,39-45), na ktorej slová následne reaguje Mária – matka Ježiša (1,45-55). Táto scéna sa však odlišuje od iných paralel tým, že zatiaľ čo v nich je dosiahnutý paralelizmus prostredníctvom podobenstiev v dvoch samostatných scé-

uvádza vo svojom komentári aj Franciszek Mickiewicz: MICKIEWICZ, F. *Ewangelia według świętego Łukasza: rozdziały 1–11*. Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2011, s. 87.

[14] Paralelné životy sú hlavným dielom tohto gréckeho spisovateľa a mysliteľa, napísal ich po r. 96. Ide o 23 dvojíc životopisov, kde zostavuje v porovnaní vždy životopis významnej gréckej osobnosti so životopisom významného Rimana. Porov.: ERLER, M. Plutarch. In: MITSIS, P. ed. *Oxford Handbook of Epicurus and Epicureanism*. Oxford: Oxford University Press, 2020, s. 507-530. Vzhľadom na obdobie vzniku Plutarchových Paralelných životopisov môžeme vylúčiť priamu Lukášovu závislosť od diala Plutarcha.

[15] Porov. GRILLI, Evanjelium pocestného : Lukášovo dielo 1, s. 24.

nach (napríklad dve scény zvestovania a dve scény narodenia), tak tu vystupujú súbežne matka Ján Krstiteľa a Ježišova matka v jednej naratívne koherentnej scéne.

Kompozícia diptychu poukazuje na dve kľúčové osoby dejín spásy. V súlade s Lukášovým zvýraznením, že v Ježišovi Nazaretskom dejiny spásy nachádzajú svoje centrum[16], svoj kulminačný bod, ktorý predstavuje zavŕšenie obdobia starej zmluvy a počiatok novej zmluvy, prvé dve kapitoly Lukášovho evanjelia personifikujú tieto dve obdobia v dvoch postavách – Ján Krstiteľ posledný prorok Starej zmluvy a prekurzor Mesiáša reprezentuje Starú zmluvu a Ježiš Kristus napĺňajúci starozákonné predpovede a očakávania ako Mesiáš sprítomňuje Novú zmluvu.

Táto spojitosť, nadväznosť, no zároveň i prevýšenie sú viditeľné v myšlienkových a verbálnych paralelách medzi

---

[16] Prelomovými dielami k teologickému pochopeniu teológie dejín spásy v Lukášov diele boli práce Oscara Cullmanna a Hansa Conzelmanna: CULLMANN, O. *Christus und die Zeit; die urchristliche Zeit- und Geschichtsauffassung*. Zollikon-Zürich: Evangelischer Verlag a. g., 1946; CONZELMANN, H. *Die Mitte der Zeit: Studien zur Theologie des Lukas*. Tübingen: Mohr, 1954. Podľa Culmanna v príchode Ježiša Nazaretského došlo k zmene starozákonného ponímania centra dejín. Toto už nie je očakávanou a predpovedanou budúcnosťou, ale historickou udalosťou, ktorá však nie je ešte ukončená. Trochu iné ponímanie predstavil Conzelmann, ktorý vychádzal z teórie troch období. Aplikoval ju pri analýze posolstva Ježišovho lógia Lk 16,16: „*Zákon a proroci sú až po Jána. Odvtedy sa ohlasuje Božie kráľovstvo a každý sa doň násilne tlačí*." Prvým obdobím sú dejiny Božieho ľudu Starej zmluvy. Druhým – centrálnym – je obdobie života a diela Ježiša Krista. Tretím obdobím sú dejiny Cirkvi. K predstaveniu, detailnému posúdeniu týchto diel ako i k prehĺbeniu teológie času v diele Lukáša porov.: BIELIŃSKI, K. Czas w podwójnym dziele Łukasza. In: *Verbum Vitae*. 2019, č. 35, s. 187-216.

Jánom Krstiteľom a Ježišom Kristom zvlášť v scénach zvestovania narodenia:[17]

1. Ján Krstiteľ bude veľkým pred Pánom (Lk 1,15a), zatiaľ čo Ježiš bude veľkým v absolútnom zmysle slova, bez ďalšieho slovného doplnenia (Lk 1,32a)

2. Jána Krstiteľa už v matkinom lone naplní Duch Svätý (Lk 1,15c), avšak už samotné počatie Ježiša Nazaretského je dielom Duch Svätého (Lk 1,35b).

3. Krstiteľ pripraví Pánovi dokonalý ľud (Lk 1,17), ale Ježiš bude vládnuť nad domom Jakuba / Izraela a jeho kráľovstvu nebude konca (Lk 1,33)

4. Ján sa bude posväcovať nazireátskou zdržanivosťou (Lk 1,15), Ježišova svätosť je však súčasťou podstaty jeho bytia (Lk 1,35).

Tento tzv. klimaktický paralelizmus (angl. step-parallelizm) spočíva nie v obyčajnom zostavení podobenstiev, ale v ukázaní na to, že druhá osoba – Ježiš – sa nachádza „na vyššom stupni“ než prvá - Ján Krstiteľ. Aký má význam a teologickú implikáciu – zvlášť pre pochopenie posolstva navštívenia – tento druh paralelizmu? Podľa niektorých komentátorov poukazuje jednoducho na vyššiu hodnosť Ježiša.[18]

---

[17] Porov. KUHN, K.A. The point of the step-parallelism in Luke 1–2. In: *New Testament Studies*. 2001, roč. 47, č. 1, s. 39.; BROWN, The Birth of the Messiah, s. 300.

[18] Porov. FITZMYER, J.A. *The Gospel according to Luke (I-IX)*. Garden City, New York: Doubleday, 1981, s. 335-336. Blažej Štrba nepíše o vyššej hodnosti Ježiša, ale vníma úlohy Jána Krstiteľa a Ježiša ako dve prepojené poslania v dejinách spásy. Píše: „Táto dvojpanelová kompozícia zjavuje

Podľa Hansa Conzelmana implikuje, že Ján patrí do obdobia starej zmluvy a s Ježišom nastáva nové eschatologické obdobie.[19] Podľa Raymonda E. Browna má toto poukázanie na vyššiu hodnosť Ježiša charakter apologetický, pretože polemizuje s pripisovaním mesiášskych čŕt Jánovi Krstiteľovi niektorými jeho stúpencami a zvýrazňuje, že Ježiš má vyššiu hodnosť a je tým pravým mesiášom.[20]

V Evanjeliu detstva a zvlášť v epizóde navštívenia však nenachádzame akúkoľvek rivalizáciu medzi Jánom Krstiteľom a Ježišom a v dôsledku medzi Alžbetou a Máriou.[21] Naopak Alžbeta bezpochyby a s entuziazmom uznáva vyššiu hodnosť Ježiša (porov. Lk 1,42-43), ktorá nie je na úkor jej syna, ale ktorá vyplýva z toho, že Ježiš je Pánom, čo je Božská hodnosť. Ježiš nie je jednoducho väčšia „osobnosť", ale je stelesnením Boha, prislúchajú mu Božie atribúty – je „veľký" (Lk 1,32), „svätý" (Lk 1,35) a o jeho kráľovstve sa hovorí ako o večnom (Lk 1,33). Porovnanie Jána Krstiteľa a Ježiša neslúži na zvýraznenie toho, že misia Jána Krstiteľa je menej významná než Ježišova. Každý z nich má svoju misiu v dejinách spásy, ktorá vyplýva z jeho hodnosti. Evanjelista Lukáš ako dobrý znalec antickej literatúry používa

už pomerne jasne teologický úmysel: dáva do súvisu jedného z druhým, Ježiša a Jána Krstiteľa. Budú spätí nielen rodinne, časovo, ale najmä misijne a nadčasovo." ŠTRBA, Lukáš a Skutky apoštolov, s. 36.

[19] Porov. CONZELMANN, Die Mitte der Zeit.

[20] Porov. BROWN, The Birth of the Messiah, s. 283-284.

[21] Takýto druh rivalizácie nachádzame v rozmanitých biblických rozprávaniach o mimoriadnych božích mužoch a ich matkách. Porov. BRENNER, A. Female social behaviour: Two descriptive patterns within the" Birth of the Hero" paradigm. In: *Vetus Testamentum*. 1986, roč. 36, č. Fasc. 3, s. 257-273.

v paralelnom zobrazení Jána a Ježiša grécku rétorickú figúru *synkrisis* (porovnanie), aby zvýraznil, že väčšia podobnosť než medzi Jánom a Ježišom je medzi Ježišom a Bohom Jahve. Ježiš je tak ukázaný ako ten, ktorý sprítomňuje a reprezentuje Boha Jahve.[22] Na tento kristologický dôraz treba pamätať aj pri interpretovaní epizódy navštívenia.

Ako bolo vyššie zároveň prostredníctvom priblíženia štruktúry ukázané, epizóda navštívenia (1,39-56) sa vymyká zo schémy diptychov. Na rozdiel od dvoch rozprávaní o zvestovaní alebo narodení, máme len jedno rozprávanie o navštívení. Ono zároveň prirodzene nadväzuje na scénu zvestovania narodenia Ježiša (porov. význam spojky *de* v 1,39) a do istej miery predstavuje jej literárno-žánrové vyústenie. V tomto zmysle poľský exegéta Jozef Kudasiewicz hovorí o Máriinom triptychu, ktorý tvoria Zvestovanie narodenie Ježiša Márii (1,26-38); Navštívenie Alžbety Máriou (1,39-45); Máriin Magnifikát (1,46-56). Tieto tri scény sú prepojené dvomi naratívnymi spojivami. Prvé spojivo, ktoré spája prvú scénu s druhou, zvýrazňuje, že Máriin príchod k Alžbete nasledoval v reakcii na zvestovanie Anjela: „*A anjel od nej odišiel. V tých dňoch sa Mária vydala na cestu*“ (Lk. 1:38-39). Druhé spojivo, ktoré spája druhú scénu s treťou, tvorí opäť Máriina bezprostredná reakcia, tentoraz na slová Alžbety: „[Alžbeta] zvolala hlasno:.. Blahoslavená, ktorá uverila, lebo sa splní, čo jej oznámil Pán. Vtedy Mária prehovorila: Velebí moja duša Pána…” (Lk 1,42.45-46).[23]

---

[22] Porov. KUHN, The point of the step-parallelism in Luke 1–2, s. 40-49.

[23] Porov. KUDASIEWICZ, J. *Matka Odkupiciela: medytacje biblijne*. Kielce: Jedność, 1996, s. 84. Kudasiewicz zároveň poukazuje na to, že takto

To zároveň znamená, že scénu navštívenia nemôžeme ponímať ako izolovanú scénu, ale treba ju ponímať a interpretovať v spojitosti s celého triptychu a teda v pokračovaní scény zvestovania.[24]

Oba opisy zvestovania narodenia v Evanjeliu podľa Lukáša, a teda aj zvestovanie narodenia Ježiša, sú skomponované podľa schémy literárneho žánru dobre známeho zo Starého zákona[25] – zvestovanie narodenia potomka (neplodnej žene), vďaka nadprirodzenému Božiemu zásahu (porov. predpoveď narodenia Izáka Gn 18,9-15; predpoveď narodenia Samsona Sdc 13,2-5), ktoré je zároveň často súčasťou procesu povolania matky alebo potomka a literárne pripomína scény povolania (porov. napr. povolanie Mojžiša

vytvorený triptych odhaľuje dynamiku Božieho zjavenia a povolania, ktoré prebieha cez dialóg s človekom. Prvá scéna (zvestovanie 1,26-38) predstavuje stretnutie Boha s človekom z Božej iniciatívy v momente povolania, ktoré je predstavené vo forme nárácie. Druhá scéna predstavuje stretnutie človeka s človekom, počas ktorého dochádza so vzájomným zdieľaním s tým, čo prinieslo stretnutie s Bohom. Tretia scéna opäť predstavuje stretnutie s Bohom, ale tentoraz nie z iniciatívy Boha, ale v odpovedi človeka – Márie, ktorá vo svojom chválospeve reflektuje konanie Boha a k nemu pozdvihuje svoj chválospev. Porov. KUDASIEWICZ, Matka Odkupiciela, s. 84-85.

[24] Rovnako vníma scénu navštívenia (spolu s Magnifikátom) ako súčasť scény zvestovania aj Blažej Štrba, ktorý nazýva navštívenia epilógom (teda zavŕšením) zvestovania. Porov. ŠTRBA, Lukáš a Skutky apoštolov, s. 38.

[25] V Starom zákone identifikoval Robert Neff starozákonnú ustálenú formu zvestovania narodenia syna, ktorá pozostáva zo samotného zvestovania, dania mu mena a určenia jeho poslania a identity. Takúto formu majú nasledovné starozákonné texty: Gn 16,11-12; 17,12; 2Kr 13,2; Iz 7,14.17; 1 Krn 22,9-10. Porov.NEFF, R. *The Announcement in Old Testament Birth Stories*. New Haven, CT.: Yale University, 1969. NEFF, R. The Annunciation in the Birth Narrative of Ishmael. In: *Biblical Research*. 1972, č. 17, s. 51-60.

v Ex 3). Scénu zvestovania narodenia potomka tvorí päť nasledovných literárnych motívov:[26]

1. Zjavenie sa posla (Gn 16,7; 17,1; 18,1; Sdc 6,11-12; Lk 1,11; 1,26; Mt 1,20);
2. Reakcia toho, komu je zvestovanie adresované (Gn 16,13; 17,3; 18,2; Sdc 6,13; Lk 1,12; 1,29);
3. Obsah zvestovania (Gn 16,8-12; 17,15-19; 18,10-15; Sdc 6,14; Lk 1,13-17; Lk 1,30-33.35; Mt 1,20-21);
4. Pochybnosti toho, komu bolo zvestovanie adresované (Gn 17,17; 18,12; Sdc 6,15; Lk 1,18; 1,34);
5. Potvrdzujúci znak (Gn 17,20-21; Sdc 6,17-23; Lk 1,20; 1,36-37).

Scéna navštívenia (Lk 1,39-56) teda v narácii prirodzene nadväzuje na scénu zvestovania a vzhľadom na to, že Mária ide navštíviť Alžbetu, o ktorej sa hovorí v znaku potvrdzujúcom pravdivosť a pravosť zvestovania, rozprávanie o navštívení je naratívnym predĺžením a významovým prehĺbením práve tohto piateho elementu. I keď v rozprávaní nie je uvedené, že Mária ide za Alžbetou, aby sa presved-

[26] Porov. POTTERIE, I. de la. *Marie dans le mystère de l'Alliance*. Paris: Desclée, 1988, s. 42. HENDRICKX, H. *The infancy narratives*. London: Chapman, 1984, s. 156. BROWN, The Birth of the Messiah, s. 156. CONRAD, E.W. The Annunciation of Birth and the Birth of the Messiah. In: *The Catholic Biblical Quarterly*. 1985, roč. 47, č. 4, s. 656-663. Podľa Blažeja Štrbu vznikla táto schéma kombinovaním dvoch typov Božieho zvestovania povolania osoby – tzv. ožarujúceho, pre ktorý je charakteristický vizuálny typ zjavenia, a tzv. rodinného, pre ktorý je vlastný auditívny typ zjavenia. Porov. ŠTRBA, Lukáš a Skutky apoštolov, s. 37.

čila o pravdivosti anjelovho posolstva, to, čo sa deje počas navštívenia, pravosť a význam posolstva potvrdzujú.

Priebeh stretnutia Márie s Alžbetou

Táto epizóda sa tradične volá navštívením alebo návštevou,[27] hoci sa v biblickom texte takýto termín nenachádza. Nachádzame ho však v blízkom kontexte, v speve Zachariáša, ktorý zvelebuje Pána za to, že „*navštívil a vykúpil svoj ľud*“ (Lk 1,68). V biblickom vyjadrovaní sa termínom navštívenie / návšteva myslí priamy Boží zásah do života ľudu spojený so spásou, so záchranou.[28]

Ako trefne poznamenáva Pavol Farkaš[29] toto stretnutie má dve roviny: kristologickú a mariologickú. Kristologickú v tom zmysle, že Ján Krstiteľ vydáva v lone matky svedectvo o Ježišovi, ktorá ho následne nazýva mojím Pánom, teda dáva mu božský titul. Mariologický význam stretnutia sa zas odhaľuje vo svedectve Alžbety o Matke Pána, ako i v hymnickom svedectve samotnej Márie.

Táto epizóda sa začína jednoduchým opisom udalostí, teda elementárnou naráciou, ktorá obsahuje základné infor-

---

[27] Botekov preklad dáva epizóde jednoduchý krátky názov *Návšteva,* v Evanjelickom a ekumenickom preklade sa epizóda volá *Mária na návšteve u Alžbety,* katolícky preklad SSV nazval epizódu *Návšteva Panny Márie u Alžbety.*

[28] Porov. FARKAŠ, P. *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*. Bratislava - Nitra: Univerzita Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, Kňazský seminár sv. Gorazda v Nitre, 2007, s. 43.

[29] Porov. FARKAŠ, Naratívne umenie evanjelistu Lukáša, s. 43.

mácie o osobách, mieste a čase. Končí monológom Alžbety, v ktorom môžeme vidieť istý druh liturgickej piesne (Lk 1,42-45),[30] na ktorú následne Mária reaguje svojím hymnom – Magnifikátom (Lk 1,46-55). Opis tejto epizódy je jednoduchý. Ako čítame v predchádzajúcej epizóde zvestovania, Mária sa od Božieho posla dozvedela, že aj jej príbuzná Alžbeta počala syna a je už v šiestom mesiaci tehotenstva (Lk 1,36). Chopí sa tohto poznatku a navštívi svoju príbuznú (Lk 1,39-56). Pri tomto stretnutí sa rozväzujú jazyky. Najprv prehovorí Alžbeta a povie, čo jej, naplnenej Duchom Svätým, bolo umožnené pochopiť o Márii (Lk 1,41-45). Potom hovorí Mária a raduje sa z Božieho konania (Lk 1,46-55). Nasleduje zakončenie celej epizódy (Lk 1,56), ktoré vytvára inklúziu s jej prvým veršom (Lk 1,39).[31] Magnifikát je tak spojený s epizódou navštívenia, ale z teologických dôvodov považujem za adekvátne rozdeliť celú epizódu na dve samostatné časti a ponímať tak Magnifikát (Lk 1,46-56) ako samostatnú literárnu jednotku.[32]

Samotnú epizódu navštívenia môžeme rozdeliť na tri jednoduché časti: 1) opis cesty Márie do domu Zachariáša

---

[30] Porov. MICKIEWICZ, Ewangelia według świętego Łukasza: rozdziały 1–11, s. 123. FITZMYER, The Gospel according to Luke (I-IX), s. 358.

[31] Podľa Raymonda E. Browna v. 56 prirodzene nadväzuje na text 1,39-45 a je jeho prirodzeným a primárnym uzáverom, čo svedčí o sekundárnom vložení Magnifikátu do textu. Porov. BROWN, The Birth of the Messiah, s. 339.

[32] Rozdelenie na dve časti je vzhľadom na rozdielny charakter textov a ich obsah prirodzené a robia tak viacerí autori. Porov. FITZMYER, The Gospel according to Luke (I-IX), s. 357.; MICKIEWICZ, Ewangelia według świętego Łukasza: rozdziały 1–11, s. 123.

(v. 39); 2) Máriin pozdrav a reakcie na pozdrav (v. 40-41); 3) Alžbetino blahoslavenstvo (v. 42-45).[33]

Máriinou reakciou na správu o počatí jej syna a taktiež na zvesť o tehotenstve jej príbuznej Alžbety je cesta do bližšie neurčeného judského mesta (*eis polin Iouda*). Grécka konštrukcia *anastasa... eporeuthé...meta spoudés* (dosl. vstavšia... vyšla... náhlivo) má semitské pozadie. Sloveso *anastasa* (vstať) zodpovedá hebr. slovesu *qum* (vstať), ktoré v spojení so slovesami pohybu má funkciu pomocného slovesa zvýrazňujúceho urgentnosť, čo je vo vete ešte viac zdôraznené dodaním na konci vety príslovkového určenia spôsobu *meta spudé* (náhlivo).[34] Zvýraznenie okamžitosti a rýchlosti, s akými sa vydáva Mária na cestu nemusí zodpovedať len jej ochote čo najrýchlejšie pomôcť svojej príbuznej, pretože substantívum *spudé* v novozákonných listoch často označuje aj horlivosť veriacich (porov. Rim 12,8.11; 2 Kor 7,11-12; 8,7-8; Hebr 6,11; 2 Pt 1,5; Jud 1,3).[35] Podobne príslovkové určenie času – *v tých dňoch* - hoci nie je bližšie špecifikované, nadväzuje na čas zvestovania a zvýrazňuje okamžitosť Máriinho konania.

Máriina cesta, ktorá je spojená s znakom potvrdzujúcim posolstvo anjela Gabriela je vyjadrením Máriinej nábožen-

---

[33] Porov. MICKIEWICZ, Ewangelia według świętego Łukasza: rozdziały 1–11, s. 123.

[34] Porov. CULY, M.M., PARSONS, M.C., STIGALL, J.J. *Luke: a handbook on the Greek text*. Waco, Tex.: Baylor University Press, 2010, s. 37.

[35] Význam pod. mena *spoudé* zahŕňa aj horlivosť, svedomitosť, porov.: PANCZOVÁ, H. *Grécko-slovenský slovník: Od Homéra po kresťanských autorov*. Bratislava: Lingea, 2012, s. 1122.

skej horlivosťou. Po neobyčajnom stretnutí s Božím vyslancom sa chce osobne stretnúť s tehotnou Alžbetou, pretože počatie jej dieťaťa je dôležitým znakom toho, že sám Boh osobne zasiahol do jej života a prináša spásu. To neznamená, že by Mária neverila slovám anjela a preto by potrebovala potvrdzujúci znak, naopak prijíma ich s vážnosťou a preto je tento znak pre ňu dôležitý. Viera prijíma s otvorenými očami znaky Božieho pôsobenia.

Čitateľa môžu prekvapiť Lukášove všeobecné a pomerne nepresné geografické informácie – *„do hornatého kraja.... do judského mesta*.“ Prvá informácia sa zdá byť zvláštna v tom zmysle, že Mária odchádza z Nazareta v Galilei, ktorá bola tiež hornatou krajinou, hoci jej pohoria boli o niečo nižšie než judské.[36] Zdá sa, že tu Lukáš používa zaužívané charakterizovanie Judska, pretože ďalej dopĺňa „*do* judského mesta“ (*eis polin Iouda*). Nepodáva presné pomenovanie mesta, čo by mohlo poukazovať na to, že autor tohto tretieho kanonického evanjelia nedisponuje presnými geografickými znalosťami Palestíny.[37] Starokresťanská tradícia stotožňuje toto mesto s Ain Karem,[38] dedinkou pri Jeruzaleme,

---

[36] Raymond E. Brown poukazuje na to, že zmienka o hornatej krajine mohla byť subtílnou narážkou pre pozorného čitateľa a odkazom na to, že aj rodičia Samuela (ktorí boli do istej miery biblickým prototypom pre rodičov Jána Krstiteľa), žili v hornatej krajine, porov.: BROWN, The Birth of the Messiah, s. 332.

[37] Ako trefne píše Blažej Štrba: „Lukáš je majster pera, no zdá sa, že topografia a ani životné podmienky v Palestíne, ktorú zamieňa s Judeou (1,5; 4,44; 6,17; 7,17; 23,5) nie sú mu dobre známe.“ ŠTRBA, Lukáš a Skutky apoštolov, s. 11.

[38] Porov. GRYGLEWICZ, F. *Ewangelia wedlug św. Lukasza: Wstęp - Przekład z oryginału - Komentarz*. Poznań - Warszawa: Pallottinum, 1974, s. 92.

no táto identifikácia nevyplýva z textu evanjelia. Pomenovanie *polis* v prípade helenistického autora a jeho helenistických čitateľov[39] zvýrazňuje, že nejde o obyčajné sídlo, hoci Lukáš sa nesnaží o jeho presné geografické pomenovania a lokalizovanie. Skôr zvýrazňuje, že ide o mesto patriace pokoleniu Júdu, teda zvýrazňuje fakt naplnenia sa prisľúbení spásy, ktoré sa majú uskutočniť na území patriacemu pokoleniu, z ktorého pochádzal kráľ Dávid, praotec mesiáša.[40]

V nasledovnom verši (Lk 1,40) je autor nesmierne stručný, hovorí len o tom, že Mária „*vošla do domu Zachariáša a pozdravila Alžbetu"*. Hoci cieľom Máriinej cesty je navštíviť tehotnú príbuznú, nehovorí sa o dome Alžbety, ale dom je podľa zvyklostí patriarchálnej kultúry nazvaný podľa otca rodiny. Zároveň tak evanjelista odkazuje na zvestovanie narodenia Jána Krstiteľa, ktoré bolo adresované kňazovi Zachariášovi. Druhá činnosť, ktorú vykonáva Mária je pozdrav. V texte nie sú presne zaznamenané jeho slová. Použité sloveso *aspadzomai* vyjadruje jednoduchý pozdrav, vyjadrenie rešpektu, prianie dobrého, pozdravenie okoloidúceho alebo vstúpenie do domu s pozdravom.[41] To, že Lukáš nereferuje o slovách pozdravu, znamená, že chce jednoducho zvýrazniť Máriin príchod a prítomnosť.

---

[39] K helenistickému pôvodu autora 3. evanjelia a jeho adresátov, porov.: SCHNELLE, U. *Einleitung in das Neue Testament*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002, s. 287-292.

[40] Porov. MICKIEWICZ, Ewangelia według świętego Łukasza: rozdziały 1–11, s. 124.

[41] K pomerne širokému významu slovesa, ktorý zahŕňa aj „navštevovať" (často o úradných návštevách), porov. PANCZOVÁ, Grécko-slovenský slovník: Od Homéra po kresťanských autorov, s. 239.

Máriin pozdrav, a teda jej prítomnosť nezostávajú bez odozvy, čo je zvýraznené slovami „*kai egeneto*“, dosl. *stalo sa.* Prvou reakciou je pohnutie sa dieťaťa v lone Alžbety a druhým naplnenie Alžbety Duchom Svätým (Lk 1,41). O zachvení, podskočení dieťaťa neskôr hovorí aj Alžbeta, ktorá spája pohyb dieťaťa vo svojom lone s radosťou: „*Len čo zaznel tvoj pozdrav v mojich ušiach, radosťou sa zachvelo (eskirtésen en agalliasei) dieťa v mojom lone*“ (Lk 1,44). Lukáš používa na vyjadrenie pohybu dieťaťa v lone matky ten istý výraz, aký je použitý v texte Septuaginty na pomenovanie pohybu Jakuba a Ezaua v tele ich matky Rebeky („*eskirtón de ta paidia en auté“* – Gn 25,22*)*. Podskakovanie detí v lone Rebeky poukazovalo na nezvyčajnosť a veľkosti detí, ktoré očakávala. Rovnako aj v prípade navštívenia Márie je zvýraznená veľkosť oboch detí Ježiša i Jána Krstiteľa.[42]

Sloveso *skirtaó – podskakovať, energicky sa hýbať* – sa objavuje aj v iných starozákonných textoch (Ž 113,4-6 [LXX]; Mudr 17,8; Mal 3,20; Jer 50,11) v ktorých označuje energický pohyb / skákanie ľudí, zvierat, či dokonca metaforicky pahorkov ako vyjadrenia radosti, šťastia ale i strachu v reakcii na neobyčajné konanie Božej moci.[43] V rozprávaní o navštívení teda tento pohyb dieťaťa v lone matky poukazuje na radosť z Božieho zásahu spásy, ktorý sa približuje s Ježišom. Na takýto eschatologický význam pohybu po-

[42] Porov. FARKAŠ, Naratívne umenie evanjelistu Lukáša, s. 45.

[43] Porov. MICKIEWICZ, Ewangelia według świętego Łukasza: rozdziały 1–11, s. 125. ADAMCZEWSKI, B. Szczęśliwa, która uwierzyła (Łk 1, 45). In: *Verbum vitae*. 2004, roč. 5, s. 83.

ukazuje aj ďalšie použitie slovesa *skirtao* v Evanjeliu podľa Lukáša v Ježišovom lógiu, opisujúcom eschatologickú radosť: „*Radujte sa v ten deň a skáčte (skirtésate), lebo v nebi je vaša hojná odmena*“ (Lk 6,23).

John Nolland poukazuje ešte na jednu možnú alúziu, konkrétne prepojenie radostného pohybu dieťaťa v lone matky s radostným poskakovaním kráľa Dávida pred Archou zmluvy prenášanou do Jeruzalema (2 Sam 6,15).[44] Túto tézu oslabuje fakt, že pohyb Dávida nie je pomenovaný v gréckom texte kníh Samuelových slovesom *skirtaó,* čo Nolland vysvetľuje možnou prítomnosťou tohto slovesa v ústnej tradícii. Zároveň je však táto téza podložená aj celkovou prítomnosťou typológie Archy zmluvy vzťahovanom na Máriu v Lukášovom Evanjeliu detstva. Prvý krát je táto typológia naznačená v Lk 1,34-35, keď sa Mária – panna pýta na možnosť počatia: „*Anjel jej odpovedal: »Duch Svätý zostúpi na teba a moc Najvyššieho ťa zatieni. A preto aj dieťa bude sa volať svätým, bude to Boží Syn.«“* Tento opis počatia z Ducha Svätého pripomína starozákonný text o zostúpení Pánovej slávy na stánok stretnutia na záver knihy Exodus: „*Vtedy oblak zakryl stan stretávania a Pánov sláva naplnila príbytok. Mojžiš sa nemohol priblížiť k stanu stretávania, lebo nad ním sa vznášal oblak a Pánova sláva napĺňala príbytok“ (Ex 40,34-35)*.

Duch Svätý zostupuje na Máriu podobne ako Pánova sláva na stánok stretnutia a Archu zmluvy. Táto typológia

[44] Porov. NOLLAND, J. *Luke 1 - 9 : 20*. Dallas, Tex.: Word Books, 1989, s. 66.

je prítomná aj v otázke Alžbety - „*Ako to, že matka môjho Pána prichádza ku mne?*“ (Lk 1,43) – ktorá je formou o obsahom veľmi blízka otázke Dávida nachádzajúcej sa v rozprávaní o arche zmluvy: „*V ten deň dostal Dávid strach z Hospodina a povedal: „Ako by Hospodinova archa mohla prísť ku mne!?*“ (2 Sam 6,9). Obe otázky vyjadrujú pocit vlastnej nehodnosti zoči voči blízkemu kontaktu so svätou prítomnosťou Boha a jeho pôsobením.[45]

Nakoniec je táto symbolika naznačená v záverečnom komentári evanjelistu, kde evanjelista hovorí, že pobyt Márie u Alžbety trval tri mesiace (Lk 1,56). Pripomína to informáciu z 2. knihy Samuelovej, že tri mesiace prebývala archa v dome Obed- Edoma, skôr než bola prenesená do Jeruzalema (2 Sam 6,1).

Okrem pohnutia sa dieťaťa v lone matky, Máriin pozdrav spôsobuje, že Alžbeta je naplnená Duchom Svätým. Je to po prvé zrealizovanie anjelovej predpovede a prisľúbenia, ktoré dal Zachariášovi o jeho synovi: „*už v matkinom lone ho naplní Duch Svätý“* (Lk 1,15). Na druhej strane naplnenie Duchom sa netýka len Jána Krstiteľa, ale ten dostáva tento dar prostredníctvom svojej matky, pretože o nej hovorí evanjelista: „*naplnil Duch Svätý Alžbetu*“ (Lk 1,41). Pod vplyvom Ducha Alžbeta následne vypovedá slová slávnostným až deklamačným spôsobom:

---

[45] Porov. ADAMCZEWSKI, Szczęśliwa, która uwierzyła (Łk 1, 45), s. 83. Porov. aj: ŻYCIŃSKI, W. Izrael i Maryja - obietnica i realizacja: symbolika Starego Testamentu w mariologii nowotestamentalnej. In: *Polonia Sacra*. 2002, č. 11, s. 9-10.; FARKAŠ, Naratívne umenie evanjelistu Lukáša, s. 45-46.

> *„Požehnaná si medzi ženami (eulogémené syn en gynaixin) a požehnaný (eulogémenos) je plod tvojho lona! Ako to, že matka môjho Pána (hé métér tou kyriou mou) prichádza ku mne? Hľa, len čo mi v ušiach zaznel tvoj pozdrav, od radosti sa pohlo dieťa v mojom lone. Blahoslavená, ktorá uverila (makaria hé pisteusasa), že sa splní, čo jej oznámil Pán“ (*Lk 1,42-45*).*

Požehnanie vypovedané pod vplyvom Ducha má liturgický charakter, na čo poukazujú introduktívne slová, vovádzajúce Alžbetinu ďalšiu výpoveď: „*Zvolala silným hlasom a povedala“* (*anefónésen kraugé megalé kai eipen*) (Lk 1,42). Sloveso zvolať *gr. anafóneó* je V Novom zákone *hapax legomenon* a v Starom zákone sa používalo práve v liturgickom kontexte (porov. 1 Kr 15,28; 16,4.5.42; 2 Krn 5,13). Príznačným je fakt, že toto sloveso v 1 Krn 16,4 označuje liturgické zvolanie levitov slúžiacich v blízkosti Pánovej archy, čo posilňuje typologickú interpretáciu Márie a Archy zmluvy.

Požehnanie vyrieknuté nad Máriou a jej plodom poukazuje na nadprirodzené konanie Boha v živote Márie a celého Božieho ľudu, pretože nadväzuje na požehnanie Judity po porážke nepriateľa:

> „*Požehnaná si, dcéra, najvyšším Bohom nad všetky ženy na zemi. A požehnaný je Pán, Boh, ktorý stvoril nebesá i zem, ktorý ťa viedol, aby si zrazila hlavu vodcu našich nepriateľov*“ (Jdt 13,18).

Víťazstvo Judity sa uskutočnilo vďaka Božiemu zásahu, ktorým zachránil vyvolený národ. Vďaka Božiemu zásahu do života Mária prichádza na svet Spasiteľ, ktorý prináša vykúpenie človeka od hriechu. Máriin súhlas s Božím plánom dejín spásy prináša do jej života mimoriadne požehnanie, na čo poukazuje formulácia „*požehnaná si medzi ženami (eulogémené syn en gynaixin)*“, ktoré je možné chápať ako istú semitskú formu superlatívu – spomedzi všetkých žien si najviac požehnaná.[46]

Túto vetu pritom vypovedá žena, ktorá sa svojím počatím v pokročilom veku zaraďuje medzi také velikánky vyvoleného národa, akými boli Abrahámova žena Sára, Izákova žena Rebeka (porov. Gn 25,21), Jakubova žena Ráchel, Samuelova matka Anna a iné. Vďaka svetlu Ducha Svätého však rozoznáva, že počatie života v Márii prevyšuje všetky doterajšie zázračné zrodenia dieťaťa v dejinách spásy. Zároveň vníma aj to, že dieťa v lone Márie je viac než neobyčajné a preto ho nazýva *mojím Pánom* a Máriu *Matkou môjho Pána (métér tou kyriou mou)*. Titul Pán (gr. *kyrios)* je v gréckom texte Svätého písma (LXX), pomenovaním samotného Boha a prekladatelia Septuaginty ho používali na preklad posvätného tetragramatonu (YHWH), ktoré Židia nikdy nevyslovovali a nahrádzali ho slovom *Adonai* (Pán). V Evanjeliu podľa Lukáša má tento titul význam výlučne teologický a je obľúbeným kristologický titulom. V Lukášom diele sa objavuje až 210 krát (103 krát v Lk a 107 v Sk), čo je výrazne viac než v iných evanjeliách (Mk - 18 krát; Mt 80 – krát; Jn – 52

[46] Porov. FARKAŠ, Naratívne umenie evanjelistu Lukáša, s. 43.

krát). Alžbeta teda ako prorokyňa rozoznáva v Márii Božiu Matku, vníma, že je tak ako archa zmluvy bola znakom prítomnosti Boha (Lev 16,2), tak tehotná Mária je viditeľným znakom prítomnosti Pána, je nielen skutočnou Božou matkou, ale aj „Boha-nositeľkou" (*theofora*).[47] V ústach Alžbety teda zaznieva pravda o tom, že Mária je Božou Matkou, hoci viera vyjadrená v Evanjeliu podľa Lukáša ešte neobsahuje celý komplex špekulatívnej teológii, obsiahnutej v dogme o Božom materstve, ktorú prijal po búrlivých diskusiách až Efezský koncil v r. 431.[48]

Na záver Alžbetinej výpovede zaznieva blahoslavenstvo, ktorého subjektom nie je anonymný človek (tak ako to je v Matúšových blahoslavenstvách, porov. Mt 5,1n), ale Mária, pretože uverila, že sa splnia Božím poslom predpovedaná slová. Príčastie *pisteusasa* (dosl. „*uverivšia*"), má priam charakter titulu. Je to príčastie slovesa minulého času *aorist*, ktorý poukazuje na dokonanú minulú činnosť, na konkrétny akt viery, ktorým Mária odpovedala na slová zvestovania. Alžbety v nej pod vplyvom Ducha rozpoznáva túto vieru bez toho, aby jej Mária čokoľvek povedala alebo naznačila.[49]

---

[47] Porov. KUDASIEWICZ, Matka Odkupiciela, s. 75-77.

[48] Porov. STABRYŁA, W. "Matka Pana" (Łk 1, 43) w świetle krytyki historyczno-literackiej : czy św. Łukasz wyznaje Boże macierzyństwo Maryi? In: *Salvatoris Mater : Kwartalnik mariologiczny*. 2008, roč. 10, č. 4, s. 37-40. K vývoju dogmy o Božom materstve porov.: CANTALAMESSA, R. Theotokos znakiem prawdziwej wiary chrystologicznej w świetle soborów w Efezie i Chalcedonie. In: *Salvatoris Mater : Kwartalnik mariologiczny*. 2007, roč. 9, č. 1-2, s. 105-122.

[49] Porov. ADAMCZEWSKI, Szczęśliwa, która uwierzyła (Łk 1, 45), s. 79-80.

Na Márii, týždeň po počatí, nie je ani tehotenstvo ešte viditeľné, ale Alžbeta vďaka sile a svetlu Ducha Svätého v nej už rozpoznáva Matku svojho Pána. Práve toto stretnutie a slová Alžbety sa stalo pre Máriu – popri Alžbetinom tehotenstve – znakom potvrdzujúcim toho, že slová Anjela, ktoré Mária prijala s vierou sa skutočne splnili a ona už nesie vo svojom panenskom lone Božie dieťa.

Toto blahoslavenstvo zároveň privoláva podobné slová, ktoré boli namierené na Máriu: „*Blahoslavené lono, ktoré ťa nosilo, a prsia, ktorými si sa kŕmil*" (Lk 11,27). Mária je anonymnou ženou nazvanou blahoslavenou, pretože je fyzickou matkou a teda najbližšou osobou toho, ktorého náuku počúval zástup ľudí a ktorého obdivoval. Avšak v ďalšej vete sa nachádza Ježišova korekcia tohto komplimentu: „*Blahoslavenejší sú skôr tí, čo počuli Božie slovo a zachovávajú ho"* (Lk 11,28).

Nenegujúc ocenenie Márie ako telesnej matky Mesiáša, Ježiš kladie dôraz predovšetkým na počúvania a zachovávanie Božieho slova, ktoré je možné pre všetkých veriacich. Mária, tak ako ju zobrazuje tretí evanjelista je práve ideálnym príkladom takéhoto vzťahu k živému Pánovmu slovu.[50] Ona ho prijíma, vďaka Pánovmu slovu sa v nej rodí život Mesiáša a sama v lone nosí Pána, ktorého neskôr kresťanská tradícia nazýva Slovom (porov. Jn 1,1-18).

---

[50] Porov. BROWN, The Birth of the Messiah, s. 343.; ADAMCZEWSKI, Szczęśliwa, która uwierzyła (Łk 1, 45), s. 86.

Záver

Obyčajne scénu navštívenia Panny Márie u svojej príbuznej Alžbety ponímame na čisto antropologickej úrovni. Mladá, vnímavá a empatická žena, sa dozvedá, že jej staršia teta je v pokročilom stave tehotenstva a ide jej pomôcť, aby zvládla posledné mesiace pred pôrodom, samotný pôrod i prvé dni po narodení Jána. Hlbšia lektúra tejto biblickej scény nám však odkrýva jej hlbšie teologické posolstvo. Po prvé by som chcel zvýrazniť vieru Márie a ďalej jej typológiu ako archy zmluvy. Navštívenie nie je len povzbudením a potešením Alžbety, ale aj darom Ducha Svätého, vďaka ktorému Alžbeta poznáva vo svojej príbuznej Matku svojho Pána, čo má zároveň ohromný význam pre Máriinu vieru. Nejde len o potvrdenie toho, že „*Bohu nič nie je nemožné*“ (Lk 1,37), vďaka osobnému presvedčeniu sa o tom, že neplodná Alžbeta zázračným spôsobom počala v starobe svoje dieťa (Lk 1,36). Podstatné sú pre Máriu aj slová Alžbety potvrdzujúce, že je Božou Matkou. Mária prichádza za Alžbetou, aby sa sama presvedčila o znaku, na ktorý jej poukázal anjel, a tento zároveň hlbšie pochopila. Máriina viera teda nie je ľahkoverná ale hľadá pochopenie. Takúto vieru Alžbeta vychvaľuje, lebo vďaka prorockému Duchu, ktorý ju naplnil poznáva, že vďaka viere sa Mária stáva nositeľkou prítomnosti Boha. Tak ako archa zmluvy bola viditeľným znakom Božej prítomnosti uprostred Božieho ľudu, tak sa stáva aj Mária znakom Mesiáša – Pána, ktorý prináša spásu.

Zoznam citovanej literatúry:

ADAMCZEWSKI, Bartosz. Szczęśliwa, która uwierzyła (Łk 1, 45). In: *Verbum vitae*. 2004, roč. 5, s. 75-87. ISSN 1644-8561.

BIELIŃSKI, Krzysztof. Czas w podwójnym dziele Łukasza. In: *Verbum Vitae*. 2019, č. 35, s. 187-216. ISSN 1644-8561, 2451-280X.

BOVON, François 1938-2013. *Das Evangelium nach Lukas : Lk 1,1 - 9,50*. Zürich: Benziger, 1989. EKK - Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament. ISBN 978-3-545-23117-7.

BRENNER, Athalya. Female social behaviour: Two descriptive patterns within the“ Birth of the Hero“ paradigm. In: *Vetus Testamentum*. 1986, roč. 36, č. Fasc. 3, s. 257-273.

BROWN, Raymond E. *The Birth of the Messiah: A Commentary on the Infancy Narratives in the Gospels of Matthew and Luke*. Updated edition. vyd. New York: Doubleday, 1999. Anchor Bible Reference Library. ISBN 978-0-300-14008-8.

CANTALAMESSA, Raniero. Theotokos znakiem prawdziwej wiary chrystologicznej w świetle soborów w Efezie i Chalcedonie. In: *Salvatoris Mater : Kwartalnik mariologiczny*. 2007, roč. 9, č. 1-2, s. 105-122. ISSN ISSN 1507-1669.

CONRAD, Edgar W. The Annunciation of Birth and the Birth of the Messiah. In: *The Catholic Biblical Quarterly*. 1985, roč. 47, č. 4, s. 656-663. ISSN 0008-7912.

CONZELMANN, Hans. *Die Mitte der Zeit: Studien zur Theologie des Lukas*. Tübingen: Mohr, 1954. Beiträge zur historischen Theologie.

CULLMANN, Oscar. *Christus und die Zeit; die urchristliche Zeit- und Geschichtsauffassung*. Zollikon-Zürich: Evangelischer Verlag a. g., 1946.

CULY, Martin M., PARSONS, Mikeal C., STIGALL, Joshua J. *Luke: a handbook on the Greek text*. Waco, Tex.: Baylor University Press, 2010. BHGNT. ISBN 978-1-60258-291-0.

DIBELIUS, Martin. Jungfrauensohn und Krippenkind: Untersuchungen zur Geburtsgeschichte Jesu im Lukas-Evangelium. In: BORNKAMM, Günter. ed. *Botschaft und Geschichte. Gesammelte Aufsätze von Martin Dibelius: Erster Band, Zur Evangelienforschung*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1953, s. 1-78.

DLUGOŠ, František. *Dejiny Mariánskej hory v Levoči 1247-1995*. Levoča: Polypress, 2000. ISBN 80-88704-29-4.

DLUGOŠ, František. *Historia ecclesiae Christi 2 : stredovek*. Levoča: MTM Levoča, 2007. ISBN 978-80-89187-17-1.

DLUGOŠ, František. *Mariánska hora v Levoči 1247–2013*. Levoča: MTM Levoča, 2013. ISBN 978-80-89187-68-3.

DLUGOŠ, František. *Mariánska hora včera a dnes*. Levoča: MTM Levoča, 2021. ISBN 978-80-8215-027-1.

DLUGOŠ, František. *Pútnické miesto Mariánska hora v Levoči 1247-1950*. Levoča: Polypress, 2000. ISBN 80-88704-30-8.

ERLER, Michael. Plutarch. In: MITSIS, Phillip. ed. *Oxford Handbook of Epicurus and Epicureanism*. Oxford: Oxford University Press, 2020, s. 507-530. ISBN 0-19-752199-1.

FARKAŠ, Pavol. *Naratívne umenie evanjelistu Lukáša*. Bratislava - Nitra: Univerzita Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, Kňazský seminár sv. Gorazda v Nitre, 2007. ISBN 978-80-88696-48-3.

FITZMYER, Joseph A. *The Gospel according to Luke (I-IX)*. First edition. vyd. Garden City, New York: Doubleday, 1981. Bible. ISBN 978-0-385-00515-9.

GRILLI, Massimo. *Evanjelium pocestného : Lukášovo dielo 1*. Ružomberok: Katolícke biblické dielo. Biblica. ISBN 978-80-89120-47-5.

GRYGLEWICZ, Feliks. *Ewangelia wedlug św. Lukasza: Wstęp - Przekład z oryginału - Komentarz*. Poznań - Warszawa: Pallottinum, 1974.

HENDRICKX, Herman. *The infancy narratives*. Rev. vyd. London: Chapman, 1984. Studies in the synoptic gospels. ISBN 978-0-225-66398-3.

HOLINKA, Rudolf. *Církevní politika arcibiskupa Jana z Jenštejna za pontifikátu Urbana VI : studie z dějin velikého schismatu západního*. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského v Bratislave, 1933. Spisy Filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě 14.

KĽUSKA, Branislav. Vzťah Ježiša k chrámu v evanjeliových rozprávaniach. In: DLUGOŠ, František. ed. *Oltár - liturgické srdce Baziliky sv. Jakuba v Levoči*. Levoča: MTM Levoča, 2017, s. 99-125. ISBN 978-80-89736-55-3.

KUDASIEWICZ, Józef. *Matka Odkupiciela: medytacje biblijne*. Kielce: Jedność, 1996. ISBN 83-85957-81-2.

KUHN, Karl A. The point of the step-parallelism in Luke 1–2. In: *New Testament Studies*. 2001, roč. 47, č. 1, s. 38-49.

LEWIŃSKI, Jacek. Historia święta Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. In: *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie*. 2010, č. 15, s. 173-187.

MICKIEWICZ, Franciszek. *Ewangelia według świętego Łukasza: rozdziały 1–11*. Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2011. Nowy Komentarz Biblijny - Nowy Testament, 3.1. ISBN 978-83-7424-760-3.

MIELCAREK, Krzysztof. *Ieroysalem Ierosolyma : starotestamentowe i hellenistyczne korzenie Łukaszowego obrazu świętego miasta w świetle onomastyki greckiej*. Lublin: KUL, 2008. ISBN 978-83-7363-665-1.

NEFF, Robert. *The Announcement in Old Testament Birth Stories*. New Haven, CT.: Yale University, 1969. diss. PhD.

NEFF, Robert. The Annunciation in the Birth Narrative of Ishmael. In: *Biblical Research*. 1972, č. 17, s. 51-60.

NOLLAND, John. *Luke 1 - 9 : 20*. Dallas, Tex.: Word Books, 1989. Word Biblical Commentary 35A. ISBN 978-0-8499-0234-5.

PANCZOVÁ, Helena. *Grécko-slovenský slovník: Od Homéra po kresťanských autorov*. Bratislava: Lingea, 2012. ISBN 978-80-8145-021-1.

POLC, Jaroslav V. Giovanni di Jenstejn. In: *Bollettino dell'Istituto Storico Ceco di Roma*. 2002, roč. 3, s. 3-20

POLC, Jaroslav V. La festa della Visitazione e il giubileo del 1390. In: *Rivista di storia della Chiesa in Italia*. 1975, č. 29, s. 149-172.

POTTERIE, Ignace de la. *Marie dans le mystère de l'Alliance*. Paris: Desclée, 1988. ISBN 2-7189-0395-3.

SCHNELLE, Udo. *Einleitung in das Neue Testament*. 4. neubearbeitete Auflage. vyd. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002. ISBN 978-3-525-03286-2.

STABRYŁA, Wociech. "Matka Pana" (Łk 1, 43) w świetle krytyki historyczno-literackiej : czy św. Łukasz wyznaje Boże macierzyństwo Maryi? In: *Salvatoris Mater : Kwartalnik mariologiczny*. 2008, roč. 10, č. 4, s. 24-41. ISSN ISSN 1507-1669.

ŠTRBA, Blažej. *Lukáš a Skutky apoštolov: Úvod do štúdia Lukášovho diela a vybraných statí*. Badín: Univerzita Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2015. Filotea. ISBN 978-80-88937-68-5.

TYSON, Joseph B. The birth narratives and the beginning of Luke's Gospel. In: *Semeia*. 1990, č. 52, s. 103-120.

WOLTER, Michael. *The Gospel according to Luke: Volume I, (Luke 1:1-9:50)*. Waco: Baylor University Press, 2018. Baylor-Mohr Siebeck studies in early Christianity. ISBN 978-1-4813-0593-8.

ŻYCIŃSKI, Wojciech. Izrael i Maryja - obietnica i realizacja: symbolika Starego Testamentu w mariologii nowotestamentalnej. In: *Polonia Sacra*. 2002, č. 11, s. 5-19.

NEOBYČAJNÝ PRÍBEH KONKATEDRÁLY SEDEMBOLESTNEJ PANNY MÁRIE V POPRADE

PaedDr. Katarína Russinová. PhD.
odborný asistent na Katolíckej univerzite v Ružomberku

ABSTRAKT

Témou tejto štúdie je význam a pozícia konkatedrály v hierarchii Božích domov Katolíckej cirkvi. Autorka historickou metódou a detailným skúmaním archívnych dokumentov analyzovala genézu súčasnej Konkatedrály Sedembolestnej Panny Márie v Poprade.

S povýšením bývalého Kostola sv. Egídia však súvisia aj snahy o premiestnenie sídla Spišského biskupstva zo Spišskej Kapituly do Popradu. Tieto snahy napokon neboli úspešné, ale ich opis je veľmi zaujímavou časťou štúdie.

Kľúčové slová:
Biskupstvo, Boh, cirkev, kapitula, kardinál katedrála, konkatedrála, kostol.

ABSTRACT

The topic of this study is the importance and position of the co-cathedral in the hierarchy of the Houses of God of the Catholic Church. The author analyzed the genesis of the current Co-Cathedral of the Seven Sorrowful Virgin Mary in Poprad using the historical method and a detailed examination of archival documents.

With the elevation of the former Church of St. However, efforts to relocate the seat of the Spiš Bishopric from the Spiš Chapter to Poprad are also related to the aegis. These efforts were ultimately unsuccessful, but their description is a very interesting part of the study.

Keywords:

Bishopric, God, Church, Chapter, Cardinal Cathedral, Co-Cathedral, Church.

Úvod

Keď 8. septembra 2023 diecézny administrátor Spišskej diecézy Mons. Ján Kuboš oznámil v Konkatedrále Sedem-bolestnej Panny Márie v Poprade vymenovanie kežmarského farára Františka Trstenského za nového diecézneho biskupa Spišskej diecézy, viacerých neprekvapilo meno nového biskupa ale skôr to, prečo bolo toto menovanie zverejnené práve v popradskej konkatedrále. Pre do-

mácich katolíkov sa stalo zaužívaným zvykom, že niektorí z pomocných biskupov slávil obrady veľkonočného trojdnia práve v po-pradskej konkatedrále. Otázne je, či rozumieme, čo presne znamená označenie konkatedrála. Pochopiť jeho význam nám môžu pomôcť aj dejiny Spišskej diecézy a neobyčajný príbeh konkatedrály Sedembolestnej Panny Márie v Po-prade, ktorý doposiaľ nebol ucelene publikovaný. Hlavný motív spracovania témy predstavuje snaha o zabránenie istej retrográdnej amnézii, v duchu výroku: *„Kým pamätáme, žijeme.“*[1] *Cieľom príspevku je na pozadí cirkevno-politickej situácie 50.-tych a 80.-tych rokov popísať a interpretovať okolnosti výstavby, posviacky a neskoršieho vyhlásenia chrámu Sedembolestnej Panny Márie za konkatedrálu, od ktorého uplynulo už 40 rokov. Túto udalosť možno priradiť k ďalším významným počinom Cirkvi na Slovensku, ktoré boli znakom jej aktivizácie a zintenzívnenia náboženského života v 80.tych rokoch. Cirkev na Slovensku prechádzala obdobím náboženského útlaku, ktorý sa dotkol každej farnosti. Rovnako aj popradská farnosť a jej správcovia boli toho svedkami. O samotnom vyhlásení chrámu za konkatedrálu máme len malé množstvo archivovaných písomných prameňov. K vytvoreniu širšieho obrazu o ihrisku dejín Cirkvi na Spiši a k pochopeniu súvislostí so životom Cirkvi na Slovensku nám pomohli osobné výpovede aktérov:*

---

[1] JARAB, J. 2024. Príspevok počas diskusie. In *Privilégium a odplata za čas utrpenia. Vedecké kolokvium organizované pri príležitosti 40. výročia udelenia titulu bazilika menšia chrámu Navštívenia Panny Márie v Levoči a titulu konkatedrála chrámu Sedembolestnej Panny Márie v Poprade.* Ružomberok: PF KU. 7.mája 2024.

bývalých tajomníkov biskupského úradu prof. Jozefa Jaraba a prof. Františka Dlugoša.

Farský kostol v Poprade

Dnes sa považuje za farský kostol farnosti Poprad[2] práve konkatedrála Sedembolestnej Panny Márie. Pôvodným farským kostolom v Poprade však bol kostol sv. Egídia. Tento svätec sa na Slovensku stal ešte patrónom kostola a mesta Bardejov, Hronský Beňadik a Ilija. V Poprade mu bol najskôr zasvätený kostol, farnosť a neskôr – v 16. storočí aj samotné mesto Poprad. Kostol sv. Egídia sa nachádza v strede Námestia svätého Egídia. Je jeho najcennejšou stavebnou pamiatkou. Datujeme ho do 2. polovice 13. storočia. Presný údaj o vzniku kostola však nie je známy. Jeho presnejšie datovanie znemožňuje aj skutočnosť, že začiatkom 18. storočia vypukol v Poprade požiar, ktorý zničil väčšiu časť mesta a aj všetky listiny vzťahujúce sa na popradský kostol. Kostol svätého Egídia vznikol pôvodne ako jednoloďová stavba s rovným uzáverom presbytéria. V období okolo rokov

[2] Mesto Poprad tvorí 6 častí, predtým samostatných mestečiek: Poprad, Spišská Sobota, Veľká, Stráže pod Tatrami, Matejovce a Kvetnica. Podobne je to aj s rozdelením popradského dekanátu, ktorý – pokiaľ ide o mesto Porada a jeho priľahlé časti, tvoria tieto farnosti: Poprad, Poprad – Veľká, Poprad – Matejovce, Poprad – Spišská Sobota, Poprad – Stráže pod Tatrami a najmladšia farnosť Poprad – Juh. Táto farnosť s filiálkou Kvetnica vznikla v roku 2018 odčlenením z farnosti Poprad, ktorá bola dovtedy najväčšou farnosťou v Spišskej diecéze. Porov. *Schematizmus Spišskej diecézy.* [Online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://schematizmus.kapitula.sk/?display=179

1360-1380 došlo k významným stavebným úpravám kostola. Hlavná loď bola zaklenutá klenbou, čím sa vytvoril dvojloďový priestor. V čase reformácie, v rokoch 1575-1671 kostol slúžil evanjelikom. V roku 1783 začala rozsiahlejšia úprava kostola, na ktorú prispel cisár Jozef II. Postavený bol terajší západný chór v chrámovej lodi, v interiéri pribudol nový neskorobarokový oltár a ďalší barokový mobiliár. Hlavný oltár svätého Egídia pochádza z druhej polovice 18. storočia. V strede oltárnej architektúry bol obraz svätého Egídia, po stranách sochy svätého Jána Nepomuckého, Jána Almužníka a dvoch anjelov. Od roku 1923 vznikali viaceré návrhy na úpravu a reštaurovanie kostola. Novembrová víchrica roku 1930 strhla strechu kostola. V rokoch 1932-1934 boli vykonané iba drobné opravy interiéru. V roku 1942 bol kostol v katastrofálnom stave, o desať rokov neskôr sa v ňom konali posledné bohoslužby a kostol musel byť kvôli narušeniu jeho statiky uzavretý. Niektoré názory tvrdia, že rozhodnutie uzavrieť kostol pre verejnosť kvôli zlej statike, bola iba výhovorka vtedajších štátnych orgánov, namierená proti čulému náboženskému životu v Poprade. Faktom však je, že v tomto období kostol nevyhovoval potrebám farnosti už ani kapacitne. V samotnom meste žilo v roku 1940 takmer 4 tisíc obyvateľov. Počas nasledujúcich 10 rokov stúpol počet obyvateľov na 5,5 tisíc.[3] Kapacita kostola sv. Egídia ponúka priestor pre cca 200 ľudí. Preto sa bohoslužby počas teplých mesiacoch konali vonku na priestranstve pred

[3] Porov. *Poprad.* [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://sk.wikipedia.org/wiki/Poprad

kostolom. Istú dobu slúžila ako dočasné bohoslužobné miesto pre rímskokatolíkov v Poprade školská telocvičňa.[4]

Z týchto dôvodov sa už od roku 1935 začala plánovať výstavba nového kostola. Farský archív ponúka pohľad na tieto udalosti vďaka zachovanému peňažnému denníku a návrhom na výstavbu kostola, medzi ktorými sa rozhodovalo. Vtedajší správca farnosti Mons. Štefan Mnoheľ[5] vykonal 8. októbra 1939 posviacku základného kameňa pre

---

[4] Porov. *Osobný rozhovor s Rastislavom Ovšonkom*. 22.4.2024. Poprad. Písomný záznam. In Súkromný archív autora.

[5] Štefan Mnoheľ. (nar. 1876, Novoť) bol slovenský rímskokatolícky kňaz, politik a publicista. Navštevoval Ľudovú školu v Námestove a v štrnástich rokoch pokračoval na Nižšom gymnáziu v Trstenej. Marturoval a Piaristickom gymnáziu v Ružomberku v roku 1896. Do kňazského seminára vstupuje v školskom roku 1898/1899. V školskom roku 1901/1902 sa stal duktorom seminára. Počas prázdnin pracuje spolu s Jánom Vojtaššákom v redakcii Martina Kollára. V tomto období už prispieva svojimi prvotinami do časopisov POSOL, ZORA a MÚZEUM. Stáva sa tajomníkom seminárneho časopisu a zakladá spolok Za pozdvihnutie slovenského národa. Kňazskú vysviacku prijal v roku 1902. Od roku 1918 sa stal hlavným redaktorom novovzniknutého časopisu Slovák a bol pri vzniku časopisu Duchovný pastier. Bol jedným zo signatárov Martinskej deklarácie z 30. októbra 1918. Koncom roku 1919 sa zúčastnil spolu s A. Hlinkom na Mierovej konferencii v Paríži. V máji 1939 bol vymenovaný za vládneho komisára mesta. Túto funkciu vykonával šesť rokov. V rokoch 1939 až 1940 pôsobil ako starosta Popradu. Zaslúžil sa o otvorenie Štátnej obchodnej akadémie – prvej strednej školy v Poprade. Zriadil organizáciu Skautov a Jednotu Orla. Za dlhoročnú činnosť v pastorácii, za obetavosť v plnení povinností mu pápež Pius XII. udelil 3. februára 1943 čestný titul Monsignior Zomrel. 25. októbra 1944 Štefan Mnoheľ zomrel. Pochovaný je na cintoríne v Poprade – Veľkej spolu s kňazom – básnikom katolíckej moderny, Pavlom Ušákom Olivom. Porov. DOMINIKÁNSKY KNIŽNÝ INŠTITÚT. *Bibliografie niektorých kňazov. Mnoheľ, Štefan.* [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.knihydominikani.sk/hlavna_bibl_b4?autor_id=1331

mariánsky kostol, patrónky Slovenska. O úmysle zasvätiť novopostavený chrám Sedembolestnej Panne Márii bol informovaný aj Diecézny úrad v Spišskej Kapitule. Biskup Ján Vojtaššák tomuto úmyslu udelil svoj súhlas 30. augusta 1942.[6] Kostol stavali tri roky a je ukážkou moderného, ešte nevykryštalizovaného funkcionalistického slohu. Chrám požehnal[7] spišský biskup Ján Vojtaššák, 8. septembra 1942. Podľa CIC kan.1217 sa má po náležitom dokončení stavby nový kostol čím skôr posvätiť alebo aspoň požehnať.

---

[6] DIECÉZNY ÚRAD V SPIŠKEJ KAPITULI. 1942. *Patrónka nového kostola v Poprade: Sedembolestná*. Č.2043/1942. In Archív Rímskokatolícka cirkev, farnosť Poprad.

[7] Termíny *požehnanie, požehnať* (lat. benedictio) odkazujú na viditeľné znaky, ktorými sa vyjadruje a uskutočňuje posväcovanie ľudí v Kristovi a oslava Boha. Pri požehnaní ide o vyňatie veci z profánneho používania a jej „zasvätenie" pre Boha. Pri výstavbe chrámu rozlišujeme jeho požehnanie a posvätenie. Označenia posviacka, *posvätenie, posvätiť* (lat. dedicatio) sú vyhradené iba kostolu a oltáru. Zmena nastala po Druhom vatikánskom koncile, keď sa viac s kostolom a oltárom neviaže už pojem konsekrácia, ale posvätenie. Aj v tomto prípade, ako pri požehnaní, sa daná vec či miesto stáva posvätným. No rozdiel je v tom, že posvätenie udeľuje predmetu charakter väčšej stability (trvalého určenia na Boží kult), keďže sa spája aj s pomazaním krizmou. Tiež treba poznamenať, že posvätenie vykonáva biskup (iba ak si to vyžadujú celkom mimoriadne okolnosti, môže túto úlohu zveriť osobitne splnomocnenému kňazovi) na rozdiel od požehnaní, ktoré môže vykonať každý kňaz Posvätenie vyjadruje trvalé zasvätenie. Požehnanie kostola a oltára zas poukazuje na dočasné, prechodné určenie na slávenie Eucharistie, napríklad ak na slávenie svätých omší slúži nejaký dočasný priestor alebo kostol menšieho významu, kaplnka. Oltár, ktorý nie je trvalý a pevný, má byť aspoň požehnaný. Porov. DUBINA, J. 2013. *Komentáre a vysvetlenia k liturgii.... Termíny: požehnať, posvätiť, konsekrovať, vysvätiť*. In Mariannum. Týždenník Rímskokatolíckej farnosti Vranov nad Topľou – Čemerné. Čemerné: Pro Nobis. Ročník V., 2013, č.46, s. 2.

Po požehnaní kostola v roku 1942 chýbal hlavný oltár a bolo treba ešte dokončiť vežu a zariadiť trvalý interiér kostola. Vo farskom archíve možno nájsť stavebné plány monumentálnej kostolnej veže. K jej výstavbe však, okrem položenia betónovej základne, napokon nikdy nedošlo. Kostol Sedembolestnej Panny Márie je 48 m dlhý a 22 m široký. Ako prvé pribudli v roku 1947 do čistých priestorov novopostaveného chrámu lavice z červeného smreka. Kazateľnica bola zhotovená v roku 1948. Hlavný oltár z kararského mramoru sa stal súčasťou kostola v roku 1949. Pozostáva zo sochy Sedembolestnej Panny Márie, ktorá je v jeho strede a z bočných sôch svätého Jána apoštola a sochy Márie Magdalény, ktorú inštalovali v roku 1956.[8] K slávnostnej posviacke už zariadeného kostola malo dôjsť v júni 1950. Svedčí o tom list Diecézneho úradu v Spišskej Kapitule, adresovaný farskému úradu v Poprade, v ktorom sa potvrdzuje, že hlavný ordinár Spišskej diecézy príde do Popradu za týmto účelom. V liste sú ďalej uvedené pokyny, čo je potrebné k posviacke pripraviť, vrátane zabezpečenia odvozu pre sídelného biskupa. Krátko na to však farský úrad v Poprade obdŕžal ďalší list, ktorým Diecézny úrad dočasne odkladá posviacku kostola v Poprade. Za celou udalosťou stojí totiž zásah komunistickej moci proti samotnému biskupovi Vojtaššákovi, ktorý bol od 3. júna 1950 internovaný vo svojej biskupskej rezidencii až do svojho zatknutia v septembri 1950.[9] K nejasnostiam

[8] Porov. *Kostol sv. Egídia.* In Rímskokatolíka farnosť Poprad. [Online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.rkcpoprad.sk/kostol-sv-egidia/

[9] Porov. *Osobný rozhovor s Rastislavom Ovšonkom*. 22.4.2024. Poprad. Písomný záznam. In Súkromný archív autora.

okolo posviacky novopostaveného chrámu sa pridáva aj fakt, že v chráme boli tzv. konsekračné kríže.[10]

V nasledujúcom období, napriek nastupujúcemu útlaku štátu voči Cirkvi, kostol Sedembolestnej Panny Márie slúžil ako farský kostol, namiesto kostola sv. Egídia. Postupne doň pribudla Krížová cesta z umelého kameňa z r. 1957 a malý organ, prevezený z kláštorného kostola v Spišskom Štiavniku v roku 1958. Po Štefanovi Mnoheľovi, ktorý stál za výstavbou kostola, boli nasledujúcimi správcami farnosti Poprad: Jozef Kertis (1944 -1946), Ján Maslančík (1953 1954), Andrej Dominik Novotný (1954-1958), Eduard Bugár (1958 -1961), Šimon Záhora (1961 – 1971), Štefan Garaj (1971 – 1972), František Anton Žolondek (1972 – 1976), Michal Mikula (1976 – 1984).[11]

Snahy o prenesenie biskupského sídla

Práve počas pôsobenia Michala Mikulu sa rozbehla iniciatíva za prenesenie biskupského sídla zo Spišskej Kapituly do Popradu. Podľa názoru Jozefa Jaraba, ktorý bol v rokoch 1974 až 1980 tajomníkom biskupského úradu a aj v neskoršom období blízkym spolupracovníkom kapitulného vikára Štefana Garaja, myšlienka prenesenia biskupského sídla

---

[10] Fotografia interiéru kostola zo 70.-tych rokov. In Archív Rímskokatolícka cirkev, farnosť Poprad.

[11] Porov. DOMINIKÁNSKY KNIŽNÝ INŠTITÚT. *Historický schematizmus slovenských farností. Poprad*. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.knihydominikani.sk/hlavna_nemethy_22?fpcmeno=poprad

prišla od vtedajšieho arcibiskupa, neskôr kardinála, slovenského exulanta v Ríme, Jozefa Tomka. Popradský dekana a správca farnosti Poprad, Michal Mikula bol už od detstva v blízkom vzťahu s Jozefom Tomkom, vďaka strýkovi Jozefa Tomka, Jánovi Tomkovi, ktorý bol v rokoch 1945 až 1996 správcom farnosti Dlhé nad Cirochou.[12] Práve z Dlhého na Cirochou pochádzal Michal Mikula. Ján Tomko bol teda jeho farárom prakticky od jeho narodenia až po primičnú svätú omšu, ktorú Michal Mikula slúžil v Dlhom nad Cirochou 5. júna 1964.[13] O blízkom vzťahu medzi Jozefom Tomkom a Michalom Mikulom svedčí aj to, že Michal Mikula v septembri 1979 údajne vycestoval do Ríma na vysviacku Jozefa Tomka za biskupa, spolu s rodičmi a dvomi sestrami Jozefa Tomka.[14] V rokoch 1980-1984, kedy sa aktívne riešil presun biskupského sídla do Popradu, patril Jozef Tomko v Ríme k vyššej cirkevnej hierarchii ako generálny tajomník celosvetovej Synody biskupov a bol v priamom kontakte s pápežom sv. Jánom Pavlom II., ktorého pravidelne informoval o situácii Cirkvi v totalitnom Čes-

---

[12] Porov. TLAČOVÁ KANCELÁRIA KONFERENCIE BISKUPOV SLOVENSKA. 2012. *V Dlhom nad Cirochou spomínali na kňaza Jána Tomka.* [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20120521032

[13] Porov. *Farnosť sv. Joachyma a Anny. Dlhé nad Cirochou. História farnosti*. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: http://www.farnostdlhe.eu/o-farnosti/historia-farnosti/

[14] Porov. *Kardinál Jozef Tomko spomína na biskupskú vysviacku pred 40 rokmi*. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na:https://www.vaticannews.va/sk/cirkev/news/2019-09/kardinal-jozef-tomko-spomina-na-biskupsku-vysviacku-pred-40-rokm.html

koslovensku. Celkovo možno povedať, že Jozefovi Tomkovi veľmi záležalo na zlepšení podmienok Cirkvi v Československu, aj keď sa do svojej vlasti nemohol slobodne vrátiť. V istom období prišiel teda s nápadom premiestniť biskupské sídlo zo Spišskej Kapituly do Popradu a podať žiadosť na Kongregáciu pre biskupov o vyhlásenie kostola Sedembolestnej Panny Márie v Poprade za konkatedrálu. Môžeme sa len domnievať, či o týchto krokoch hovoril s Michalom Mikulom už pri svojej biskupskej vysviacke v roku 1979 alebo dokonca skôr. Problémom Spišskej Kapituly v tom čase bola jej poloha, pretože Spišská Kapitula sa ako sídlo biskupa nachádza na okraji diecézy, kým Poprad je takpovediac v jej centre. Oproti tomu mesto Poprad malo letisko a hlavnú železničnú trať. Ďalším dôvodom bolo umiestnenie Vojenskej hudobnej školy, neskôr školy Verejnej bezpečnosti a Ústredného archívu ŠtB v priestoroch bývalého Kňazského seminára na Spišskej Kapitule,[15] čím sa vlastne štátne úrady dostali do priameho susedstva biskupského úradu. Je zrejmé, že táto situácia nijako nenapomáhala činnosti biskupského úradu a každý pohyb okolo neho bol ostro sledovaný.[16] Prvým krokom k preneseniu biskupského úradu bola obnova starej farskej budovy v časti Poprad-Veľká. S jej reštaurovaním sa začalo potichu, nenápadne. Podľa slov Jozefa Jaraba mal byť logický postup v takejto záležitosti nasledovný: najprv preniesť sídlo biskupa, potom po-

[15] Porov. *Dejiny spišského seminára*. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://ks.kapitula.sk/sk/dejiny_seminara

[16] Porov. *Osobný rozhovor s Jozefom Jarabom*. 2.5.2024. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie. Zvukový záznam. In Súkromný archív autora.

výšiť miestny kostol na spolu-katedrálu. Politické okolnosti však tento postup nedovoľovali. Preto vedenie diecézy, po dohovore s arcibiskupom Tomkom, zvolilo opačný postup.

Ďalšou komunikačnou linkou, akou sa mohlo začať pracovať na vyhlásení popradského kostola za konkatedrálu, mohlo byť stretnutie kapitulného vikára Š. Garaja s apoštolským nunciom pre národy Varšavskej zmluvy Luigim Poggim[17] v Prahe v januári 1980.[18] Stretnutie prebehlo v

[17]Luigi Poggi (nar. v Piacenza, 1917), taliansky rímskokatolícky kňaz, vatikánsky diplomat, jeden z hlavných realizátorov tzv. Ostpolitik Svätej stolice, teda východnej vatikánskej politiky voči ateistickým komunistickým režimom s cieľom diplomatickou cestou a dialógom vyrokovať podmienky pre existenciu Katolíckej cirkvi na území daných štátov, ktoré ju otvorene perzekvovali. Bola to kontroverzná stratégia malých krokov, ústupkov Cirkvi voči diktatúram, smerujúca k aspoň čiastočnej náprave nenormálnej náboženskej situácie. Za hlavného predstaviteľa Ostpolitik je považovaný A. Casaroli. Luigi Poggi po svojom pôsobení ako nuncius v niekoľkých afrických krajín a Peru v rokoch 1963 -1973, sa v roku 1973 stal vyslancom s mimoriadnymi splnomocneniami do štátov stredovýchodnej Európy (Poľska, Maďarska, Československa, Rumunska a Bulharska). Poľský kardinál S. Wyszyński poukazoval na to, že aktéri Ostpolitik, vrátane L. Poggiho boli naivní a nenáležite pripravení oponovať komunistickému establišmentu. Zdôrazňoval, že v ich práci bolo príliš veľa diplomacie a príliš málo apoštolského ducha. Cirkevní historici považujú Ostpolitik za málo úspešnú. Zmena prišla až pontifikátom Jána Pavla II. Zmenila sa dikcia vatikánskych diplomatov, vrátane L. Poggiho. Na rokovaniach s predstaviteľmi ČSSR po roku 1978 stále ostrejšie a naliehavejšie než kedykoľvek predtým zhrnuli skutočné problémy Cirkvi a zásadný rozpor československých zákonov a medzinárodného práva. Od roku 1986 bolo posledným pridelením L. Poggiho v diplomatických službách Vatikánu apoštolská nunciatúra v Taliansku. V roku 1992 sa stal archivárom a knihovníkom Svätej rímskej cirkvi. Funkcie sa vzdal, keď dosiahol osemdesiat rokov života. V roku 1994 bol vymenovaný za kardinála. Zomrel v Ríme 4. mája 2010. LATKA, R. *Stefan Wyszyński a hra*

rámci obnovených diplomatických rokovaní medzi Svätou stolicou a predstaviteľmi ČSSR, pri ktorých boli aj vybraní ordinári Československa. Napriek všeobecne negatívnemu hodnoteniu tzv. Ostpolitik, sa Luigi Poggi ako jeden z jej predstaviteľov, snažil pomôcť zlepšiť položenie Spišskej diecézy. Práve on údajne podporil kapitulného vikára Štefana Garaja, aby do Vatikánu adresoval žiadosť o vyhlásenie chrámu v Poprade za konkatedrálu. O tejto žiadosti však v diecéznom archíve na Spiši neexistujú žiadne záznamy. Podľa slov Jozefa Jaraba žiadosť do Ríma osobne doručil juhoslovanský kňaz Michal Zolárek,[19] farár v slovenskej dedine Selenča vo vtedajšej Juhoslávii (dnes Srbsko), v spo-

v „trojuholníku": Svätá stolica – štátne orgány Poľskej ľudovej republiky – Episkopát Poľska (1971 – 1974). s.14. In Pamäť národa. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2020.roč. 16, č.3. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.upn.gov.sk/publikacie_web/pamat-naroda/pamat-naroda-03-2020.pdf Porov. BALÍK, S.- HANUŠ, J. 2007. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. s.54

[18]Porov. CUHRA, J. 2001. *Československo-vatikánská jednání 1968 – 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, zv.24. s.131 – 132.

[19]Mons. Michal Zolárek. (nar. 1927, Selenča, Vojvodina) Základnú školu vychodil v rodisku, gymnázium navštevoval najprv v Subotici, potom v Kaloči (Maďarsko) a opäť v Subotici, kde v r. 1947 zmaturoval. Teológiu absolvoval v Záhrebe. Sviatosť kňazstva prijal 29. júna 1957 v Subotici. V rokoch 1958-1961 kaplánom vo farnosti Mena Mariinho v Novom Sade. V roku 1969 sa stal farárom, neskôr aj dekanom v Selenči, jedinej slovenskej obci vo Vojvodine, kde žijú Slováci katolíci. V r. 1977 zredigoval a do tlače pripravil prvé slovenské vydanie Ilustrovanej Biblie. Vydal Dejiny rímskokatolíckej farnosti Najsvätejšej Trojice v Selenči. Pápež Ján Pavol II. ho v roku 1991 vymenoval za pápežského komorníka, monsignora. V Selenči žil a pôsobil až do svojej smrti v máji 2009. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na:https://www.knihydominikani.sk/hlavna_bibl_b4?autor_id=2719

lupráci s Ivanom Krmpotićom,[20] dekanom v Novom Sade (dnes Srbsko). Títo horliví kňazi v čase totality každý rok prichádzali na Slovensko a zaujímali sa o duchovný život v jednotlivých diecézach. Obaja vedeli dobre slovensky a boli v kontakte s arcibiskupom Tomkom v Ríme, na rozdiel od slovenských kňazov, ktorí nemohli vycestovať do zahraničia, ani do oblastí bývalej Juhoslávie. Správy o dianí v Československu išli do Vatikánu cez nich.[21] Konkrétne aj cez ich miništranta, študujúceho v Ríme, neskôr saleziána Štefana Turanského.[22] Na druhej strane, keďže obaja spomínaní kňazi sa v pastorácii venovali slovensky hovoriacim

---

[20] Thlic. Ivan Lazar Krmpotić. Bol spoluautorom obrázkovej Biblie a jej slovenského prekladu. Táto biblia sa tlačila v bývalej Juhoslávii a tajne sa prevážala v časoch komunizmu na Slovensko. Otec Lazár mal veľmi čulé kontakty s podzemnou cirkvou na Slovensku a s tajnými biskupmi vo vtedajšej dobe. Veľmi dobre ovládal slovenský jazyk. Narodil sa 14. 04.1938 v Subotici a bol chrvátskej národnosti. Od 29.1.1990 bol farárom v Djurdjine, blízko svojho rodiska. Zahynul pri tragickej nehode vo februári 2006. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20060207058

[21] BABJAK, J. 2018. *Výročie baziliky v Ľutine*. In Slovo. Časopis gréckokatolíckej cirkvi. Prešov: Gréckokatolícke arcibiskupstvo Prešov. 2018. roč. 50. č.15-16. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://casopisslovo.sk/wp-content/uploads/2016/01/Slovo-2018-15.pdf

[22] Štefan Turanský SDB (nar. 1956) pochádza zo slovenskej rodiny z obce Selenča vo Vojvodine. Chodil na gymnázium v slovenskom Ústave svätého Cyrila a Metoda v Ríme, kde vstúpil ako 20-ročný k saleziánom. Teologické štúdiá absolvoval v Turíne a Ríme. Po návrate na Slovensko v roku 1990 pracoval na viacerých pozíciách, ktoré súvisia s formáciou saleziánov. V rokoch 2005 – 2008 bol provinciálom slovenských saleziánov, neskôr pôsobil opäť v Ríme, posledné tri roky bol rektorom medzinárodného kňazského seminára. Od septembra 2016 pracoval ako direktor saleziánskeho domu na Mamateyovej ulici v bratislavskej Petržalke. Zomrel v Bratislave v auguste 2020. Porov. RÁBARA, P. 2017. *Krehkosť povolaní? Nevieme zdravo preží-*

katolíkom, zo Slovenska si zasa vďaka pomoci slovenských kňazov doniesli upravené liturgické knihy v duchu reformy DVK.[23]

Žiadosti kapitulného vikára Štefana Garaja kompetentné cirkevné autority vo Vatikáne vyhoveli. V obežníku Spišského biskupstva *Acta curiae episcopalis scepusiensis* č.7/83 z 9. decembra 1983 bolo zverejnené latinské znenie dekrétu Kongregácie pre biskupov, ktorý vyhlasuje popradský chrám za konkatedrálu. V dekréte sa píše:

„*Spišský ordinár, najdôstojnejší otec, Štefan Garaj, majúc na zreteli pastoračné a miestne okolnosti, po vypočutí poradných kňazov, opísal nedávno Apoštolskému stolcu ťažkosti pri správe uvedenej diecézy. Biskupské sídlo totiž, meno Spišské Podhradie, je malé a blízko diecéznej hranice bez vhodných komunikačných spojov. Preto po zrelom uvážení žiada o preloženie sídla do mesta menom Poprad, do ktorého je ľahší prístup pre jeho centrálnejšiu polohu.*

Okrem toho žiada, aby farský chrám, zasvätený Bohu na počesť Sedembolestnej Panny Márie, postavený v Poprade R. P. 1942 a je vhodný so všetkými náležitosťami pre veriacich a dôstojné konanie bohoslužieb, aby bol povýšený na hodnosť konkatedrálneho chrámu.

Za takéhoto stavu veci sa táto Posvätné kongregácia pre biskupov, po predbežnom priaznivom súhlase Rady pre cir-

---

vať emócie. In Konzervatívny denník Postoj[online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://svetkrestanstva.postoj.sk/24365/krehkost-povolani-nevieme-zdravo-prezivat-emocie

[23] Porov. *Osobný rozhovor s Jozefom Jarabom*. 2.5.2024. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie. Zvukový záznam. In Súkromný archív autora.

kevné verejné záležitosti, rozhodla súhlasiť s predloženými prosbami.

A preto na základe zvláštnych právomocí daných nám Najvyšším veľkňazom Jánom Pavlom II., z Božej prozreteľnosti pápežom, po doplnení nakoľko je potrebné v zmysle ich záujmu a za predpokladaného súhlasu, týmto dekrétom práve tak platným, akoby bol daný tlačou (plumbo) ako Apoštolský list, - biskupské sídlo spišskej diecézy sa z mestečka Spišské Podhradie prekladá a ustanovuje v meste Poprad, ktoré sa tým povyšuje na hodnosť biskupského mesta (sídla) a menovaný kostol v Poprade postavený Bohu na počesť Blahoslavenej Panny Márie Sedembolestnej, sa povyšuje na hodnosť a posvätný stupeň katedrálneho kostola tak, aby v tomto kostole mohla byť zriadená biskupská katedra a aby v ňom mohla konať katedrálna kapitula bohoslužby v zmysel práva.

Na prevedenie tohto všetkého Posvätná kongregácia pre biskupov poveruje, najdôstojnejšieho otca, Š. Garaja a udeľuje mu potrebné a vhodné fakulty aj s právomocou subdelegovania na dosiahnutie uvedeného výsledku. Zostáva povinnosťou poslať čím skôr tejto Posvätnej kongregácii autentický exemplár o prevedení skutku.

Akékoľvek protichodné veci nemajú nijaký účinok.

Dané v Ríme, v úrade Posvätnej kongregácie pre biskupov, dňa 7. mesiaca februára roku 1983.“[24]

---

[24]*Dekrét o ustanovení spišskej konkatedrály.* Protokol č.1007/82. In Acta curiae episcopalis scepusiensis. Spišské Podhradie – Spišská Kapitula. Vol.7, č. 1152/83., s. 33-34.

Dole podpísaní: Sebastiano kardinál Boggio, ktorý bol v rokoch 1973 až 1984 prefektom Posvätnej kongregácie pre biskupov, a arcibiskup Lucas Moreira Neves, sekretár kongregácie (v rokoch 1979-1987).

Dekrét bol vydaný v Ríme 7. februára 1983. K jeho zverejneniu v Spišskej diecéze došlo o desať mesiacov neskôr. Podľa našich zistení sa zdá, že samotné vyhlásenie za konkatedrálu prebehlo iba ako oficiálny oznam v diecéznom obežníku, bez akejkoľvek slávnostnosti v samotnom meste Poprad. V Diecéznom archíve Spišskej diecézy sa nám nepodarilo nájsť ani oficiálne potvrdenie, adresované do Ríma, o vykonaní prenesenia biskupského sídla tak, ako to určuje dekrét Kongregácie pre biskupov. Čo však znamená vyhlásenie nejakého chrámu za konkatedrálu?

Význam titulu „konkatedrála“

Samotné slovo katedrála pochádza z gréckeho καθέδρα (kathedra), čo znamená stolec, kreslo. V období antiky sa tak označovalo sedadlo sudcu alebo učiteľa a v kresťanskom staroveku a stredoveku biskupský stolec (trón). Od šiesteho storočia sa podľa biskupskej katedry biskupské kostoly začali nazývať katedrálami *(ecclesia cathedralis)*. Je to najvyšší stupeň označenia chrámu v miestnej cirkvi, ktorou je diecéza. Katedrála je teda kresťanský chrám, ktorý slúži ako hlavný chrám diecézy alebo eparchie, resp. sídelný chrám biskupa. Je najdôležitejším chrámom diecézy, pretože tvorí jej liturgické a duchovné centrum. Biskup sa teda vedenia diecézy ujíma v katedrálnom chráme. Kvôli jej kľúčovej

úlohe v danom území sa katedrála nazývala aj *Domus Dei* (Boží dom), odtiaľ pochádza taliansky termín *Duomo,* alebo nemecky *Dom,* u nás sa udomácnil variant Dóm. Treba poznamenať, že z historických dôvodov sa v rôznych mestách hlavný chrám nazýva Dóm, aj keď nie je katedrálou. Je to aj príklad Dómu sv. Martina, ktorý sa až v roku 2008, pri vzniku Bratislavskej arcidiecézy a Západnej metropolie, stal metropolitnou katedrálou.[25]

Právny a kanonický štatút katedrály nezávisí od jej veľkosti alebo architektonickej formy. Každý kostol v danej diecéze môže byť povýšený na katedrálu bez akýchkoľvek zmien vo svojom vzhľade, čo sa často stáva pri výstavbe nového. Katedrálu môže zriadiť iba sídelný biskup, titulárni biskupi to urobiť nemôžu. Zriadenie katedrály a zriadenie diecézy zvyčajne schvaľuje Svätá stolica prostredníctvom apoštolského listu vydaného špeciálne na tento účel. Hoci na katedrálny stav môže byť povýšený ktorýkoľvek kostol v rámci danej diecézy, v každej diecéze je zvyčajne len jedna katedrála. Kostol, ktorý slúži ako katedrála len dočasne, sa nazýva prokatedrála. Slovo *pro* pochádza z latinčiny a znamená *pre* . Chrám nazývaný prokatedrála vzniká vtedy, keď skutočný katedrálny chrám ešte nemôže vykonávať svoje funkcie alebo je vo výstavbe. V niektorých diecézach sveta nájdeme popri katedrále, ktorá je matkou a hlavou všetkých diecéznych kostolov, aj konkatedrálne kostoly.[26]

---

[25] FARNOSŤ SV. MARTINA BRATISLAVA. *Kathedra.* [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na:https://dom.fara.sk/sk/katedrala/teologicky-vyznam-katedraly

[26] Porov. JĘDRASIK, K. 2022. *Katedry, kolegiaty, bazyliki. Czym różnią się od siebie i co oznacza ich nazwa?* [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na:https://

Slabika *kon* pochádza z latinčiny *cum*, čo znamená s, spolu s. Etymológia slova by teda naznačovala úzku súvislosť medzi konkatedrálou a katedrálou. Konkatedrála je teda rímskokatolícky chrám, ktorý zdieľa právo byť sídlom biskupa s inou katedrálou. Z pohľadu cirkevného práva požíva konkatedrála rovnakú dôstojnosť a rovnaké privilégiá ako katedrálny kostol, s tým malým rozdielom, že je však vždy v tieni katedrálneho kostola. Len v tomto svetle možno povedať, že konkatedrálny kostol je rovnako ako katedrála najdôležitejším kostolom diecézy, v ktorej biskup drží svoj trón. Spolu s katedrálou je teda konkatedrála znakom jednoty medzi diecéznym biskupom a jemu zvereným Božím ľudom, medzi biskupom a pápežom, a teda symbolom jednoty medzi diecézou a Rímom. Biskupský stolec, na ktorom môže až na malé výnimky sedieť iba biskup diecézy, je znakom jednoty vo viere a učení s Učiteľským úradom Cirkvi. Diecézny biskup preto slávnostne vykonáva svoju moc vládnuť, vyučovať a posväcovať nielen v katedrále, ale aj v konkatedrále, preto by mala byť na rovnakej úrovni ako katedrála miestom najdôležitejších liturgických a rehoľných slávnosti v diecéze. Konkatedrálami na Slovensku sú Konkatedrála svätého Mikuláša v Prešove a Konkatedrála Sedembolestnej Panny Márie v Poprade (v rokoch 1995 2008 bol konkatedrálou i Dóm sv. Martina v Bratislave).

Ako sme vyššie spomínali, každá diecéza by mala mať len jedno centrum, teda jednu katedrálu, v ktorej biskup slávnostne uplatňuje svoju trojakú moc vládnuť, posväcovať

---

pl.aleteia.org/2022/12/01/katedry-kolegiaty-bazyliki-czym-roznia-sie-od-siebie-i-co-oznacza-ich-nazwa/

a učiť: je len jedna matka a hlava miestnej cirkvi. Svätá stolica sa však najmä v minulom storočí niekedy od tohto princípu odklonila a umožnila vytvárať v diecézach druhé centrum. Pozdvihnúť kostol na dôstojnosť konkatedrály však vždy diktovali vážne dôvody. Takýchto dôvodov je šesť, ako ukazuje rozbor jednotlivých dekrétov Svätej stolice, ktorými bola cirkvi priznaná dôstojnosť konkatedrály. Prvým je existencia kostola v diecéze, ktorý je popri katedrále centrom liturgického a duchovného života aspoň významnej časti veriacich. Druhým je premena malého mesta na centrum veľkého hospodárskeho, obchodného a priemyselného významu v regióne. Ďalším dôvodom pre povýšenie kostola do hodnosti konkatedrály je, že katedrálny kostol sa nachádza v meste, ktoré bolo kedysi centrom života v tejto oblasti, ale teraz stratilo svoj význam. Tento proces je často sprevádzaný vyľudňovaním a odrezaním biskupského mesta od hlavných komunikačných ťahov. V takýchto situáciách Svätá stolica povýši kostol nachádzajúci sa vo väčšom meste s ľahkým prístupom na dôstojnosť konkatedrály. Ďalším dôvodom je objavenie sa mesta s veľkým politickým významom v diecéze. Týka sa to najmä miest, kde sídlia provinčné alebo aj štátne orgány. Takto bol kostol v Bratislave povýšený na dôstojnosť konkatedrály. Napokon posledným dôvodom je spojenie viacerých diecéz do jednej. V roku 1986 sa maličké talianske diecézy zjednotili a v novozriadenej diecéze zostala iba jedna katedrála, zatiaľ čo ostatné sa premenili na konkatedrály.[27]

---

[27] Porov. MALECHA, P. 2003. *Konkatedra w świetle prawa kanonicznego*. In Przewodnik Katolicki. Poznań: Święty Wojciech Dom Medialny. Nm.5.

Pokiaľ ide o praktické prenesenie biskupského sídla zo Spišskej Kapituly do Popradu, je zrejmé, že k nemu nikdy nedošlo. Ako prvý dôvod sa ponúka to, že príslušné štátne orgány s tým nesúhlasili. Môžeme to dedukovať aj z toho, že správca farnosti a dekan v Poprade, Michala Mikula bol o mesiac po zverejnení a prečítaní dekrétu v septembri 1984 počas sv. omše v Poprade,[28] v októbri 1984 presunutý za farára do malej obce Spišský Štiavnik. Novým správcom farnosti Poprad sa stal Anton Kováč (do roku 1990).[29] Práve on dal, po vysviacke Františka Tondru za nového sídelného biskupa Spišskej diecézy v septembri 1989, umiestniť do popradskej konkatedrály biskupský erb Františka Tondru. Anton Kováč podľa spomienok Jozefa Jaraba požíval istý rešpekt od miestnych cirkevných tajomníkov, pretože jeho strýkom z matkinej strany (Kristína Colotková) bol Peter Colotka, predseda vlády SSR v rokoch 1969 – 1988.[30]

[online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2003/Przewodnik-Katolicki-5-2003/Wiara-i-Kosciol/Konkatedra-w-swietle-prawa-kanonicznego

[28] Porov. *Osobný rozhovor s Františkom Dlugošom*. 9.4.2024. Ružomberok. Písomný záznam. In Súkromný archív autora.

[29] DIECÉZNY ÚRAD SPIŠSKÁ KAPITULA. 1984. *Osobné zmeny – Ustanovenia za duchovných správcov*. In ACES 1984, Vol.VI., č.932/84., s. 31.

[30] Porov. *Osobný rozhovor s Jozefom Jarabom*. 2.5.2024. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie. Zvukový záznam. In Súkromný archív autora. Osobnosť P. Colotku vyvoláva dodnes istý rozpor, pretože na jednej strane išlo v tom čase o najvyššieho komunistického predstaviteľa na Slovensku. Na druhej strane je známe, že jeho učiteľom náboženstva v Dolnom Kubíne bol V. Trstenský a v neskoršom období P. Colotka údajne na konci 60.- rokov financoval záchranu krížov zo zatopených dedín Oravskej Priehrady, ktoré od roku 1973 tvoria stálu expozíciu v Oravskej galérii. Porov. Slanický ostrov umenia – Oravská priehrada. In *Oravská galéria*. [online] [cit.8.5.2024] Dostupné na:https://www.oravskagaleria.sk/slanicky_ostrov_umenia.html

K inej, ráznejšej reakcii zo strany štátnych orgánov zrejme nedošlo. Biskupská katedra v konkatedrále nikdy nebola inštalovaná. Po smrti Františka Tondru bol jeho erb z konkatedrály odstránený ale k umiestneniu biskupského erbu nového spišského biskupa Štefana Sečku, po jeho menovaní v roku 2011, už nedošlo.[31]

Reakcia predstaviteľov diecézneho kléru

Do neobyčajného príbehu popradskej konkatedrály spadá jedna sťažnosť - list ružomberského dekana Jozefa Debnára[32] kapitulnému vikárovi Štefanovi Garajovi. proti snahe o prenesenie biskupského sídla. Autor listu sa vo svojom proteste odvoláva na starý Kódex kanonického práva z roku 1918, kan. 436, podľa ktorého v prípade uprázdneného biskupského stolca, nie sú dovolené žiadne „*novoty*“.[33] V čase napísania tejto sťažnosti bol už ale v platnosti nový Kódex kánonického práva, promulgovaný v roku 1983, ktorý v kan. 428 nariaďuje: *„§ 1. Keď je stolec uprázdnený, nemá sa nič meniť. § 2. Tým, ktorí sa prechodne starajú o riadenie*

[31] Porov. *Osobný rozhovor s Rastislavom Ovšonkom*. 22.4.2024. Poprad. Písomný záznam. In Súkromný archív autora.

[32] Porov. RÍMSKOKATOLÍCKY DEKANSKÝ ÚRAD OKRESU LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ. 1984. *Prenesenie BÚ – sťažnosť*. Ružomberok. In Diecézny archív Spišskej diecézy. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie. 1/1984-DÚ

[33] KOP, F. 1948. *Překlad Kodexu kanonického práva*. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta. s.128. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://librinostri.catholica.cz/download/KodexKop-OCR.pdf

diecézy, sa zakazuje robiť čokoľvek, čo by mohlo znamenať akúkoľvek ujmu pre diecézu alebo biskupské práva;...“[34]

Za zamyslenie teda stojí, či prenesenie sídla mohlo znamenať ujmu pre diecézu alebo pre biskupské práva. V dikcii listu môžeme zachytiť dávku emocionality ale aj výčitiek a ráznu snahu o zvrátenie konania kapitulného vikára napriek konečnému vyhláseniu Posvätnej kongregácie pre biskupov. Tu podávame list v plnom znení:

„ *Najdôstojnejší pán diecézny administrátor.*

Bol som priam šokovaný, keď som v Acta Curiae VII/1983 čítal bod II. Dectretum de erectione concathedralis Scepisiensis, ktorý vydala Posv. kongregácia pre biskupov vo Vatikáne. Pomyslel som si: „No, to sme dostali krásny vianočný pozdrav a dar od nášho Ordinára!“ Nepochopil som vec hneď až po mnohonásobnom prečítaní a premyslení. Preto len teraz ako služobne najstarší dekan chcem na to reagovať, keď som sa poradil aj s kňazmi dekanátu.

Ponajprv starý CIC kan. 436: Teda nijaký, ani riadny ani neriadny vikár nemá práva niečo inovovať. A toto má zakotvené aj nový CIC. Žiadosť sa posielala Posv. Kongregácii podľa protokolárneho čísla niekedy v lete 1982. V žiadosti uvádzate: „Vypočujúc kňazov – poradcov“ – akých? Ktorých? Veď vari na prvom mieste ako poradcovia v daných okolnostiach sú a musia byť dekani. To sám p. vikár často

---

[34] *Kódex kanonického práva.* Latinsko-slovenské vydanie. kan.428. Bratislava: KBS. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.kbs.sk/pdf/CIC/CIC2019.pdf

zdôrazňoval. A kto z dekanov niečo o tomto všetkom, čo sa potajomky varilo, vedel? Azda jeden dekan: popradský. Nuž tí poradcovia kňazi, to je akiste tá klika, ktorá sústavne ovplyvňuje p. vikára vo všetkom a on im ako neomylným na všetko naletí.

Viem a vieme, že sa svojho času hovorilo o zriadení konkatedrály v Poprade pre obrady Zeleného štvrtku. To by bolo v poriadku. Tu niet čo namietať. Ale preniesť sídlo biskupa do Popradu – Stráží a toto „mesto povýšiť na čestné mesto biskupské“ ... a v chráme zriadiť biskupský stolec a katedrálnu kapitulu“ – to presahuje všetko.

Nedávno sme oslavovali 200-ročné jubileum nášho biskupstva, kde sa toľko spomínala jeho sláva, historicita katedrály a celého komplexu, kde je terajšie sídlo biskupstva. Nuž toto má byť potom bodka za tou 200-ročnou oslavou?! Nedávno sme slávili 10.výročie Vášho administrovania spišskej diecézy. A toto má byť zavŕšením tohto administrovania?!

Sv. Stolica bola oklamaná! Veď do Spišského Podhradia vedie hlavná cesta a dnes už sotva ktorý kňaz nemá auto! A iste každý radšej dvakrát prejde cestu z Popradu do Spiš. Podhradia ako raz do Stráží, kde má byť nová „sedes episcopalis“!

My, ktorí sme študovali v spišskom seminári a ktorí sme ležali na dlážke v sanktuáriu katedrály pred biskupom pri vysviacke, máme Spišskú Kapitulu hlboko prirastenú k srdcu a nechcem raz – ako židia k zvyškom jeruzalemského múru – so slzami v očiach chodiť pozerať sa ako katedrála, biskupské sídlo, seminár a učiteľský ústav chradnú a vychádzajú navnivoč: To nedovolíme a budeme protestovať. To sa

nesmie stať! Absolútna väčšina kňazov diecézy celý ten počin a celú kliku, ktorá ho vyšpekulovala, úplne a rozhorčene odsudzuje.

Boli možnosti túto záležitosť naniesť kňazom celého biskupstva pri rôznych príležitostiach, aby sa vyjadrili k veci. Ale nič také sa nestalo! Poldruha roka bola celá záležitosť ututlávaná!!

Žiadam vo svojom mene a v mene kňazov dekanátu Liptov túto záležitosť dať na program najbližšej rekolekcie, tam všetko vysvetliť a urobiť nápravu.

Som v Kristu oddaný.
Vlastnoručný podpis: Jozef Debnár. Pečiatka dekanátu.[35]

List je datovaný k 7. januáru 1984. Na vedomie bol rozposlaný dekanským úradom Spišskej diecézy a Ladislavovi Hanusovi. Argumenty uvedené v sťažnosti potvrdzujú, že všetky kroky o prenesenie biskupského sídla a vyhlásenie konkatedrály zrejme prebiehali v tajnosti, mimo oficiálnej korešpondencie medzi Diecéznym úradom a akoukoľvek druhou stranou. Pre známe cirkevno-politické dôvody sa veci pravdepodobne riešili len pri osobných stretnutiach a ústnymi dohovormi. Kvôli tejto udalosti sa vzťah medzi vikárom Štefanom Garajom a dekanom Jozefom Debnárom naštrbil na niekoľko rokov. Nie všetci kňazi v diecéze teda prijali aktivitu o prenesenie biskupského sídla do Popradu,

---

[35] RÍMSKOKATOLÍCKY DEKANSKÝ ÚRAD OKRESU LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ. 1984. *Prenesenie BÚ – sťažnosť.* Ružomberok. In Diecézny archív Spišskej diecézy. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie. 1/1984-DÚ

pozitívne. Otázkou však je, prečo proti tejto iniciatíve vystúpil práve ružomberský dekan. Môžeme sa domnievať, že Jozef Debnár bol v kontakte so štátnymi úradníkmi a cez neho chceli zrejme provokovať kapitulného vikára Štefana Garaja. Jozef Debnár mal, podľa niektorých vtedajších súčasníkov, neskrývanú túžbu stať sa po smrti Jozefa Ligoša kapitulným vikárom na Spiši.[36] Hodnota týchto názorov ostáva v rovine domnienok. Môžeme sa však oprieť o zachované pramene k inej udalosti, keď v roku 1987 pri súdnom procese proti vtedy osemdesiatročnému Ladislavovi Hanusovi pre porušenie zákona o štátnom dozore nad cirkvami č.174/1968 Zb., pred Okresným súdom v Liptovskom Mikuláši napísal písomné svedectvo práve Jozef Debnár. Jeho svedectvo sa nieslo v duchu poslušnosti voči štátnej cirkevnej politike v tom zmysle, že spomínaný zákon sa jednoducho musí dodržiavať. Ladislav Hanus bol obvinený z marenia štátneho dozoru nad Cirkvou, pretože ako dôchodca bez štátneho súhlasu k výkonu duchovnej činnosti, spovedal pri rôznych svätých omšiach a odpustových slávnostiach, aby vypomáhal kňazom v pastorácii. Priamym svedkom týchto udalostí z 27. februára 1987 /Hanus mal v ten deň 80. rokov/ bol Jozef Jarab, spolu s ďalšími takmer 40 kňazmi, ktorí prišli na súd vyjadriť podporu Ladislavovi Hanusovi. Ich prítomnosť údajne zapôsobila na sudcu tak, že v súdnej sieni počas pojednávania neprečítal písomné svedectvo Jozefa Debnára, hoci o ňom boli všetci dotknutí vopred informovaní.[37]

---

[36]Porov. *Osobný rozhovor s Františkom Dlugošom*. 9.4.2024. Ružomberok. Písomný záznam. In Súkromný archív autora.

[37]Porov. *Osobný rozhovor s Jozefom Jarabom*. 2.5.2024. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie. Zvukový záznam. In Súkromný archív autora.

Ladislav Hanus bol pritom učiteľom Jozefa Debnára, keďže v rokoch 1938 – 1950 pôsobil ako profesor morálnej teológie v kňazskom seminári na Spišskej Kapitule, kde do roku 1940 študoval aj Jozef Debnár.[38] Po zmene režimu a po nástupe slobody pre Katolícku cirkev na Slovensku Spišská diecéza ako jedna z prvých diecéz na Slovensku obnovila diecézny Kňazský seminár v jeho pôvodných priestoroch. Keďže v Spišskej Kapitule pri biskupskom sídle a biskupskej katedrále jestvoval už aj kňazský seminár, presun biskupského sídla do Popradu stratil svoje opodstatnenie.[39] Ako správca farnosti Poprad a zároveň dekan popradského dekanátu nastúpil v roku 1990 Anton Oparty.[40]

Život popradskej konkatedrály po týchto udalostiach plynul ďalej až do roku 2001, kedy sa objavili pochybnosti o právoplatnosti jej statusu ako konkatedrálneho chrámu. Pochybnosti stáli na tom, že pôvodný dekrét Kongregácie pre biskupov vyhlasuje popradský chrám za konkatedrálu z dôvodu alebo v súvislosti s prenesením biskupského sídla zo Spišského Podhradia do Popradu. K tomu však, ako sme

---

[38] Porov. FARNOSŤ LUDROVÁ. *Kňazi pochádzajúci z farnosti. Jozef Debnár*. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://farnostludrova.sk/knazi-pochadzajuci-z-farnosti/ Pozri tiež ÚSTAV PAMATI NÁRODA. 2019. Mária Olejníková (1927) o Ladislavovi Hanusovi (1907). [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.upn.gov.sk/sk/maria-olejnikova-1927-o-ladislavovi-hanusovi-1907/

[39] Porov. RUSSINOVÁ, K. 2013. *Obnova cirkevného školstva na Slovensku po roku 1989.* [Diplomová práca]. Ružomberok: Pedagogická fakulta. s.47-48.

[40] Porov. DOMINIKÁNSKY KNIŽNÝ INŠTITÚT. *Vyhľadávanie v zozname kňazov. Oparty, Anton***.** [online] [cit.3.5.2024] Dostupné nahttps://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhladat_3?kpcmeno=opartyanton

uviedli vyššie, prakticky nikdy nedošlo. Spišský diecézny biskup František Tondra preto prostredníctvom Apoštolskej nunciatúry na Slovensku požiadal listom zo 4. júla 2001 Štátny sekretariát vo Vatikáne o prešetrenie, príp. potvrdenie, že dekrét z roku 1983 o menovaní za konkatedrálu, bol Kongregáciou pre biskupov právoplatne vydaný. Odpoveďou samotnej Kongregácie pre biskupov bolo zaslanie stanoviska a kópie dekrétu z roku 1983 v taliančine, ktoré sú datované k 31. júlu 2001.

„Kongregácia pre biskupov.

Excelencia, Štátny sekretariát postúpil tomuto Dikastériu na preskúmanie úradný list č.80, z 13. júla 2001, Apoštolskej nunciatúry o správnom uplatňovaní dekrétu tejto Kongregácie zo 7. februára 1983, o presune sídla Spišskej diecézy zo Spišského Podhradia do Popradu a o povýšení Kostola Sedembolestnej Panny Márie v Poprade na spolukatedrálu tejto diecézy.

Po dôkladnom preštudovaní prípadu si dovoľujem Vašej excelencii oznámiť nasledovné:

1) Dekrét s protokolárnym číslom 1007/82 zo 7. februára 1983, vydaný Kongregáciou pre biskupov, na základe ktorého bol kostol Sedembolestnej Panny Márie v Porade povýšený na konkatedrálu v Spišskej diecéze. Zdá sa, že dokument bol riadne vyhotovený a zverejnený.

2) Skutočnosť, že diecézne sídlo prakticky nikdy nebolo prenesené zo Spišského Podhradia do Popradu a že po páde totalitného režimu sa otázka prenesenia kúrie považovala za neaktuálnu, nijako neznižuje platnosť uvedeného dokumentu o postavení konkatedrály. Kostol Sedembolestnej

Panny Márie v Poprade treba navždy považovať za konkatedrálu.

Žiadam Vašu excelenciu, aby vyššie uvedené odovzdala Jeho excelencii biskupovi Františkovi Tondrovi, spišskému biskupovi.

Vítam príležitosť potvrdiť Vašu žiadosť,
s úprimným pozdravom Vašej Excelencie
Francesco Monterisi, sekretár[41]

Táto kópia sa nachádza vo farskom archíve v Poprade. Ako vyplýva z listu sekretariátu Kongregácie pre biskupov, k celej záležitosti sa oficiálnym listom pre spišského biskupa zo 14. augusta 2001 vyjadril aj apoštolský nuncius na Slovensku Henryk Jósef Nowacki, ktorý potvrdzuje platnosť Dekrétu Kongregácie pre biskupov č. 1007/82 a prehlasuje, že kostolu v Poprade navždy prislúcha titul „konkatedrála". Rovnaký text potom vydal ako potvrdenie veriacim, spišský biskup František Tondra. Nachádza sa v priestoroch konkatedrály. V rokoch 2004 až 2005 sa pristúpilo ku kompletnej rekonštrukcii konkatedrály. Po jej ukončení, sa 6. novembra 2005 konala slávnostná posviacka kostola a oltára, ktorú vykonal spišský diecézny biskup František Tondra. Túto udalosť potvrdzuje Dekrét o konsekrácii kostola a oltára pre obnovenú konkatedrálu Sedembolestnej Panny Márie v Poprade a jej nový obetný oltár, s protokolárnym označe-

[41] CONGREGAZIONE PER I VESCOVI. 2001. *Revisione della lettera ufficiale. Vaticano*. In Archív Rímskokatolícka cirkev, farnosť Poprad.

ním 2994/05. Dekrét ďalej určuje, aby sa výročie posviacky kostola 6. novembra, liturgicky slávilo ako slávnosť. Pri tejto príležitosti vtedajší správca farnosti a dekan popradského dekanátu Anton Oparty, povedal: *„Konkatedrála je chrám povýšený na spolukatedrálu. To znamená, že dostal taký habitus, že je mimoriadnym spôsobom zasvätený Bohu. Toto posvätenie je výnimočné, keďže to nie je nový chrám, ale bol postavený a požehnaný už dávnejšie. Toto posvätenie dáva väčšiu váhu jeho zasväteniu.“*[42] Konkatedrála momentálne slúži aj ako farský kostol farnosti Poprad-mesto, hoci pôvodný farský kostol sv. Egídia bol 1. septembra 1998 po takmer 40 rokoch znova sprístupnený verejnosti a opäť sa v ňom slúžia bohoslužby.[43]

Záver

S domom, ktorý sa volá kostol, chrám, býva spojený celý život človeka. Celý život kresťanskej rodiny je viazaný na kostol: týždeň, nedeľa, hlavné sviatky cirkevného roka, Vianoce, Veľká noc, hlavné rodinné udalosti až po rozlúčku na poslednej ceste do večnosti. Nie je to len budova medzi budovami. S kostolom sa nespája len jednorazové vnímanie „bol som v kostole, videl som kostol“ ale aj osobná skúse-

---

[42] *Zrekonštruovanú konkatedrálu posvätil spišský diecézny biskup*. In Denník Korzár. Spiš. 2005. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://spis.korzar.sme.sk/c/4514293/zrekonstruovanu-konkatedralu-posvatil-spissky-diecezny-biskup.html

[43] Porov. *Kostol sv. Egídia.* In Rímskokatolícka farnosť Poprad. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.rkcpoprad.sk/kostol-sv-egidia/

nosť. To, čo môžeme v kostole zažiť a čo odkazuje na transcendentno. Vieme, že kresťanský chrám je aj historickým javom. Jeho pôvod, vznik a celé jeho dejiny môžeme sledovať a spracovať. Keď chceme adekvátne poznať a pochopiť aktuálny význam niektorého chrámu, musíme sa vrátiť k jeho minulosti. Rovnako je to aj v prípade Konkatedrálneho chrámu Sedembolestnej Panny Márie v Poprade.

Konkatedrálu treba najprv vidieť, potom poznať jej príbeh a potom ho vysvetliť. Až vysvetlenie tohto príbehu nás vedie k hlbšiemu pochopeniu toho, čo tento príbeh symbolizuje. Ako uvádza Ladislav Hanus, kresťanský kostol symbolizuje Cirkev.[44]

Na záver nášho príspevku si dovolíme tvrdiť, že príbeh konkatedrály v Poprade je symbolom prenasledovanej Cirkvi na Slovensku. Podobne ako po skončení druhej svetovej vojny Cirkev na Slovensku, aj nový kostol v Poprade chcel v tomto období priniesť nový život a obnovu pre veriacich. Plánovanú slávnostnú posviacku zastavila „Hodina veľkej skúšky“. Napriek 40 ročnej náboženskej neslobode príbeh konkatedrály pokračoval, hoci potichu, nenápadne, priam v podzemí, podobne ako život Cirkvi na Slovensku. Počas spoločensko-politických zmien sa popradská konkatedrála dokázala stať miestom bližšieho spojenia spišských ordinárov s veriacimi. Prispeli k tomu viaceré osobnosti našich národných cirkevných dejín i dejín Spišskej diecézy: kapitulný vikár Štefan Garaj, kardinál Jozef Tomko, spišský

---

[44] Slanický ostrov umenia – Oravská priehrada. In *Oravská galéria*. [online] [cit.8.5.2024] Dostupné na:https://www.oravskagaleria.sk/slanicky_ostrov_umenia.html HANUS, L. 1995. *Kostol ako symbol*. Bratislava: Lúč. s. 9-17.

biskup František Tondra, tajomníci biskupského úradu Jozef Jarab, Anton Oparty, František Dlugoš, popradskí dekani Michal Mikula, Anton Kováč, Anton Oparty a ďalší. Pri konkatedrále v Poprade máme pred sebou kostol, ktorý zachováva identitu Katolíckej cirkvi: predstavuje bezpečie proti zmätku, ktorý je „vonku“, udržiava nepretržitú kontinuitu, spája, je časťou väčšieho celku, ponúka stretnutie so živým Bohom a ukazuje na jediného Spasiteľa človeka.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Primárne pramene:

CONGREGAZIONE PER I VESCOVI. 2001. *Revisione della lettera ufficiale. Vaticano*. In Archív Rímskokatolícka cirkev, farnosť Poprad.

Dekrét o ustanovení spišskej konkatedrály. Protokol č.1007/82. In Acta curiae episcopalis scepusiensis. Spišské Podhradie – Spišská Kapitula. Vol.7, č. 1152/83., s. 33-34.

DIECÉZNY ÚRAD SPIŠSKÁ KAPITULA. 1984. *Osobné zmeny – Ustanovenia za duchovných správcov*. In Acta curiae episcopalis scepusiensis. 1984, Vol.VI., č.932/84., s. 31.

KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA. 2001. *Kódex kanonického práva.* Latinsko-slovenské vydanie. 894 s. ISBN 8071622273

RÍMSKOKATOLÍCKY DEKANSKÝ ÚRAD OKRESU LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ. 1984. *Prenesenie BÚ – sťažnosť*. Ružomberok. In Diecézny archív Spišskej diecézy. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie. 1/1984-DÚ.

Osobný rozhovor s Jozefom Jarabom. 2.5.2024. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie. Zvukový záznam. In Súkromný archív autora.

Osobný rozhovor s Františkom Dlugošom. 9.4.2024. Ružomberok. Písomný záznam. In Súkromný archív autora.

Osobný rozhovor s Rastislavom Ovšonkom. 22.4.2024. Poprad. Písomný záznam. In Súkromný archív autora.

Monografie/ zborníky/ periodiká/ kvalifikačné práce:

BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. 2007. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 400s. ISBN 9788073253110.

CUHRA, Jaroslav. 2001. *Československo-vatikánská jednání 1968 – 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, zv.24. 270s. ISBN 80-7285-008-3.

HANUS, Ladislav. 1995. *Kostol ako symbol*. Bratislava: Lúč. 383s. ISBN 8071141410.

Mariannum. Týždenník Rímskokatolíckej farnosti Vranov nad Topľou – Čemerné. Čemerné: Pro Nobis. Ročník V., 2013, č.46.

Pamäť národa. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2020. roč. 16, č.3. ISSN 1336-6297.

Przewodnik Katolicki. Poznań: Święty Wojciech Dom Medialny. 2003. Nm.5. ISSN 1689-2909.

Slovo. Časopis gréckokatolíckej cirkvi. Prešov: Gréckokatolícke arcibiskupstvo Prešov. 2018, roč.50. č.15-16. ISSN 1335-7492.

RUSSINOVÁ, K. 2013. *Obnova cirkevného školstva na Slovensku po roku 1989.* [Diplomová práca]. Ružomberok: Pedagogická fakulta.

Internetové zdroje:

Dejiny spišského seminára. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://ks.kapitula.sk/sk/dejiny_seminara.

DOMINIKÁNSKY KNIŽNÝ INŠTITÚT. *Vyhľadávanie v zozname kňazov. Oparty, Anton*. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhladat_3?kpcmeno=opartyanton.

DOMINIKÁNSKY KNIŽNÝ INŠTITÚT. *Historický schematizmus slovenských farností. Poprad*. [online] [cit.3.5. 2024] Dostupné na:https://www.knihydominikani.sk/hlavna_nemethy_22?fpcmeno=poprad

FARNOSŤ LUDROVÁ. *Kňazi pochádzajúci z farnosti. Jozef Debnár*. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://farnostludrova.sk/knazi-pochadzajuci-z-farnosti/

Farnosť sv. Joachyma a Anny. Dlhé nad Cirochou. História farnosti. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: http://www.farnostdlhe.eu/o-farnosti/historia-farnosti/

ÚSTAV PAMATI NÁRODA. 2019. *Mária Olejníková (1927) o Ladislavovi Hanusovi (1907).* [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.upn.gov.sk/sk/maria-olejnikova-1927-o-ladislavovi-hanusovi-1907/

FARNOSŤ SV.MARTINA BRATISLAVA. *Kathedra.* [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na:https://dom.fara.sk/sk/katedrala/teologicky-vyznam-katedraly

JĘDRASIK, K. 2022. *Katedry, kolegiaty, bazyliki. Czym różnią się od siebie i co oznacza ich nazwa?* [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na:https://pl.aleteia.org/2022/12/01/katedry-kolegiaty-bazyliki-czym-roznia-sie-od-siebie-i-co-oznacza-ich-nazwa/

Kardinál Jozef Tomko spomína na biskupskú vysviacku pred 40 rokmi. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na:https://www.vaticannews.va/sk/cirkev/news/2019-09/kardinal-jozef-tomko-spomina-na-biskupsku-vysviacku-pred-40-rokm.html

KOP, F. 1948. *Překlad Kodexu kanonického práva*. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta. s.128. [online] [cit.3.5.2024]Dostupné na: https://librinostri.catholica.cz/download/KodexKop-OCR.pdf

Kostol sv. Egídia. In Rímskokatolícka farnosť Poprad. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.rkcpoprad.sk/kostol-sv-egidia/

RÁBARA, P. 2017. *Krehkosť povolaní? Nevieme zdravo prežívať emócie.* In Konzervatívny denník Postoj [online][cit.3.5.2024] Dostupné na: https://svetkrestanstva.postoj.sk/24365/krehkost-povolani-nevieme-zdravo-prezivat-emocie

Schematizmus Spišskej diecézy. [Online] [cit.3.5.2024]Dostupné na: https://schematizmus.kapitula.sk/?display=179

TLAČOVÁ KANCELÁRIA KONFERENCIE BISKUPOV SLOVENSKA. 2012. *V Dlhom nad Cirochou spomínali na kňaza Jána Tomka.* [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20120521032

Zrekonštruovanú konkatedrálu posvätil spišský diecézny biskup. In Denník Korzár. Spiš. 2005. [online] [cit.3.5.2024] Dostupné na: https://spis.korzar.sme.sk/c/4514293/zrekonstruovanu-konkatedralu-posvatil-spissky-diecezny-biskup.html

Zostavil
František Dlugoš

PRIVILÉGIUM A ODPLATA ZA ČAS UTRPENIA

Zborník z vedeckého kolokvia organizovaného
pri príležitosti 40. výročia udelenia titulu
Bazilika menšia chrámu
Navštívenia Panny Márie v Levoči
a titulu konkatedrála chrámu
Sedembolestnej Panny Márie v Poprade

Vydalo: © MTM Levoča

Rok vydania: 2024

ISBN 978–80–8215–049-3

ISBN 978-80-8215-049-3

